

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΣΤ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 - ΤΗΛ. 227 - 689

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΑΡΙΘ. 25

ΠΕΡΙ ΘΕΙΑΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Β'.

1. Μία και μόνη ὁδὸς ὑπάρχει, ἡ διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς, παιδείας καὶ μορφώσεως διαπλάττουσα τὸν «Νοῦν» τοῦ παιδὸς εἰς τὸ νὰ καταστῆ οὗτος «τῶν θειοτέρων καταληπτικός», κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον. Ὁ βαθυνούστατος θεῖος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Πατὴρ καὶ Διδάσκαλος, τὰς ἐνεργείας τοῦ «Νοῦ» εἰς τρεῖς κατηγορίας διαιρεῖ, ἰσαριθμούς δηλονότι τῶν κοσμοθεωριακῶν ἀντιλήψεων, ἀκόμη καὶ τῶν καταστάσεων τοῦ βίου τοῦ λαβόντος συνείδησιν ἑαυτοῦ Νέου. Σημαίνει δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος Νέος— Ἄνθρωπος ὁδηγεῖται ἐπὶ παντὸς πεδίου δράσεως παρακινούμενος εἴτε ὑπὸ τῆς πίστεως, τῆς χριστιανικῆς δηλονότι πίστεως, εἴτε ὑπὸ τῆς ἀπιστίας ἢ ἀκόμη κακοδοξίας αὐτοῦ, ἢ τέλος, ἀδιαφόρως πρὸς τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα διακείμενος, ἀξιολογεῖ καὶ τὰς ἐν τῷ βίῳ πράξεις αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ζῆ ἐν τῷ οἴκῳ του καὶ τῇ κοινῶνίᾳ καὶ μὲ μόνον ἀνασταλτικὸν μέσον τῆς διαπράξεως τῆς οἰασδήποτε κακίας, τὸν ἀπαγορευτικὸν Νόμον τῆς Πολιτείας ἢ τὸ ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβὲς δι' αὐτὸν ἀποτελέσμα.

2. Οὕτω πως λοιπὸν καὶ αἱ τοῦ «Νοῦ» ἐνεργεῖαι παρακινούσιν ἡμᾶς, ἀναλόγως τῆς ἀγωγῆς, εἴτε εἰς τὸ ἀγαθόν, εἴτε εἰς τὸ κακόν, εἴτε καὶ ἀδιαφόρως ἔχουσαι, ἀντικρῦζουσι τὰς πράξεις οὐχὶ κατὰ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἢ ἀπα-

ξίαν, ἀλλὰ ἀναλόγως τοῦ ἐγωϊστικοῦ τῶν συμφέροντος, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πράξεις κρίνουσι μετὰ πλήρους ἀδιαφορίας, ἔστω καὶ ἂν αὗται εἶναι ἀγαθαὶ καὶ ἀξιέπαινοι ἢ τούναντίον κακαὶ καὶ ἀξιοποῖνοι. Ἴδου δὲ πόσον ὠραῖα δατυπώνει τὰς ἐπὶ τούτου γνώμας τοῦ ὁ Μ. Βασίλειος: «Τρεῖς οὖν εἰσιν οἴονεὶ βίων καταστάσεις καὶ ἰσαριθμοὶ τούτοις αἱ τοῦ Νοῦ ἡμῶν ἐνεργεῖαι. Ἡ γὰρ πονηρὰ ἡμῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ πονηρὰ ἡμῶν δηλονότι τὰ τοῦ Νοῦ κινήματα: οἷον μοιχεῖαι, κλοπαί, εἰδωλολατρεῖαι, συκοφαντίαι, ἔριδες, θυμοί, ἐριθειαι, φυσιώσεις, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ἔργοις τῆς σαρκὸς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπηριθμήσατο: ἢ μέση τίς ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἢ ἐνέργεια, οὔτε κατεγνωσμένον τι ἔχουσα, οὔτε ἐπαινετόν: ὡς ἡ τῶν βαναύσων τούτων τεχνῶν ἀνάληψις, ἃς δὴ καὶ μέσας προσαγορεύομεν, οὐδὲν τῷ ἑαυτῶν λόγῳ πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν ἀποκλινούσας. Ποία γὰρ κακία κυβερνητικῆς ἢ ἰατρικῆς; Οὐ μέντοι γε οὐδὲ ἀρεταὶ αὗται καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν κεχρημένων προαιρέσεως πρὸς τὴν τοῦ ἐτέρου τῶν ἀντικειμένων ἀποκλίνουσι μοῖραν. Ὁ μέντοι τῇ θεότητι τοῦ Πνεύματος ἀνακραθεῖς Νοῦς, οὗτος ἡδη τῶν μεγάλων ἐστὶ θεωρημάτων ἐποπτικός, καὶ καθορᾷ τὰ θεῖα κάλλη, τοσοῦτον μέντοι, ὅσον ἡ Χάρις ἐνδίδωσι, καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ὑποδέχεται».

3. Αὗται εἶναι αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαλεκτικῆς καὶ φιλοσοφίας διαιρέσεις τῆς τοῦ «Νοῦ» ἐνεργείας, ἀντικειμενικῶς λαμβανομένης καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν τοῖς ἔξω ἐκδήλωσιν αὐτῆς. Νῦν γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Διὰ τί ἐδόθη ἡ τοῦ «Νοῦ» ἐνεργεῖα; Ὁ Μ. Βασίλειος, ἀφιέμενος τὰς διαλεκτικὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, παρέχει σαφῆ, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν καί, κατὰ τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν, λίαν ὠφέλιμον ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο: «Ὡστε, ἀφέντες ἐκείνας τὰς διαλεκτικὰς ἐρωτήσεις, μὴ κακεντρεχῶς, ἀλλ' εὐλαβῶς ἐξεταζέτωσαν τὴν ἀλήθειαν». Ἐν τρίτῳ προσώπῳ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὑπὸ ἀμφιταλαντευομένων περὶ τὴν πίστιν ἢ ἀδιαφόρων περὶ τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα ἢ καὶ ἐντελῶς ἀπίστων προβάλλονται τοιαῦτα ἐρωτήματα. Ὁ εὐλαβῆς χριστιανὸς γνωρίζει τὸ κέντρον βάρους τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ἀπαντήσεως τῆς ὀρθῆς καὶ ἀληθοῦς ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος: «Δέδοται ἡμῖν τὸ τοῦ «Νοῦ» κριτήριον εἰς τὴν τῆς Ἀληθείας σύνεσιν. Ἔστι δὲ ἡ αὐτοαλήθεια ὁ Θεὸς ἡμῶν».

4. Εἶναι πράγματι ἀξιοθαύμαστος ἢ δεδομένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ Πατρὸς ἐρμηνεία τοῦ ἰδιαιτέρου χαρίσματος, τοῦ ὑπὸ τοῦ παναγάρχου Θεοῦ δοθέντος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἥτοι τοῦ «Νοῦ», τοῦ Λογικοῦ, δι' οὗ καὶ διακρίνεται οὗτος πάντων τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων. Τὸ μέγα κριτήριον τοῦ «Νοῦ» ἐδόθη ὑπὸ τοῦ παναγάρχου Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ μόνον πρὸς ἓνα σκοπὸν, «εἰς τὴν τῆς Ἀληθείας σύνεσιν», εἰς τὴν διὰ τῆς λογικῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἀναγωγῆς καὶ τῆς νοητικῆς ἀνυψώσεως νὰ δυνηθῇ ὁ ἄνθρωπος, οἰκεία βουλήσει, ν' ἀναζητήσῃ καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Ἀλήθειαν, λαμβάνων συνείδησιν ταύτης! Ἐνταῦθα δ' ἀκριβῶς ἔγκειται καὶ ἡ διακρίνουσα τὸν ἄνθρωπον ἰκανότης εἰς τὸ νὰ διαχωρίζῃ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Καὶ ἡ μὲν δύναμις τοῦ «Νοῦ» εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀντιθέτων τούτων ἠθικῶν ἰδιοτήτων, φύσει

ἐνυπάρχει ἐν τῷ ἄνθρωπῳ. Τὸ ποῖον ὅμως εἶναι τὸ «ἀγαθόν» ἢ τὸ «ἀληθές», τοῦτο θὰ διδαχθῇ ὁ ἄνθρωπος ἤδη ἀπὸ τῆς βρεφικῆς καὶ νηπιακῆς ἡλικίας, λαμβάνων ὁ ἴδιος πείραν ἐν τῇ πράξει καὶ παραδειγματιζόμενος παρὰ τῆς μητρός, τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἐγγύς αὐτῷ ἵσταμένων προσώπων. Εἶτα θὰ διδαχθῇ τὸ «ἀγαθόν» καὶ «ἀληθές» ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐν ἣ ἔζη. Ἐκ τούτου καὶ μεγάλη εὐθύνη τῆς τε οἰκογενείας, τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ σχολείου εἰς διάπλασιν τοῦ παιδὸς εἰς προσωπικότητα, ἰκανὴν καὶ νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ποθῇ καὶ ἐπιδιώκῃ τὸ «ἀγαθόν», τὸ «ἀληθές».

5. Ἀλλὰ πέραν τῆς πείρας, τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας ἀπαιτεῖται, προηγουμένη πασῶν τῶν ἄλλων μεθόδων ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς καὶ τῶν θεωρητικῶν διδακτικῶν ὑποδείξεων, θρησκευτικὴ προπαιδεία διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ παιδὸς, ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς βαπτίσεως τοῦ νηπίου, εἰς τὴν ὅλην λατρευτικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Διότι, ἀφ' ἧς μάλιστα στιγμῆς ὁ Νέος λάβῃ αὐτοσυνείδησιν τῆς σημασίας τῶν ἀφηρημένων ἰδεῶν, τῆς ἀπειρότητος τῶν ἀριθμῶν, τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου, τῆς κινήσεως, γενικῶς τοῦ πέραν τοῦ ὄρατοῦ καὶ συγκεκριμένου ὑλικοῦ κόσμου καὶ ἀρχίσῃ νὰ ἐρωτᾷ πόθεν, πῶς καὶ ὑπὸ τίνος ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος· πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει ὁ ἄνθρωπος, ποῖος δ' ὁ τελικὸς τούτου προορισμός· ποῖα ἢ σημασία τῶν ὄντων καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἐπλάσθησαν· ἀφ' ἧς, λέγω, στιγμῆς ἀρχίσῃ ὁ Νέος προβάλλων τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, τότε ἀρχίζει καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ «θρησκευτικοῦ συναισθήματος», δι' οὗ ὁ Παῖς ἀνέρχεται, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ «Νοῦ» του κινούμενος, εἰς τὰς ὑπερβατὰς καὶ ὑπερφυσικὰς Ἀληθείας, αἵτινες δίδουσιν αὐτῷ ἰκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα καὶ προβλήματα του, ἅτινα δύνανται νὰ συγκερασθοῦν εἰς τὰ θεμελιώδη καὶ δυσερμήνευτα τρία, ἥτοι τὸν Ἀνθρωπὸν, τὸν Κόσμον, τὸν Θεόν.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ

«Ὁ Θεὸς τῆ σοφίας ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἠτοίμασε δὲ οὐρανοὺς φρονήσει» (Παροιμ. Γ' 19).

«Ἦνίκα ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, συμπάρημην αὐτῷ» (Παροιμ. Η' 27).

«Σοφὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Θεὸς διανοίᾳ» (Ἰώβ Θ' 4).

«Κύριος ποιῶν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ἐτοιμάζων οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ» (Ἱερ. ΚΗ' 15).

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΠΟΛΛΩΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ

Καλεῖται ἡ Ἐκκλησία νὰ λάβῃ θέσιν μεταξὺ τῶν ἐξελισσομένων συστημάτων καὶ θεωριῶν, νὰ διασαφηνίσῃ ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς. Πολλοὶ Χριστιανοὶ περιῆλθον εἰς κάποιαν ἀνησυχίαν. Φοβοῦνται καὶ λέγουσιν· ἡ Ἐκκλησία μυωπάζει· θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ὀρθάνοικτα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἴσως ἀργά, διότι θὰ εὐρεθῇ ἐνώπιον καπνίζόντων ἐρειπίων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν ἀνάλογα μέτρα· πρέπει νὰ προσαρμοσθῇ προσαρμογὴ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ Τυπικόν Τῆς! Αἱ ἐπιστῆμαι ἐξελίσσονται ραγδαίως, παρουσιάζουν θαύματα. Ἡ Ἐκκλησία μένει στάσιμος, καθυστερεῖ. Οἱ τοιοῦτοι θεωροῦσι τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τινα ὄργανισμὸν κοινοῦ τινος σωματείου, ἰδρύματος ἢ κάποιου παρομοίου, καὶ τὴν καλοῦν νὰ προσ-

αρμοσθῇ, πρὶν ἢ μεταβληθῇ εἰς κανὲν μουσεῖον χρήσιμον διὰ τὸν τουρισμὸν.

Κατάπληξιν προῦκάλεσεν! Ἄνθρωποι προσεδάφισθησαν ἐπὶ τῆς σελήνης, περιεπάτησαν ἐπ' αὐτῆς! Τὸ γεγονός καθ' ἑαυτὸ εἶναι μέγα, μέγιστον, σημαντικώτατον. Δημιουργεῖ ἐπανάστασιν μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· ἀνατρέπει θεωρίας, κοσμοθεωρίας, φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ δημιουργεῖ νέας προοπτικὰς διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τεχνικὴν, νέαν ἐπιστήμην, ταύτην τοῦ Διαστήματος.

Ἐπάρχει ὅμως λόγος ἀνησυχίας;

Ἐχομεν παντοῦ ἐξελίξεις. Φέρο' εἰπεῖν· εἰς τὴν ἰατρικὴν ὑπάρχουσι θεωρίαι, μέθοδοι καὶ φάρμακα ἐν ἀχρηστία σήμερον, διότι ἐπαλαιώθησαν καὶ νέα ἦλθον εἰς τὴν θέσιν των. Εἰς τὴν γεωπονικὴν τὸ ἴδιον παρατηρεῖται, εἰς τὴν τεχνικὴν ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς τομεῖς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν. Τὴν ἁμαξάν μετὰ ἄλογα ἀντικατέστησε τὸ αὐτοκίνητον, τὸ ταξείδιον μετὰ τὸ ἀτμόπλοιο τὸ ἀεροπλάνον, τὸν ἀντιγραφέα τὸ τυπογραφεῖον, καὶ τοῦτο τὸ ταχυπιστήριον, καὶ τόσα ἄλλα παλαιὰ συστήματα ἀντικατέστησαν ἕτερα νεώτερα καὶ τελειότερα. Παντοῦ ἐσημειώθη πρόοδος, ἀλματώδης δέ. Ἡ Ἐκκλησία ὑστέρησεν, ἀλλ' ὑστέ-

6. Ὁ «Νοῦς» λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ παναγάθου Θεοῦ δοθὲν αὐτῷ «κριτήριον» τοῦ νὰ λαμβάνῃ συνειδησιν ὁ ἀνθρώπος τοῦ τί ἐστὶν Ἄ λ ἡ θ ε ι α, συγχρόνως δὲ ν' ἀνάγῃται βαθμιαίως εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς «Α ὕ τ ο α λ η θ ε ι α ς», ἥτοι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δύναμις ἄρα τῆς ἀντιλήψεως καὶ καταλήψεως ὑπὸ τοῦ «Νοῦ» τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου τῆς «Αὐτοαληθείας», ἥτοι τοῦ Θεοῦ, εἶναι σύμφυτος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς διακηρύττει καὶ ὁ οὐρανοβάμων Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐν τῇ διατυπώσει τῆς ὠραίας φράσεως: «Δέδοται ἡμῖν τὸ τοῦ Νοῦ κριτήριον εἰς τὴν τῆς Ἀληθείας σύνεσιν». Καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ σαφεστέραν τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων του προστίθησιν: «Ἔστι δὲ ἡ Αὐτοαληθεία ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὑπάρχει λοιπὸν φύσει εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ ἰκανότης τοῦ γινώσκειν τὴν «Ἄ λ ἡ θ ε ι α ν». Ἀλλὰ προῦπάρχει τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ «Νοῦ» τοῦ ἀνθρώπου αὐτῇ αὐτῇ ἡ Α ὕ τ ο α λ ἡ θ ε ι α, ὅθεν καὶ ὁ σοφώτατος τῆς Ἐκκλη-

σίας ἡμῶν Διδάσκαλος προστίθησιν: «Ὡστε προηγούμενόν ἐστὶ τῷ «Νῷ» τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιγινώσκειν· ἐπιγινώσκειν δὲ οὕτως, ὡς δυνατὸν γνωρίζεσθαι τὸν ἀπειρομεγέθη ὑπὸ τοῦ μικροτάτου».

*

7. Περιεκτικοί, σοφοὶ καὶ ἀναμφίλεκτοι οἱ λόγοι τοῦ σοφοῦ Βασιλείου. Βάσις καὶ θεμέλιον ἐπομένως τῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως τῶν Νέων ἔστω ἢ εἰς Χριστὸν Πίστις. «Ἀρχὴν τοῦ βίου παντὸς καὶ θεμέλιον ὀχυρὸν κτῆσαι τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν εἰλικρινῆ... Αὕτη τῶν ἀρετῶν πασῶν ἢ τελείωσις. Αὕτη ἡ Πίστις πάντων τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον» (Migne, PG 107, XXI). Ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ οἱ τὴν εὐθύνην σημερινὴν φέροντες τῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως τῶν Νέων ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ οἱ τὰ προγράμματα τῶν σχολείων καταρτίζοντες υπεύθυνοι Παιδαγωγικοί.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ρην εν εις τον πνευματικόν τομέα! Χίλια εφημεριακά κενά! 'Ιερεις κατα το πλειστον μικράς μορφώσεως! 'Επισκιαζουσι αυτοις οι λαϊκοί, οι οποιοι εχουν την ημιμάθειαν, ως στερουμενοι και αυτοι ανωτέρας μορφώσεως. Τα γνωρίζουν όλα. Βεβαίως, οι τοιοῦτοι, οι οποιοι θέλουν να επιδεικνύουν πνεῦμα, είναι ὀλίγοι, είναι ὅμως επικίνδυνοι. 'Η τάξις των μεμορφωμένων είναι ἀραιά. Παντοῦ κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ὕλης· ὁ πολιτισμὸς εἶναι ὕλικός. Τα μοναστήρια, αἱ πνευματικαὶ ἡμῶν ἀκροπόλεις, ἐσιγήσαν. 'Επαυσαν να μεταλαμπαδεύουν τὰ φῶτα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πίστεως, τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ. Πνέει εἰς τὴν 'Εκκλησίαν ἀνεμος ἀναγεννήσεως! 'Ἠρχισεν ὅμως ἀργά. 'Εχάθη καιρὸς πολῦτιμος!

'Ἡμεῖς δὲν ἀνησυχούμεν. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ἀνησυχίας τῶν ἀνησυχισάντων μᾶλλον μᾶς ἐνθαρρύνει. Μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ 'Εκκλησία ζῆ. 'Υπάρχουσι ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἀντιθέσεις μεταξύ πολλῶν ἀντιτιθεμένων. Μέχρις αἱματηρῶν συρράξεων κατήντησαν, εἰς τὴν 'Ιρλανδίαν, οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐναντίον τῶν Καθολικῶν. 'Απόπειρα ἐνώσεως τῶν 'Αγγλικανῶν καὶ τῶν Μεθοδιστῶν ἐναυάγησεν. Αἱ ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν διίσταμένων μένουσι, πιστοποιοῦσι ὅμως τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο γεγονός, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ζῆ, εἰς τὴν ζῆ τῆς 'Εκκλησίας ζῆ. 'Ἐν λέει, τοῦ οποιοῦ ἔχομεν ἀνάγκη. 'Ο νοῦς, ὁ σοφὸς νοῦς, ἡ διάνοια τοῦτου καὶ ἡ καρδιά. Κυκεῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἰδεῶν καὶ θεωριῶν. 'Υπάρχουσι περὶ τὰς δύο χιλιάδας ἐξακοσίας πεντήκοντα ἐννέα θρησκευτικαὶ ἀποχρώσεις ἐν τῷ κόσμῳ, ἴσως καὶ περισσότεραι. 'Ἰδοὺ ὁ κυκεῶν καὶ ἡ σύγχυσις. Μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα αὐτὸν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ὁμάδων περὶ τὸν Θεόν, ἀκόμη δὲ καὶ τῶν θρησκευτικῶς ἀδιαφόρων, ἀναζητεῖται ὁ ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς φρονῶν νοῦς. «Σοφός ἐστὶν ὁ Θεὸς διανοία», οὗτος εἶναι ὁ ἐτοιμάσας οἰκουμένην τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ». Εἶναι ὁ λάμπων ἥλιος τῆς 'Ορθοδοξίας, ὅστις θὰ διαλύσῃ τὴν ὁμίχλην καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχυσιν τῶν ἀντιτιθεμένων κοσμοθεωριῶν, καὶ θὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἣν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀνεύρῃ, διότι τὴν ἀναζητεῖ, διότι ὑπάρχει, διότι δὲν εἶναι ἀνύπαρκτος, εἶναι ἡ «Σοφία», ἣτις «ἡνίκα ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, αὕτη, συμπαρῆν αὐτῶ», εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν 'Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰπὼν «ἐγὼ γὰρ δῶσα ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν» (Λουκ. ΚΑ' 15), «αἰδοῦ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. ΚΗ' 19-20).

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

'Εγένοντο πολλαὶ πτήσεις πρὸς τὴν σελήνην. 'Ο Ρῶσσος προηγήθη, ὡς γνωστόν. 'Απλῶς θεώρησε τὴν σελήνην ἐκ τοῦ μακρόθεν. 'Ανεζήτησε τὸν Θεόν, ὃν ὅμως οὐδαμοῦ εὔρε. «Θεόν, γὰρ, οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε» ('Ἰω. Α' 18). Συνήνησε μόνον νέφη. 'Ο 'Αμερικανὸς ἀστροναύτης καθυστέρησε, προσεδάφισθη ὅμως ἐπὶ τῆς σελήνης. Ἡ χάριστησε δὲ τὸν Θεόν

διὰ τὸ μέγα ἐπίτευγμα τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐδοξολόγησεν Αὐτόν, ὅστις «φρονήσει ἠτοίμασε τοὺς οὐρανοὺς», ἐδοξολόγησε τὴν Σοφίαν Αὐτοῦ, ἣτις «ἡνίκα ἠτοίμασε τὸν οὐρανὸν συμπαρῆν Αὐτῶ».

Δὲν σχολιάζομεν τὸ πρᾶγμα. Σημασίαν ἔχει τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ· πῶς τοῦτο θὰ τύχῃ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐπιστήμης ὀρθῆς χρήσεως καὶ θὰ ἀποβῇ ἐπωφελέστερον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Εἰς ἐν «ψυχοχάρτι» πέραν τῶν ὀνομάτων τῆς οἰκογενείας, εἰς ἣν τοῦτο ἀνήκε, ἐμνημονεύετο καὶ ἐν ὄνομα ζένον. 'Ανήκεν εἰς τὸν ἐφευρέτην τοῦ φαρμάκου «'Ἰνσουλίνη», εὐεργέτην γενόμενον τῆς οἰκογενείας, ἣτις ἐτέλει τὴν Θ. Λειτουργίαν, ἣς ὁ υἱὸς ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ὑπέφερον ἀπὸ ζαχαροδιαβήτην. 'Αλλὰ πόσοι ἄλλοι δὲν ὑπάρχουσι εὐεργεταὶ καὶ σωτήρες τῆς ἀνθρωπότητος, ὧν ἕνεκα δοξολογεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! 'Ἡ θεωρία ἐνὸς φαρμακείου καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ ἐμφανίσῃ ἕνα τεράστιον πᾶνθεον ἐκ τοιοῦτων ἐφευρετῶν, ἐν ἐκάστῃ ἐφευρέσει τῶν ὁποίων δοξολογεῖται ὁ Θεός.

'Ἡ 'Εκκλησία ἤρχισεν ἀπὸ μίαν μικρὰν ζύμην. Εἰς ἑκατὸν εἰκοσι ψυχὰς ἀνήρχετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς πρώτης 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀνήλθε δὲ μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου εἰς τρισχιλίους. Καὶ ἡ μικρὰ αὕτη ζύμη ἐζύμωσεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱστορίαν. Νῦν, ἐντὸς τῆς δισχιλιετοῦς ἱστορίας αὐτῆς, ἔχει κατακτήσει τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ διηνεκῶς ἐπεκτείνεται, ἐξελισσομένη. 'Εξελίσσεται εἰς τε τὴν διδασκαλίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὰ ἔθνη αὐτῆς. Τὸ ἔργον τῆς 'Εκκλησίας δὲν ἔχει ἔρια, δὲν περατοῦται. Ταυτίζεται μὲ τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, περὶ ἣς ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως δογματίζεται, ὅτι αὐτῆς: «οὐκ ἔσται τέλος». 'Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος (Β' Πέτρ. Α' 11). 'Αλλ' ἐπίσης τὸ ἔργον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔργον τῆς 'Εκκλησίας. Βασιλεία Θεοῦ καὶ 'Εκκλησία εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ τὰνάπαλιν. Καὶ περὶ αὐτῆς ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι αὐτῆς «Πύλαι 'Αδου οὐ κατισχύσουσι» (Λουκᾶ ΙΣΤ' 18). 'Ἐν αὐτῇ ἐνοικεῖ ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος, κατὰ τὸ ρῆμά του: «αἰδοῦ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. ΚΗ' 19-20), «παρ' οὗ ἔχομεν τὸν Παράκλητον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ('Ἰωάν. ΙΕ' 26), ὅπερ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν (Α' Κορινθ. Γ' 17).

'Ἐχομεν ὀρθοξίαν, περιεχόμενον τῆς ὁποίας εἶναι ἡ 'Αλήθεια. 'Ἡ ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ 'Εκκλησία οὐδέποτε ἐφοβήθη τὴν ἐπιστήμην. 'Εθεράπευσε τὴν ἐπιστήμην καὶ προήγαγεν αὐτήν. 'Υπῆρξε τὸ λίκνον τῆς. 'Ἡ ἐπιστήμη ἀναζητεῖ τὴν ἀλήθειαν, θεραπεύει τὴν ἀλήθειαν. 'Ἡ ὀρθόδοξία καὶ ἡ ἐπιστήμη συμπορεύονται. 'Ἡ Θεολογία, ὡς ἐπιστήμη, τὸν Θεὸν ἔχουσα ἀντικείμενον καὶ περὶ Αὐτοῦ ποιούμενη τὸν λόγον καὶ τῆς ἀποκεκαλυμμένης 'Αληθείας, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς 'Αληθείας, τῶν ἐνεργειῶν τῆς Χριστιανικῆς ὀρθοξίας καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων αὐτῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἢ νὰ φοβῆται αὐτήν.

«Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς» (Γεν. Α' 28). Τὸ ρῆμα τοῦτο τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ μᾶς λέγει, ὅτι ὅσα γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολλοστημόριον τῶν ὄσων ἀγνοεῖ. Κατακυριεύσατε, ἐρευνήσατε, φροντίσατε νὰ γίνητε κύριοι τῆς γῆς, τῶν νόμων τῆς φύσεως, τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θεθειμένων. Τὸ «κατακυριεύσατε» τοῦτο νομοθετεῖ τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν πρόοδον ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ταῖς τέχναις. Νομοθετεῖ καὶ ἐπιτάσσει τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀναζήτησιν, τὴν ἐρευναν, τὴν ἐργασίαν τοῦ πνεύματος, κινητοποιεῖ πάσας τὰς σωματικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀκόμη δὲ καὶ τὰς ἠθικὰς τοιαύτας, θεσπίζει τὸν θεσμὸν τῆς κοινωνίας καὶ σπεῖρει ἐν αὐτῇ ὡς στοιχεῖον τῆς προόδου τὴν ἐνομοιοσύνην τῆς κοινωνικότητος, καλλιεργεῖ τὴν ζωὴν ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὄντος κοινωνικοῦ, καὶ ἀνάγει τὴν κοινωνικότητα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀρετῶν διδάσκει τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν», τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», τὴν «ἀγάπην» ὡς τὸν ἰσχυρότατον δεσμὸν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὑπέρτατην αὐτὴν τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν, τὴν ἐνομοιοῦσαν εἰς ἐν τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἐν Τριάδι Θεόν. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη (Α' Ἰωάν. Δ' 16). Αὕτη ἡ ἀγάπη προσφέρει εἰς τὸν κόσμον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν τῷ ὁποίῳ αὕτη ἐκχύνεται εἰς τὸν κόσμον τῶν καρδιῶν (Ρωμ. Ε' 5). Ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐν τῇ ἀγάπῃ συνεργασίας συντελεῖται καὶ τελειοποιεῖται αὐτὸ ποῦ λέγεται ἐξέλιξις, πρόοδος, ἀνάπτυξις, πολιτισμός, ἥτοι μᾶς ἐρμηνεύει αὐτό, ποῦ ἐννοεῖ τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς».

Ὁ Κολόμβος ἀνέλαβεν ἐγχείρημα παράτολμον, ὑπερπόντιον ἐξερευνητικὸν ταξείδιον πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ νέου κόσμου, ὃν ἡ φωτεινὴ του διάνοια ὡραματίσθη ὑπάρχοντα, ζῶντα. Οἱ σύγχρονοί του ἐν τούτοις ἐπιστήμονες τῶν Πανεπιστημίων ἐν Ἰσπανίᾳ κατεδικάζον τὸν πλοῦν ἐκεῖνον, ὅτι θὰ ἀπετύγχανε. Καὶ ὅμως ὁ Κολόμβος ἔβλεπεν ὅτι ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς Ἰσπανίας δὲν ἠδύνατο νὰ διανοηθῶσιν. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μετὰ τὸν Γαλιλαῖον, ὅστις προσδῶρισε τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα, καὶ ἐν ἔτει 1633 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ νὰ τὸ ἀποκηρύξῃ καὶ δὲν τὸ ἔπραξε. Τοῦ Γαλιλαίου ἡ διάνοια ἦτο τόσον φωτεινὴ, ὥστε ἔβλεπε καὶ ἠσθάνετο ὅτι οἱ σοφοὶ τοῦ Βατικανοῦ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῶσι. Τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Γαλιλαίου, ὡς καὶ ἄλλων ἀνακαλύψεων χρησιμοποιοῖ ἡ σημερινὴ ἐπιστῆμη καὶ αὕτη τοῦ Διαστήματος. Σήμερον ἡ ἐπιστῆμη ἔχει κάμει τεραστίαις προόδους, ὁμοίως καὶ ἡ τεχνικὴ. Ἐργάζεται μὲ μείζονα ἀκριβείαν. Δὲν κάμνει δηλαδὴ τίποτα ἄλλο ἢ ὅτι ἐπεκτείνεται καὶ διευρύνει τὰ ὅρια τῶν κατακτήσεων αὐτῆς, πιστῆ εἰς τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς». Ὁρθῶς ὁ Σωκράτης ἔλεγε, ὅτι «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα». Ἐγνώριζε τὰ παρόντα, ἠγγόνει ὅμως ὅσα ἡ περιορισμένη διάνοια τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ γνωρίσῃ ἀνοιγομένων εἰς αὐτὴν τῶν θυρῶν τοῦ ἀπεράντου ἀγνώστου.

Ὁ Κολόμβος ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικὴν ὑπάρχουσαν. Ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Κοπέρνικος, ὁ Νεύτων καὶ οἱ τόσοι ἄλλοι, ποῦ φημίζονται ὡς ἐφευρέται, δὲν ἔπραξαν ἄλλο τι ἢ ὅτι ἀνεκάλυψαν νόμους τῆς φύσεως θεθειμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἅπαξ. Ἡ ἐπιστῆμη ἀνακαλύπτει, δὲν δημιουργεῖ, δὲν νομοθετεῖ. Χρησιμοποιοῖ τοὺς κειμένους νόμους, ἀνακαλύπτουσα αὐτούς. Τοῦτο δὲ χάρις εἰς ὠρισμένας φωτεινὰς διανοίας, ποῦ δύναται νὰ πετῶσιν ἐκεῖ, ὅπου αἱ θύραι εἶναι κλεισταὶ δι' ἄλλους, οἱ ὁποῖοι καταλαμβάνονται ἀπὸ ἴλιγγον καὶ νὰ ἀτενίσωσιν ἀκόμη τὰ δυσθεώρητα.

Ἡ ἐξέλιξις ἐν τῷ πεδίῳ τῶν ἐπιστημῶν σημαίνει μέγαν πολιτισμὸν, πρόοδον, ἥτις δὲν δύναται νὰ σταματήσῃ. Εἰσορμαῖ ἐν εἶδει ἐπαναστάσεως, διανοίγει καὶ δημιουργεῖ νέας προοπτικὰς ἐπεκτάσεων καὶ κατακτήσεων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ προΐδωμεν οὔτε νὰ προεῖπωμεν τὰς διεισδύσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος εἰσῆλθεν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Διαστήματος.

Τὸ ἐγχείρημα τοῦ διαστημοπλοίου Ἀπόλλων 11 προσεδαφίσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς σελήνης εἶναι τολμηρὸν, εἶναι μέγα, ἔργον ἀληθῶς ἡρώων. Θὰ ἔχη δὲ ἀσφαλῶς τὰς ἐπιπτώσεις του ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς. Διανοίγει ὀρίζοντας πρὸς τὸ τέως ἄγνωστον. Ὡμίλησε πρὸ μικροῦ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Διαστήματος ἐνώπιον συνεδρίου διεθνοῦς. Ἐγχαρκτήρισε τὴν ἰδικὴν του ἀνακάλυψιν ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν. Εἰς τὴν ἐπιστῆμην ἀπόκειται νὰ χρησιμοποιοῦται τὸ παραχωρηθὲν καλῶς πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ μία ὁμολογία, ἀληθῶς ὁμολογία πίστεως.

Καὶ ἡ ἐπιστῆμη τῆς Θεολογίας εὐρίσκειται πρὸ μιᾶς νέας ἐποχῆς, ἐνώπιον τῆς ἐποχῆς τῆς ἱστορίας τοῦ Σύμπαντος. Τὸ σύμπαν ζητεῖ βαθυτέραν διείσευσιν, ἐνδελεχεστέραν ἐρευναν καὶ μελέτην, ζητεῖ ἐμβάθυνσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ θέσις ὅμως αὐτῆς μένει σταθερά. Ὁ Θεὸς δὲ παραμένει ἀδιασείστως ἀκλόνητος εἰς τὴν θέσιν του, ὡς εἶδεν Αὐτὸν καὶ περιγράφει ὁ προφήτης Δαυιδὴν μετὰ τὴν φωτεινὴν του διάνοιαν (Δαυιδὴν Ζ' 13.22). Ὁ Θεὸς εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός, καὶ χθὲς καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, εἶναι «ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» (Ἰακ. Α' 17) καὶ «παρ' ᾧ οὐκ ἐνὶ παραλλαγῇ ἡ τροπὴ ἀποσκίασμα» (ἐνθ' ἄν.), οἷαδ' ἴποτε ἀλλοίωσις ἢ φαντασίας ὁμοίωμα. Εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, «ὁ χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. ΙΓ' 8), κατὰ τὸ ρῆμά του «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» (ΙΑ' 10), «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν» (Ἰω. Ι' 30). Ἡ Διδασκαλία τοῦ Κυρίου διεσώθη καὶ κατεστρώθη θεοπνεύστως ἐν ταῖς Ἁγ. Γραφαῖς, ἐφεξῆς δὲ ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ ἠρμηνεύθη ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Παραμένει δὲ ἀπαραχάρακτος. Ἀδιάσειστος κατὰ ταῦτα εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπαραχάρακτος, κατὰ τὸ «πύλαι Ἀδου οὐ κατισχύσουσιν Αὐτῆς» (Ματθ ΙΣΤ' 8).

Ἡ Θεολογία ὡς ἐπιστῆμη οὐδένα ἔχει νὰ φοβηθῇ.

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Εἰς τοὺς Δελφούς συνῆλθεν ἀπὸ 27ης Σεπτεμβρίου μέχρι 1ης Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. τὸ Α' Διεθνὲς Ἀνθρωπιστικὸν Συμπόσιον, ὅπερ ὀργάνωσεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐταιρεία ὡς πρώτην πράξιν τῆς, ἐγκαινιάζουσαν τὴν δευτέραν δεκαετίαν τῆς ζωῆς τῆς.

Ἦδη κατὰ τὴν ἐόρτιον ὁμιλίαν μου τὴν 31ην Ἰανουαρίου ἐ.ἔ. εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐπὶ τῇ δεκάτῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐταιρείας μας (30 Ἰανουαρίου 1959), εἶχον προαναγγεῖλει τὴν σύγκλησιν ἐνὸς Διεθνοῦς Συμποσίου, μέλλοντος νὰ συγκεντρώσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκπροσώπους ὄλων τῶν τομέων τοῦ ἐπιστητοῦ (φιλοσόφους, θεολόγους, κλασσικούς φιλολόγους καὶ ἀρχαιογνώστας ἐν γένει, μαθηματικούς, φυσικούς καὶ τεχνικούς), πρὸς συζήτησιν προβλημάτων τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Τὸ σύνθημα—ἔμβλημα τῆς συζητήσεως ἦτο: «Ἐναρμόνιαι καὶ ἀδελφώσεις ὄλων τῶν ἐπιστημῶν, πνευματικῶν, θετικῶν καὶ τεχνικῶν με σκοπὸν τὴν παιδείαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς Ἀνθρωπὸν διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Λόγου».

Τὸ σύνθημα—ἔμβλημα τοῦτο συνώψιζε τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους συνθήματα καὶ κινητηρίους ἀρχάς τῆς Ἐταιρείας, τὰς ὁποίας αὐτὴ ἀνέκαθεν διεκέρυττε καὶ ἡρμήνευε καὶ διέδιδε διὰ τε τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀνὰ τὴν χώραν:

1) Ὅχι ἀντιδικίαν ἀνθρωπισμοῦ καὶ τεχνικῆς, ἀλλὰ εἰσδύσιν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος εἰς τὴν τεχνικοκρατουμένην ἐποχὴν μας — αἴτημα ὄχι μόνον τῶν ἀνθρωπιστῶν φιλολόγων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων φυσικῶν καὶ τεχνικῶν τῆς ἐποχῆς μας.

2) Ὅχι πληθωρισμὸν ἀδοκιμάστων καὶ καινοφανῶν ἀξιών, ἀντιτιθεμένων πρὸς δεδοκίμασμένου καὶ αἰωνίου κύρους ἀξίας τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐνότητα θεωρήσεως τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς ὑπὸ πνεῦμα ἐναρμόνισσεως γενέσεως καὶ οὐσίας.

Εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς Θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, συμπορεύεται ταῖς θύραθεν ἐπιστήμας, διότι καὶ αὐταί, καὶ ἐφ' ὅσον αὐταί, ἐκζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμπάρειδρον Αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα, χειραγωγεῖ πάντοτε πρὸς ἀλήθειαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος διεκέρυξε καὶ εἶπεν· «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ΙΔ' 6).

† Ὁ πρ. Κυθήρων ΜΕΛΕΤΙΟΣ

3) Ὅχι «ἀνθρωπὸν μέτρον πάντων χρημάτων», ὡς ἐδίδασκεν ὁ Πρωταγόρας, ἀλλὰ «Θεὸν μέτρον πάντων χρημάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου», ὡς ἀπῆτει ὁ Πλάτων, ἐρμηνεύων τὰ δελφικὰ κελεύσματα «γνώθι σαυτόν», «θνητὰ φρονεῖν», «ἀνθρώπινα φρονεῖν», μετ' ἄλλας λέξεις «γνώριζε, ἄνθρωπε, ἕως ποῦ φθάνουν τὰ ἀνθρώπινα ὄριά σου». Ὁ αὐτὸς Πλάτων εἰς τοὺς «Νόμους» τοῦ ὠνόμασε τὸν ἄνθρωπον «παίγιον θεοῦ μεμηχανημένον».

4) Ἀνθρωπὸν κύριον, ἀλλ' ὄχι δοῦλον τῆς μηχανῆς καὶ

5) Ἀδελφωσιν ἐπιστήμης καὶ ζωῆς, ἀδελφωσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῶν λογίων καὶ τῶν βιβλίων μετ' ὅσον ἀνθρωπισμὸν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὰ ἐμβλήματα — συνθήματα ταῦτα καθίστατο ἀμέσως ἐμφανὴς ἡ πρωτοτυπία τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ γεγονότος. Συνίστατο δὲ ἡ πρωτοτυπία αὐτὴ εἰς δύο τινάς:

Πρῶτον μὲν εἰς τὴν εὐρείαν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς παραδόσεως, νοουμένου νῦν ὡς ἐννοίας μὴ περιοριζομένης εἰς τὰ στενὰ ἀρχαιογνωστικὰ ὄρια τῶν «studia humaniora», ἀλλ' ἐκτεινομένης εἰς τὴν ἱεράν καὶ ἁγίαν περιοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πέραν ταύτης ἀντλούσης περιεχόμενα τόσον ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ φαινομένου καθ' ὅλας τὰς ἱστορικὰς φάσεις του (κλασσικὴν, μετακλασσικὴν, βυζαντινὴν, νεωτέραν ἑλληνικὴν καὶ σύγχρονον), ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ μαθηματικὰ καὶ ἀπὸ κλασσικὰς περιόδους τοῦ ἐξωελληνικοῦ χώρου καὶ ἀπὸ ἐπιστήμας τινάς, θεωρουμένης ὡς ἀνθρωπιστικῶς οὐδετέρας ἢ ὡς ἀντιουμανιστικῆς κατευθύνσεως μαθήσεις (θετικαὶ ἐπιστήμαι, τεχνολογία).

Δεύτερον δὲ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ Συμποσίου καθίστα ἐμφανῆ ἡ μεθοδολογικὴ ἀρχὴ τῆς ὀργανώσεώς του, ἥτις καταργοῦσα τὴν ἀντιδικίαν μεταξὺ πνευματικῶν καὶ θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνολογίας, καθιέρωνε τὸν μεταξὺ αὐτῶν διάλογον, ἄγοντα εἰς ἀμοιβαίαν κατανόησιν, ἐναρμόνισιν καὶ ἀδελφωσιν μετ' ὅσον τὴν βελτίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας μετ' ὅσον τὰ δεδοκίμασμένα μορφωτικὰ καὶ ἀνθρωποπλαστικὰ μέσα τοῦ Ἑλληνικοῦ—Κλασσικοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Λόγου.

Κατ' οὐσίαν τὸ Διεθνὲς Συμπόσιον ἦτο μία θεωρητικὴ συνειδητοποίησις μετ' εὐρυτέρας καὶ βαθυτέρας διαστάσεις τοῦ βιώματος τῶν δημοσίων διαλόγων, τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ δεκαετίας ὀργάνωνε καὶ διεξῆγεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος διὰ κλιμακίαν συνεργατῶν — μελῶν τῆς, ἐκπροσώπων καὶ θεραπεύοντων τῶν κυριωτέρων περιοχῶν τοῦ πνευματικοῦ

και ύλικου πολιτισμού (θεολόγων, φιλολόγων, μαθηματικών, φυσικών, τεχνικών). Πέραν τούτου τὸ Διεθνὲς Ἀνθρωπιστικὸν Συμπόσιον ἐν Δελφοῖς ἐχώρησεν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς εἰς διεθνή κλίμακα διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὸ ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων ἀπὸ ὅλων σχεδὸν τὸν κόσμον, φορέων τῆς σκέψεως ὅλων τῶν τομέων τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τοῦ Συμποσίου, πρόγραμμα τοῦ ὁποῦ ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ με ὀμιλητὰς καὶ θέματα, θὰ ἐκτεθῆ λεπτομερῶς εἰς τὰ δημοσιευθῆσόμενα Πρακτικά. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς ὀλίγα τινὰ τῆς ἐναρκτήριου Συνεδρίας καὶ ἰδίως εἰς τὰ πορίσματα, ἀποφάσεις καὶ εὐχὰς τοῦ Συμποσίου.

* * *

Ἡ ἐναρκτήριος Συνεδρία ἐπραγματοποιήθη ἐν Δελφοῖς εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1969, ὥραν 17,30. Ἐτίμησαν δὲ αὐτὴν διὰ τῆς παρουσίας των ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φωκίδος κ. Χρυσόστομος, ὅστις τῇ παρακλήσει τοῦ Προέδρου Καθηγητοῦ Κωνστ. Ἰ. Βουρβέρη καθήγαγε τὴν σύνοδον διὰ προσηκούσης ἐπευλογίας καὶ προσευχῆς, ὁ Α' Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Στυλ. Παττακός, ὅστις καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμποσίου καὶ ἐχαίρετισεν αὐτὸ διὰ θερμῶν λόγων, ὁ Ὑπουργὸς ἀναπληρωτῆς Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἰ. Ἀγαθαγγέλου, ὁ Διευθυντὴς μορφωτικῶν σχέσεων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Πρέσβυς κ. Ἀλ. Βεινόγλου, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου καὶ Ταμίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας κ. Ἀθάν. Παλλάντιος, αἱ τοπικαὶ ἀρχαί, οἱ Πρωτάνεις τῶν Πανεπιστημίων, ἐκπρόσωποι τῶν ἀδελφῶν Ἐταιρειῶν, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ο.Λ.Μ.Ε. κ. Ἀντ. Λόξας, μορφωτικοὶ ἀκόλουθοι τῶν ξένων πρεσβειῶν καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ξένου Τύπου.

Τοῦ Συμποσίου μετέσχον 40 Ἐνοὶ ἐπιστήμονες καὶ 25 Ἑλληνας. Ἐγένοντο ἐν αὐτῷ 50 ἀνακοινώσεις, περιλήψεις τῶν ὁποίων εἰς τὰς τέσσαρας γλώσσας τοῦ Συμποσίου (ἐλληνικὴν, ἀγγλικὴν, γαλλικὴν, γερμανικὴν) ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν πάντων.

Ὑπολείπεται ἡ ἐκθεσις τῶν πορισμάτων τοῦ Συμποσίου, διατυπωθέντων εἰς τὰς ἐπισήμους γλώσσας αὐτοῦ.

Τὸ Α' πόρισμα ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἡ ὀλομέλεια τοῦ Συμποσίου κατὰ τὴν τελικὴν συνεδρίαν αὐτοῦ τὴν Τετάρτην, 1ην Ὀκτωβρίου 1969, ὁμοφώνως προτείνει, ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐταιρεία ἀποκτήσῃ δύο ἰδιοκτητοὺς ἔδρας πρὸς στέγασιν τῶν γραφείων αὐτῆς καὶ τῶν χώρων ἐρεῖνης τοῦ παρ' αὐτῇ «Κέντρου Ἀνθρωπιστικῶν Κλασικῶν Ἐρευνῶν», διαμορφουμένον καὶ ἀναπτυσσομένον εἰς «Διεθνὲς Κέντρον Ἀνθρωπιστικῶν Κλασικῶν Ἐρευνῶν», μίαν μὲν χειμερινὴν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐτέραν θερινὴν εἰς Κατηχώριον Πηλίου, εἰς γῆπεδον ἐκ-

τάσεως 3.500 τ.μ. δωρεὰν παραχωρούμενον ὑπὸ τῆς Κοινότητος Κατηχώριου Βόλου εἰς τὴν Ἐταιρείαν. Ἡ ἀπόκτησις τῶν δύο τούτων ἐδρῶν τῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ εἰρημένου Διεθνoῦς Κέντρου παρακαλοῦμεν, ὅπως πραγματοποιηθῆ δι' ἐγγραφῆς τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν, τῶν ὁποίων οἰκονομικὸς προγραμματισμὸς ἔχει δημοσιευθῆ εἰς τὸ τετράγλωσσον «Χρονικὸν» τῆς πρώτης δεκαετίας, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν παγίων ἐπενδύσεων τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1970 ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει.

Ἡ εὐχὴ καὶ πρότασις αὕτη τοῦ Α' Διεθνoῦς Ἀνθρωπιστικοῦ Συμποσίου Δελφῶν θέλει ὑποβληθῆ εἰς τοὺς Ἐξοχωτάτους Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλον ὡς Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας, τὸν Α' Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Σ. Παττακόν, αὐτόπτην μάρτυν τιμήσαντα διὰ τῆς παρουσίας του τὴν ἐναρκτήριον συνεδρίαν, τὸν Ὑπουργὸν Συντονισμοῦ κ. Ν. Μακαρέζον καὶ τοὺς Ὑφυπουργοὺς Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Κ. Βοβολίνην (Γενικὴν Διεύθυνσιν Πολιτιστικῶν Ὑποθέσεων), Συντονισμοῦ κ. Μ. Κοζῶνην καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Ν. Σιώρηνην».

Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προτεινάντων Συνέδρων.

Τὸ Β' πόρισμα:

«Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις προσέφερεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διὰ τὴν πρόδοον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ὁποῖαι τόσον ἐναργῶς κατεφάνησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Α' Διεθνoῦς Ἀνθρωπιστικοῦ Συμποσίου Δελφῶν, οἱ συγκεντρωθέντες εἰς αὐτὸ Σύνεδροι κάμνουν ἐκκλησίαν, ὅπως συνεχισθῆ ὁ διάλογος μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ, ὡς καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξισορρόπησιν τῶν διδασκομένων ὄλων διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

Ἡ συντάξασα τὸ ἀνωτέρω κείμενον ἐπιτροπὴ: Π. Βαῖς, Ι.Ι. Ράμπι, Γ. Μυλωνᾶς, Ο. Βιτσέντσι, Π. Γεωργοῦντζος».

Ὡσαύτως ἐγένετο καὶ τὸ Β' τοῦτο πόρισμα ὁμοφώνως ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῶν Συνέδρων.

Τέλος ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως, ὅπως τὸ Β' Διεθνὲς Ἀνθρωπιστικὸν Συμπόσιον συγκληθῆ μετὰ τριετίαν εἰς χώραν καὶ πόλιν, ὀρισθησομένην ἐντὸς ἐξαμήνου κατόπιν συνεννοήσεων τοῦ ὑπογραφομένου Προέδρου τοῦ Α' Συμποσίου με τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μετασχουσῶν τοῦ Συμποσίου χωρῶν.

Ἐντυπώσεις ἄκρας εὐμενεῖς τῶν ξένων Συνέδρων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη εἰς τὸν ἐλληνικὸν καὶ ξένον Τύπον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται φανερὸν ὅτι ἡ σπουδαιότερα πρότασις τοῦ Συμποσίου, ἣτις ἔχει τεθῆ ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, εἶναι ἡ ἀνά-

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁλως ἰδιάζουσα καὶ κεντρικὴ εἶναι ἡ θέσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρὸς τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο δὲ δεόν νὰ θεωρῆται ὡς ὑψίστη ἡ σημασία καὶ ἀπαραίτητος ἡ παρουσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῇ. Ἄνευ αὐτοῦ δὲν δύναται ἡ Ἐκκλησία νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ ἐπιτελῇ τὴν θείαν ἀποστολὴν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν βασιζομένην ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς πηγῆς τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀληθείας, ὡς καὶ τοῦ Παρακλήτου ὡς φορέως καὶ χορηγοῦ αὐτῶν πρὸς τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακαινιστοῦ τῆς ὅλης δημιουργίας, κυρίου δὲ συντελεστοῦ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς θείας «οἰκονομίας» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν πρώτοις τὴν σημασίαν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τε τῇ ἰδρύσει καὶ τῇ συντηρήσει τῆς Ἐκκλησίας κατανοοῦμεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου: «συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς» (Ἰωάν. 16, 4)· τότε «λήψεσθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς» (Πράξ. 1,8)¹. Τοῦτο πράγματι ἐγένετο

1. Γενικώτερον βλέπ. Ἰωάν. 16,5-15. 14,15-17. 25 ἐξ. 15,26 ἐξ.

πτύξις τοῦ Κέντρου Ἑρευῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας εἰς «Διεθνὲς Κέντρον Ἀνθρωπιστικῶν Κλασσικῶν Ἑρευῶν» μὲ δύο ἑδρας, μίαν μὲν μόνιμον καὶ χειμερινὴν ἐν Ἀθήναις καὶ ἑτέραν θερινὴν εἰς Κατηχώριον Πηλίου ἐπὶ δωρεάν παραχωρουμένου γηπέδου 3.500 τ.μ. ὑπὸ τῆς Κοινότητος Κατηχωρίου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθρωπιστικὴν Ἑταιρείαν. Τὸ γηπεδον τοῦτο ἐπεσικέθησαν πάντες οἱ Σύνοδοι καὶ εὗρον καταλλήλοτατον διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν (θερινὰ μεταπτυχιακὰ σεμινάρια Ἑλλήνων καὶ ξένων, συναντήσεις, διεθνῆ Συμπόσια καὶ Συνέδρια ἐξυπηρετοῦντα ἀρχαιολογικὰ, ἐπιστημονικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ διαφέροντα).

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἑταιρεία εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ οἰκονομικὸν προγραμματισμὸν τῆς δευτέρας δεκαετίας ἔχει προβλέψει τὴν διεύρυνσιν ταύτην τοῦ μέχρι τοῦδε δεκαετοῦς μόχθου τῆς καὶ ἐνισχύεται εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ νέου προγράμματός τῆς οὐ μόνον ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς Διεθνούς Συνόδου τῶν Δελφῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἐπανειλημμένως ἐκφρασθείσας διαθέσεις τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Κλασσικῆς Παιδείας καὶ τῆς εὐρυτέρας Ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς συνεργασίας Ἑλλήνων καὶ Ξένων ἐπιστημόνων ἐπὶ τῷ σκοπῷ γνησίας ἀνθρωποπλασίας διὰ τῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν ἀξιών.

ΚΩΝ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας Πρόεδρος τοῦ Ἀ' Διεθνούς Ἀνθρωπιστικοῦ Συμποσίου

νετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καθ' ἣν ὁ Κύριος «ἐξέχευε» τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν του «καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου», συμφώνως πρὸς τὴν γνωστὴν προφητείαν τοῦ Ἰωήλ (3, 1-5. Πράξ. 2, 1 ἐξ. Τίτ. 3,6). «Ὅθεν, «ὅτε ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ... καὶ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς δι'... ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου», τότε «ἐξέχευεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως» τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν» (Τίτ. 3, 4-6), ὅστις, ἄρα, χορηγεῖ καὶ «πέμπει» τοῦτο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Ἰωάν. 15,26). Ἐκτοτε συνεχίζεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰονεὶ διαρκῆς Πεντηκοστή, διότι «ὡσπερ ὁ Χριστὸς εἶπε περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28, 20)... οὕτω καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος εἶπεν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μεθ' ὑμῶν ἐστι καὶ δυνάμεθα αἰεὶ Πεντηκοστὴν ἐπιτελεῖν»². Οὕτω τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διαμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀχωρίστως μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, πληροῖ αὐτὴν καὶ γεωργεῖ καὶ ἐνεργεῖ τὰ πάντα ἐν αὐτῇ, τελειοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνεχίζον μετὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς τὸ λυτρωτικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔργον καὶ καθοδηγοῦν αὐτὴν ἐν πᾶσιν, οὕτως ὥστε ἀποβαίνει ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ τῆς ὑπερφυσικῆς ζωῆς ἐν αὐτῇ, ὡς διδάσκειται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ ἰδίᾳ παρ' Ἰωάννη καὶ ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, βραδύτερον δὲ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἱερῶν Πατέρων καὶ τοῖς λειτουργικοῖς καὶ λοιποῖς μνημείοις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Π.χ. αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατηύθυνε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῷ εἰδωλολατρικῷ κόσμῳ καὶ τελικὸν θρίαμβον αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο αὐτὸ εἶπεν, ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτοῦς» (13,2), εἶτα δὲ «ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου» (20,28), μέχρι καὶ τῶν διακόνων, ὅτινας ὠφειλον νὰ εἶναι «πλήρεις Πνεύματος ἁγίου» (6,3). Εἰδικώτερον αὐτὸ ἐποδηγέται τὸν ἀπόστολον Παῦλον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ὡς λ.χ. ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐνθα «διελθόντες τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ», διέβησαν κατόπιν τοῦ γνωστοῦ ὁράματος εἰς τὸν Μακεδονίαν «εὐαγγελίσασθαι αὐτοῦς» καὶ τὴν Εὐρώπην (16,6 ἐξ.). Ὁμοίως αὐτὸ κατηύθυνε καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους, ὡς τὸν Φίλιππον (8,29 ἐξ.), τὸν Πέτρον (10,9 ἐξ.) κλπ. Ἐπειτα ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Συνόδῳ «ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι» καὶ τοῖς Ἀποστόλοις καὶ πρεσβυτέροις, δῆλα δὴ τὸ Πνεῦμα κατηύθυνε τὴν πρώτην ἐκείνην χριστιανικὴν Σύνοδον πρὸς λήψιν ὀρθῶν ἀποφάσεων (Πράξ. 15,6 ἐξ.), τοῦθ' ἕπερ διαπιστοῦται καὶ ἐν πά-

2. Ἰωάννου Χρυσοστομοῦ, εἰς τὴν ἀγ. Πεντηκοστὴν 1,1, PG 50, 454.

σαις ταῖς ἀνεγνωρισμέναις μεταγενεστέραις ἐκκλησιαστικαῖς Συνόδοις³.

Περαιτέρω ὁ Χριστός, ὡς κεφαλή, ἐκχέει ἐπὶ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ τοὺς τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας ὄμβρους καὶ τὰς χαρισματικὰς καὶ λυτρωτικὰς δωρεὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ κατελθὼν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν καὶ διαμένον ἐκτοτε ἀδιαλείπτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ⁴, ἐγένετο ἡ ψυχὴ αὐτῆς καὶ ἡ ζωοποιὸς καὶ μορφοποιὸς καὶ συνεκτικὴ δύναμις αὐτῆς, ἐτι δὲ καὶ ἡ ζωοποιὸς ἀρχὴ τῆς ὑπερφυσικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εἰς αὐτὴν συμμετοχῆς τῶν πιστῶν. Αὐτὸ οἰκοδομεῖ καὶ ἀνακαινίζει καὶ ἀγιάζει τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὑψώνει καὶ πλατύνει αὐτὴν εἰς παγκόσμιον κιβωτὸν τῆς σωτηρίας, καὶ διαμορφοῖ αὐτὴν εἰς μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ συνεργεῖ ἐν πάσιν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ὑποκειμενικῆς προσοικειώσεως τῆς σωτηρίας ὑπὸ τῶν καθ' ἕναστον πιστῶν καὶ «οἰκειώσιν πρὸς τὸν Θεόν» αὐτῶν⁵, συνεχίζον καὶ τελειοῦν τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Οἰκοδομεῖ δὲ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας διὰ ἀλίθων ζώντων» (Α' Πέτρ. 2,5), δηλαδὴ διὰ τῶν ἀναγεγεννημένων καὶ δεδικαιωμένων χριστιανῶν, καί, ὡς «ναοποιῶν Πνεῦμα»⁶, καθιστᾷ αὐτὴν ναὸν τοῦ ἁγίου καὶ οἰκοδομῆν μυστικὴν, θεμελιωμένην ἐπὶ τοῦ μόνου ἄρραγοῦς «ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι» (Ἐφ. 2, 20-22. Α' Πέτρ. 2, 6). «Ὁμοίως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ παρέχον τὴν ἄφεισιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀγιάζον καὶ τελειοῦν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ δημιουργοῦν ἐν αὐτοῖς τὴν καινὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν καὶ διαιροῦν καὶ διαγέρον αὐτοῖς τὰ χαρίσματα, «καθὼς βούλεται» (Α' Κορ. 12,11) καὶ «πρὸς τὸ συμφέρον» ἐκάστου, ἢ ἀναλόγως τῆς δεκτικότητος ἐκάστου⁷,

3. Πρβλ. καὶ Ι. Παναγοπούλου, «Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων», Ἀθήναι 1969, σ. 211/2.

4. Ὡς ἱστοροῦσιν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων 2,1 ἐξ., τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέβη κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους «σωματικῶς εἶδεν», ὡς ἀδιαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρός, καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν πάντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς» (2, 3-4). Ἐν συνεχείᾳ εἰς διαφόρους περιπτώσεις ἀεπλήσθησαν Πνεύματος ἁγίου» οἱ Ἀπόστολοι (13, 52, πρβλ. καὶ 4,31: «ἐπλήσθησαν ἅπαντες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας») καὶ εἰδικώτερον ὁ Πέτρος (4,8) καὶ ὁ Παῦλος (13,9), ὡς καὶ οἱ βαπτιζόμενοι «ἐλάβαν τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (2,38).

5. Μ. Βασιλείου, Περὶ Ἁγ. Πνεύματος 19, 49, PG 32, 157: «Χριστοῦ ἐπιδημία, καὶ τὸ Πνεῦμα προτρέχει ἔνσαρκος παρουσία, καὶ τὸ Πνεῦμα ἀχώριστον... ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσις, ἐν τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος... οἰκειώσις πρὸς Θεόν, διὰ τοῦ Πνεύματος».

6. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 49,9, PG 36, 441.

7. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 29,3, PG 61, 244.

καὶ γενικῶς τὸ προσοικειοῦν καὶ ἰδιοποιοῦν ἐκάστῳ πιστῷ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν.

Ὁ Χριστὸς εἶναι «ὁ ἐπιχορηγῶν τὸ Πνεῦμα» τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς χριστιανοῖς (Γαλ. 3,5), οὔτινες κοινωνοῦσι τῆς «ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Φιλ. 1,19), ὡς καὶ τὸ ὅλον τῆς Ἐκκλησίας «σῶμα, διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὖξει τὴν αὖξιν τοῦ Θεοῦ», δυνάμει τοῦ Πνεύματος (Κολ. 2,19). Οὕτως οἱ χριστιανοὶ «πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ» (Ἐφ. 1,13-14). Τὰ αὐτὰ Πνεῦμα χορηγεῖ τοῖς πιστοῖς, ὡς ἐλέχθη, τὰ θεῖα χαρίσματα (Ἦσ. 11,2-3. Γαλ. 5,22), ἤδη ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ πρότερον τοῦ βαπτίσματος, καὶ μάλιστα τὴν ἀγάπην, ἥτις ἀεκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου, τοῦ δοθέντος ἡμῖν» (Ῥωμ. 5,5), οὕτω δὲ ἐξαγιάζει καὶ ἀναπλάσσει καὶ ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς ζῶσαν καὶ προσωπικὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν ἀγάπης. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκαινισμὸς τῆς Ἐκκλησίας⁸, καὶ μάλιστα ὡς οἰκουμενικῆς ἤδη κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν, καὶ ἡ ὅλη διοργάνωσις καὶ ἀδιακόσμησις αὐτῆς σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖται⁹. Ἐπειτα καὶ «ὁ ἐκκλησιάζων καὶ πάντας συγκαλῶν τῷ κηρύγματι ὁ Παράκλητός ἐστὶν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων συνάγον τὸς σφζομένους»¹⁰, καὶ ἀπεργαζόμενον τελείαν, ἐσωτερικὴν καὶ ὀργανικὴν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν μελῶν ἐν τῷ ἐνὶ σώματι τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῶν μελῶν διὰ τῶν ἁγίων μυστηρίων, καθότι «δι' ἁγιασμοῦ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν Ἅγιον οἰκειώσις»¹¹. Διὰ τοῦτο οἱ πιστοὶ ὀφείλουσι «τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 4,3).

Προσέτι πάντα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας τελειοῦνται τῇ ἐπιφοιτῆσει καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ τελευταρχικοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ ἡ ὅλη μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρέει ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ μεταδίδεται τοῖς κοινωνοῦσι τῶν μυστηρίων ὑπ' αὐτοῦ. (Βλέπ. ὡς πρὸς

8. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ψαλμ. 29,1, PG 29, 308.

9. Μ. Βασιλείου, Περὶ Ἁγ. Πνεύματος 16,39, PG 32, 141.

10. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ψαλμ. 48,1, PG 29, 433.

11. Αὐτόθι 28,1, σ. 281. Σχετικῶς ὁ μὲν Μ. Βασιλεῖος διδάσκει, ὅτι ἡ θεία χάρις, ὡς ἄλλη νοητὴ δρόσος καὶ μύρον τοῦ παναγίου Πνεύματος, κατέρχεται ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς Κεφαλῆς καὶ περιλούει καὶ ἀγιάζει πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, «ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαίνειν ἐπὶ πάγωνα, τὸν πάγωνα τοῦ Ἀαρῶν, ὡς δρόσος Ἀερμών, ἢ καταβαλίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών» (αὐτόθι 132 (15), PG 30, 116). Ὁ δὲ ἱερὸς Χρυσόστομος προστίθησιν, ὅτι ἀπὸ τῆς Κεφαλῆς, ὡς ἀπὸ ζωτικῷ κέντρου, κατιούσα ἡ καινὴ ζωὴ, ὡς πνευματικὴ δύναμις ἀπτεταὶ ἐκάστου μέλους, καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ ἐπιχορηγούμενον τοῖς μέλεσιν, ἀπὸ τῆς Κεφαλῆς ἐνεργεῖ, ἀνῶθεν ἐπιρρεόμενον ἀφθόνως καὶ πάντων ἀπτόμενον τῶν μελῶν καὶ χορηγούμενον, ὡς ἕκαστον δύναται δέξασθαι, οὕτως αὖξεται» (Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11,3, PG 62,84).

τὸ βάπτισμα Μάρκ. 1,8. Λουκ. 3,16. Ἰωάν. 3,5. Πράξ. 2,38.41. 19, 2-6. Α' Κορ. 12,13· ὡς πρὸς τὸ χρῆσμα Πράξ. 8,14-17. 9,17. 19,6. Ἐφ. 1,13. 4,30. Β' Κορ. 1,21-22· ὡς πρὸς τὴν θεϊαν εὐχαριστίαν Α' Κορ. 10, 16-17. 12, 13. Ἐφ. 4,4· ὡς πρὸς τὴν μετάνοιαν Ἰωάν. 20, 22-23· ὡς πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ποιμένων διαποιμάνσιν τῶν πιστῶν Πράξ. 20,28. Ἐφ. 4, 11-12 κ.ο.κ.)¹². Διὰ τοῦτο ὁ ἀπόστολος Παῦλος εὐχεται τοῖς πιστοῖς τὴν «κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Β' Κορ. 13,13. Φιλ. 2,1) καὶ δι' αὐτῆς τὸν ἁγιασμόν αὐτῶν, ὥστε νὰ καταστῶσιν «ἄγιοι» καὶ μέλη τῆς «κοινωνίας τῶν ἁγίων». Εἰδικώτερον ἐν τῇ θεῖᾳ Λειτουργίᾳ («ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, παροῦσα καὶ πᾶσιν ἐφιπταμένη, τὴν μυστικὴν ἐκείνην κατασκευάζει θυσίαν», ὡς ἐπίσης, τελειοῖ καὶ πάντα τὰ ἄλλα μυστήρια, καὶ γενικῶς «οὐδὲν ἀνθρώπινον τῶν γενομένων ἐν τῷ ἱερῷ βήματι» ἐπιτελεῖται ἄνευ τοῦ Παρακλήτου¹³. Διὰ τοῦτο πάντα τὰ τελούμενα ἐν τῇ θεῖᾳ λατρείᾳ καὶ τοῖς μυστηρίοις καὶ πᾶν ἐν αὐτοῖς ἐξωτερικὸν ἀποτελοῦσιν ἔκφρασιν τοῦ ἐσωτερικῶς καὶ ἀοράτως ἐνεργοῦντος δι' αὐτῶν Ἁγίου Πνεύματος. Οὕτως ἅπαντα τὰ μυστήρια ἐνεργοῦσι τὸν ἁγιασμόν τῶν πιστῶν οὐχὶ ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὸ ὅποιον γίνεται ἐπίκλησις εἰς πάντα τὰ μυστήρια καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἀπορρέει ἡ ὅλη μυστηριακὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

Πρὸς τούτοις οἱ ἱεροὶ Πατέρες θεωροῦσιν εὐλόγως καὶ πάσας γενικῶς «τάς περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας, τὰς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ γενομένας, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος πεπληροῦ-

12. Βλέπ. πλείω ἐν Α. Γιεβτιτς, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, Ἀθήναι 1967, σ. 145 ἐξ. Κ. Σκουτέρη, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, Ἀθήναι 1969, σ. 104 ἐξ.

13. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὴν ἁγ. Πεντηκοστὴν, ὅμιλ. 1,4, PG 50, 458/9. Πρβλ. καὶ Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν, PG 46, 692. Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν φώτων, PG 46, 581. Οὕτως ἡ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων λειτουργικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων πυκνότητα μαρτυρουμένη παρουσία καὶ ἐνέργεια ἐν τοῖς μυστηρίοις τοῦ τελεταρχικοῦ Πνεύματος καταφαίνεται, πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐν τῇ τελείᾳ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐπίκλησεως, ἐχούσης ἐν μὲν τῇ ἱερᾷ Λειτουργίᾳ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου οὕτως: «Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ» ἐν δὲ τῇ ἱερᾷ Λειτουργίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου οὕτως: «Σοῦ δεόμεθα καὶ Σε παρακαλοῦμεν, Ἄγιε Ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς Σῆς ἀγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλόγησαι αὐτὰ καὶ ἀγιάσαι καὶ ἀναδείξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ Ποτήριον τοῦτο αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας». (Παρά Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1960, τ. 1², σ. 305/6).

σθαι)¹⁴. Καὶ ὄντως, ἐφ' ὅσον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δωρεὰ εἶναι ἡ θεία χάρις, ἄνευ δὲ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ζῆ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐπιτελῆ τὸ θεῖον ἔργον τῆς, καταννοεῖται ἐντεῦθεν τὸ ἀπόλυτον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ ἀπαραίτητον τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐν αὐτῇ. Ἐντεῦθεν ἡ τοῦ Πνεύματος «θεία χάρις ταύτην γεωργεῖ τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁵ καὶ «ἡ τῆς χάριτος δύναμις φυλάττει πάντα καὶ διατηρεῖ»¹⁶. Καὶ γενικῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διαμένον πάντοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἀρχὴ πνευματικῆ καὶ ζωοποιδῆ καὶ πηγὴ τῶν πάντων ἐν αὐτῇ, εἶναι ἀληθῶς ἐν αὐτῇ τὸ «τελειῶν», τὸ «πληροῦν», τὸ «ἀγιάζον», τὸ «θεοῦν», τὸ «παντοδυναμον», («ζωὴ καὶ ζωοποιόν, φῶς καὶ χορηγὸν φωτός, αὐτοαγαθὸν καὶ πηγὴ ἀγαθότητος, ἡγεμονικόν, κύριον, ἀποστέλλον, ἀφορίζον, ναποιοῦν ἑαυτῷ, ὀδηγῶν, ἐνεργοῦν ὡς βούλεται, διαιροῦν χαρίσματα»¹⁷. Ομοίως οἱ Πατέρες τονίζουσιν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διοργανώνει τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διαπλάσσει καὶ διαμορφώνει τὸ σῶμα αὐτῆς εἰς σῶμα Χριστοῦ, ἐνεργῶν τὴν ἔνωσιν καὶ συσσωμάτωσιν τῶν μελῶν εἰς τὸ σῶμα αὐτῆς, τοιουτοτρόπως δὲ πάντα τὰ μέλη, κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, «γίνονται ἐν εἰς ἓνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συναρμολογούμενα καὶ συντιθέμενα Πνεύματος»¹⁸. Οὕτως ἡ ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ἔνωσις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τούτων μετ' ἀλλήλων συντελεῖται καὶ ἐπιρρωννύεται καὶ διακρατεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τρόπον ὥστε ἅπαντα τὰ μέλη, «συντεθέντα ἀλλήλοις... καὶ τῇ ἀρμονίᾳ τοῦ Πνεύματος συμβιβασθέντα καὶ συνδεθέντα, συναποτελοῦσιν «ἓν ἄρτιον σῶμα Χριστοῦ»¹⁹. «Καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν» (Α' Κορ. 12,13). Γενικῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ ἄγον τοὺς πιστοὺς—μέλη εἰς κοινωνίαν καὶ ἐνότητα ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ πραγματοποιοῦν ταύτην καὶ χορηγοῦν τοῖς πιστοῖς τὴν θεϊαν χάριν καὶ σωτηρίαν, καθ' ὅσον «τὸ κατασκευάσαν ἡμᾶς ἐν σῶμα γενέσθαι καὶ ἀναγεννήσαν ἡμᾶς, τὸ ἐν ἐστί Πνεῦμα»²⁰. Αὐτὸ λοιπὸν ἐνοῖ τὰ μέλη πρὸς ἀλλήλα καὶ οὕτω δημιουργεῖται πνευματικὴ μετὰ τῶν αὐτῶν συγγένεια «πολλῶ μείζων τῆς σαρκικῆς», διὰ τῆς ὁποίας «οἱ γένει καὶ τρόποις διαφόροις διεστη-

14. Μ. Βασιλείου, Περὶ Ἁγ. Πνεύματος 16, 39, PG 32, 140/1.

15. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Κατὰ Ἀνομοίων, λόγ. 12,1, PG 48, 802.

16. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὅμιλ. 30,2, PG 61, 252.

17. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 41,9, PG 36, 441. Πρβλ. καὶ «Πεντηκοστάριον», (ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας), Ἀθήναι 1959, σ. 207, 209.

18. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 32,11, PG 36, 185.

19. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 2, 3, PG 35, 409.

20. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὅμιλ. 30,1, PG 61, 250. Καὶ κατωτέρω, σ. 251, ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι τὸ «ἐν Πνεύμα ἡμᾶς κατασκευάσε, καὶ εἰς ἓν σῶμα ἅπαντας ἡμᾶς συνήγαγε... καὶ τοσοῦτον διεστῶτας ἦνωσεν».

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

3. ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

α') Ἡ *δυσανάλογος ἀνάπτυξις τῶν θετικῶν ἐνατιτῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν*.

Ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων αὐτῆς ὡς ἀνάπτυξις μόνον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἤτοι τῶν ἐπιστημῶν αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν ἔρευναν τῶν ὄντων, τῶν νόμων καὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως. Πράγματι, ὅπαντες οἱ κλάδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παρουσιάζουν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον. Αὕτη θὰ προκαλέσῃ ἀσφαλῶς περαιτέρω συζητήσεις καὶ περὶ τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν καὶ ἀναδιάρθρωσιν τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν.

Αἱ κατ' ἐξοχὴν πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι, οἷον οἱ κλάδοι τῆς φιλολογίας, τῶν ἱστορικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ δικαίου, τῶν καλῶν τεχνῶν, τῆς φιλοσοφίας κλπ., δὲν παρηκολούθησαν τὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Πολλοὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν παρουσιάζουν ἀντὶ τῆς προόδου στασιμότητα ἢ καὶ κατάπτωσιν ἀκόμη. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, παρατηρεῖται, ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα αὕτη παρουσιάζει ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν, κατ' οὐσίαν ἢ ἀνάπτυξις τῆς συνιστά καὶ τὴν τραγωδίαν τῆς. Ἡ τραγωδία αὕτη ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν πνευματικὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἀποστολῆς τῆς θεολογίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν σύγχυσιν πραγμάτων, κριτηρίων, ἀρχῶν καὶ μεθόδων, τὴν ὑπαγορευομένην ἐκ τῶν διαφόρων ὁμολογιακῶν θέσεων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Πρὸς τοῦτοις δύναται νὰ λεχθῇ,

κότες» καὶ γενικῶς «πᾶσα ψυχὴ ἐν τι γίνεται καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἐν ἦν», «εἰς ἓνα Χριστὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συναρμολογούμενοι καὶ συντιθέμενοι Πνεύματος»²¹. Τοιοῦτοτρόπως ἐν τῷ σῶματι τῆς Ἐκκλησίας ἦνωσε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πάντας τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς διαιρεθέντας διὰ τοῦ πύργου τῆς Βαβέλ, ἥδη κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν, ὅτε μερίσαν ἐκάστῳ Ἀποστόλῳ «τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην διδασκαλίας τὰ κλίματα», «εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσεν»²². Ὡσαύτως τὸ κατ' αὐτὴν πεμφθὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἅγιον Πνεῦμα χαρακτηρίζεται ὡς «τεκμήριον τῆς καταλλαγῆς» τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ, τῆς ἐπιτευχθείσης διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Σωτήρος. «Τίνος ἔνεκεν πρὸ τοῦ σταυροῦ οὐκ ἐδόθη τὸ Πνεῦμα; Ὅτι ἐν ἁμαρτίαις ἦν ἡ οἰκουμένη, ἐν προσκρούσμασι καὶ ἔχθρᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, οὐδέπω τοῦ ἁγίου προσενηχθέντος, τοῦ τὴν ἁμαρτίαν αἴροντος τοῦ κόσμου. Ἐπεὶ οὖν οὐδέπω ἦν ὁ Χριστὸς σταυρωθεὶς, οὐδέπω ἦν καταλλαγὴ γενομένη· τῆς δὲ καταλλαγῆς μηδέπω γενομένης, εἰκότως οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἐπέμπετο· ὥστε καταλλαγῆς τεκμήριον τὸ Πνεῦμα ἀποσταλῆναι»²³. Τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Ἰωάν. 7,39, ἔνθα γίνεται λόγος «περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον,

ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη»²⁴. Δυνάμει δὲ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ καταλλαγῆς οἱ πιστεύοντες «συναπτόμεθα τῇ θεότητι» καὶ εἴμεθα οὐ μόνον ἐν τῷ Ἰῶ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ, τῇ χάριτι καὶ τῇ μετοχῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος²⁵. Γενικῶς «τῆς καταλλαγῆς τοῦ Θεοῦ δῶρόν ἐστι τὸ δοθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»²⁶ τοῖς πιστεύουσιν, ἐξ ὧν «ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσι Θεοῦ», ἅτε λαβόντες «Πνεῦμα υἰοθεσίας» (Ῥωμ. 8, 14-15), καὶ μετ' αὐτῶν συναγωνίζεται κατὰ τῆς ἁμαρτίας «τὸ Πνεῦμα, ὑπερνευγχάνον στεναγμοῦς ἀλαλήτους» (Ῥωμ. 8, 26). Γενικῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καλεῖ καὶ προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν καὶ σωτηρίαν, διανοῖγον τὰς καρδίας αὐτῶν, ἔτι δὲ φωτίζει καὶ ἐνισχύει καὶ παραμυθεῖ καὶ συμπαρίσταται αὐτοῖς ἐν πᾶσιν (πρβλ. Πράξ. 2, 40. 9,31. 11,22 ἐξ. 13,15.14,14. Ῥωμ. 8,28-30. 12,8. Α' Κορ. 12,13. 14,3. Β' Κορ. 8,4.17. Ἐβρ. 3,7. 12,5. Α' Τιμ. 4,13. Ἐφ. 1,17-18. Α' Ἰωάν. 4, 2-3 κλπ.).

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΠΗΣ

Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

24. Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, εἰς Ἰωάν. 7,39, PG 73, 760, παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἔλαβε τὸ Πνεῦμα ὡς ἄνθρωπος, οὐχ ἑαυτῶ τὴν τῶν θείων ἀγαθῶν ἐμπορίζων μετέληψιν, ἀλλὰ τῇ ἀνθρώπου φύσει· ὅταν οὖν ἡμῖν ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς «οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα, λέγει, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», τὴν ὁλοσχερῆ καὶ διόκληρον κατοίκησιν ἐν ἀνθρώποις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σημαίνειν αὐτὸν ὑποποθήσωμεν».

25. Μ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, λόγ. 2, PG 26, 373: «Χωρὶς μὲν τοῦ Πνεύματος ξένοι... ἐσμὲν τοῦ Θεοῦ· τῇ δὲ τοῦ Πνεύματος μετοχῇ συναπτόμεθα τῇ θεότητι· ὥστε τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐν τῷ Πατρὶ μὴ ἡμέτερον εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος καὶ ἐν ἡμῖν μένοντος».

26. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς τὴν ἁγ. Πεντηκοστὴν 1,3, PG 50, 457.

21. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 9,3, PG 62, 72. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 32,11, PG 36, 185.

22. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς τὴν ἁγ. Πεντηκοστὴν, ὁμιλ. 2,2, PG 50, 467. Κοντάκιον Κυριακῆς Πεντηκοστῆς, «Πεντηκοστάριον», σ. 213.

23. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, αὐτόθι, ὁμιλ. 1,4, PG 50, 457. Πρβλ. καὶ εἰς Πράξ. ὁμιλ. 1,5, PG 60, 20.

ὅτι ἡ θεολογία δὲν ἐχρησιμοποίησεν ἀκόμη ἐπαρκῶς ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰ πάσης φύσεως νέα ἐπιτεύγματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, τὰ ὅποια ἀναντιρρήτως ἐνισχύουν τὸ ἔργον καὶ τὸ κύρος της.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ σύγχρονος πρόοδος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐκτιμᾶται ὑπὸ τῆς θεολογίας ὡς καθαρὰ πνευματικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, ἀκριβῶς διότι αὕτη βασίζεται οὐχὶ μόνον εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τῆς μακρᾶς πνευματικῆς πείρας τοῦ παρελθόντος, εἰς πολυπλόκους στοχασμούς καὶ ὑπολογισμούς, εἰς προκαθορισμένους ἐπιστημονικούς προγραμματισμούς, εἰς τὴν συνεργασίαν πολλῶν ἐδικῶν καὶ μὴ ἐρευνητῶν, εἰς τὴν χρῆσιν λεπτοτάτων καὶ καταπληκτικῆς ἀκριβείας ὀργάνων, καὶ εἰς τὰς πλέον πολυπλόκους ἐφαρμογὰς τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς τεχνικῆς. Οὕτω, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν συνιστᾷ καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα τοῦ συγχρόνου ἡμῖν πολιτισμοῦ.

β') Τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Τὸ ἀντικείμενον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παραμένει κατ' οὐσίαν ἀκαθόριστον, διότι τοῦτο εἶναι κατὰ κανόνα ὁ ἄγνωστος Χ παράγων, ὁ κρυπτόμενος ὀπισθεν τῶν γνωστῶν ἡμῖν πραγμάτων καὶ ὁ ἀναζητούμενος ὑπὸ τῶν ἐδικῶν ἐρευνητῶν. Παρὰ τὰ συνεχῶς νέα ἐπιτεύγματα καὶ τὰς ἀποκτωμένας νέας γνώσεις διὰ τῆς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, τὰ εἰσέτι ἄγνωστα μυστικά τοῦ φυσικοῦ κόσμου παραβάλλονται πρὸς ἀνεξερευνήτους ὠκεανούς ἔναντι τῶν σταγόνων τῆς γνώσεως. Ἀπὸ θεολογικῆς ἐπόψεως ἡ ὁμολογία αὕτη, οὕσα ὁμολογία αὐτῶν τούτων τῶν ἐκπροσώπων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι σημαίνει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐιδικοί δὲν γνωρίζουν μέχρι ποίου σημείου φθάνουν τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης των. Ἡ ἀδυναμία αὕτη προσδίδει ἰδιαίτερον πνευματικὸν χαρακτήρα εἰς ἐκάστην τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Τὸ ἄγνωστον, ὡς τὸ ἀναζητούμενον ἀντικείμενον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, πρέπει πάντοτε νὰ διακρίνηται σαφῶς ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «μυστηρίου». Διότι τὸ «μυστήριον» ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον πραγμάτων καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθῆ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Εἰς τὴν διάκρισιν μεταξύ «ἀγνώστου» καὶ «μυστηρίου» βοηθοῦν κατ' ἐξοχὴν τὰ μαθηματικά, ἡ ἰδιότυπος αὕτη ἀξιωματικὴ καὶ ἀφηρημένη ἐπιστήμη, ἡ ὅποια οὕσα ἀπαραίτητος καὶ πρωταρχικὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων σχεδὸν τῶν κλάδων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, συμβάλλει ὅλον ἐν καὶ περισσότερο εἰς τὴν διεύρυσιν τῶν ὁρίων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ σύγχυσις μεταξύ «ἀγνώστου» καὶ «μυστηρίου» ὑπῆρξεν ἀπὸ αἰώνων ἡ αἰτία τῶν μέχρι τοῦδε κακῶν σχέσεων μεταξύ θεολογίας καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἔνεκα τῆς συγχύσεως ταύτης ἐγένοντο ἐκατέρωθεν

ὑπερβάσεις ἀρμοδιοτήτων καὶ δικαιοδοσιῶν. Μόνον μερικῶς εἶναι δυνατόν νὰ δικαιολογηθοῦν αὗται, καὶ δὴ ἀπὸ μὲν τῆς πλευρᾶς τῆς θεολογίας ἐκ τοῦ ὅτι πολλοὶ θεολόγοι, ἰδίᾳ τοῦ Μεσαίωνα, ἐγένοντο διδάσκαλοι καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ «φιλοσοφεῖν», καὶ τὸ «θεολογεῖν» ἀκόμη, δὲν εἶναι μονοπῶλιον τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν θεολόγων, ἀλλὰ πνευματικὸν δικαίωμα καὶ ἀνάγκη πάσης ὠλοκληρωμένης προσωπικότητος. Τοῦτο γίνεται σαφῆς διὰ τῆς μνείας δύο καὶ μόνον ὀνομάτων, τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου.

γ') Αἱ πνευματικαὶ προϋποθέσεις καὶ τὰ κίνητρα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Ἡ διαπίστωσις, καθ' ἣν ἡ σύγχρονος ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἀπαιτεῖ βαθεῖαν καὶ πολυμερῆ συγκρότησιν τῶν ἐδικῶν ἐρευνητῶν, ἀποτελεῖ κοινὴν πλέον ἀντίληψιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οὐδεὶς καλὸς ἐπιστήμων δύναται πλέον νὰ ἐργασθῆ ἄνευ φιλοσοφικῆς καὶ γενικωτέρας πνευματικῆς κατάρτισεως. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδεὶς δύναται νὰ νοηθῆ ὡς καλὸς θεολόγος μὲνων ξένος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὰ ἐπιτεύγματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ οὕτω καλῶς ἐννοουμένη πνευματικὴ εὐρύτης πάντων τῶν ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένων σκοπὸν ἔχει τὴν ὀρθὴν καὶ εὐχερεστέραν συσχέτισιν τοῦ ἐρευνωμένου ἀντικειμένου πρὸς τὰ λοιπὰ πράγματα, ὡς καὶ τὴν οὐσιαστικωτέραν γνώσιν καὶ ἐρμηνείαν αὐτῶν μακρὰν πάσης συγχύσεως. Ὁ φιλοσοφῶν θετικὸς ἐπιστήμων δὲν πρέπει νὰ συγχέῃ οὕτω τὴν ἐπιστήμην του πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, οὔτε καὶ ὁ φιλόσοφος ἢ ὁ θεολόγος νὰ θεωρῆ αὐτὸν ἀρμόδιον ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν τούτων. Ὅπως οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ξηρὰν εὐρίσκονται πολλάκις καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ διατείνωνται, ὅτι δύναται νὰ ἀσκήσουν καὶ τὰ καθήκοντα πλοιοάρχου καὶ πιλότου, οὕτω καὶ οἱ φιλοσοφοῦντες φυσικοὶ ἐρευνηταὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρουσιάζωνται καὶ ὡς ἐιδικοί φιλόσοφοι ἢ θεολόγοι. Πολὺ περισσότερο δὲν ἐπιτρέπεται οἱ γενικώτερον ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὰ πορίσματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν θεολόγοι νὰ παρουσιάζωνται ὡς ἐιδικοί ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν ἐπιστημῶν τούτων. Αἱ λίαν σπάνιαι ἐξαιρέσεις δὲν καταργοῦν τὸν κανόνα, ἀφοῦ μάλιστα τὰ πνευματικὰ διαφέροντα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μονοπωληθοῦν. Πάντως εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ὀλίγων ἐξαιρέσεων δὲν ἔχομεν σύγχυσιν ἀντικειμένου, ἀλλὰ καθαρὰν ἄσκησιν δύο διακεκριμένων ἐπιστημῶν, ἀσκουμένων ὑπὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου.

Ὡς γνωστὸν, τὰ κίνητρα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ἡ φυσικὴ ροπὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γνώσιν, ἡ φυσικὴ ἐκδίπλωσις τῶν μεγάλων πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ ἱκανότητων τῶν μεγάλων διανοιῶν καὶ τῶν πρωτοπόρων τῆς ἐπιστήμης, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἡ ὠριμότης τοῦ πολιτισμοῦ

αί ἀνάγκαι τῆς ζωῆς, ἡ περιέργεια καὶ ὁ ἀνταγωνισμός. Ἄν καὶ ἔχει ἕκαστον τῶν κινήτρων τούτων ἰδίαν ἠθικὴν ἀξίαν, προσλαμβάνει μεγάλην σημασίαν ἢ ἀπὸ κοινοῦ συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς πλέον θεοκρατικῆς ἐρμηνείας τῶν διαφόρων ἱστορικῶν ἐποχῶν τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τοῦ πολιτισμοῦ.

Πᾶς ἐπιστήμων ἐρευνητὴς συμβάλλει διὰ τοῦ ἔργου του καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν κινήτρων αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐποπτείας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν καλύτεραν ἐκμετάλλευσιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς καὶ τῶν θησαυρῶν της. Ὁ νοῦς παντὸς ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ ἄγεται φυσικῶς εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀγνώστου, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται κεκρυμμένον ὀπισθεν τῶν φυσικῶν πραγμάτων. Αἱ νοητικαὶ παραστάσεις καὶ λογικαὶ κατηγορίαι, αἱ ἐνυπάρχουσαι εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὴν βάσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Αὗται συμβάλλουν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀναζητούμενων ἀγνώστων μυστικῶν τῆς φύσεως. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν δὲν ἔχομεν γνῶσιν τῶν ἀγνώστων ἡμῖν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπλῆν ἀναγνώρισιν αὐτῶν διὰ τῶν παραστάσεων τοῦ ἀνθρώπινου λόγου, ὅστις, ὡς προελέχθη, εἶναι τὸ ἐν ἡμῖν ἀπεικόνισμα τοῦ τὰ πάντα γνωρίζοντος θεοῦ λόγου.

δ') Αἱ μεγάλα φυσιογνωμίαι τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ὁ ὑπερπροσωπικὸς χαρακτήρ αὐτῆς.

Τρεῖς φάσεις παρουσιάζει κυρίως ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἰς τὴν ὅλην διαδρομὴν τοῦ ἔργου της. Πρῶτη εἶναι ἡ φάσις τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς προπαρασκευῆς, δευτέρα ἡ τῆς συγκεντρώσεως, ταξινομήσεως καὶ μελέτης τῶν πάσης φύσεως ἐπιστημονικῶν στοιχείων, τρίτη δὲ ἡ τῆς διατυπώσεως τῶν πάσης φύσεως πορισμάτων καὶ τῆς ἐπαληθεύσεως αὐτῶν.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα χρησιμοποιοῖ καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας φάσεις μεθόδους, ὑπολογισμούς, συσκευὰς καὶ ὄργανα τόσον ἐξειδικευμένα, ὥστε ὁ τὰ πάντα ταῦτα κατευθύνων νοῦς νὰ παρουσιάζεται ἐξαρτώμενος ἀπολύτως ἐκ τῆς ἐναρμόνισεως τῆς συλλογικῆς συμβολῆς αὐτῶν. Ἡ ἐναρμόνισις αὕτη προσδίδει καθαρῶς πνευματικὸν χαρακτήρα εἰς τὴν οὕτως ἀσκουμένην ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Τὸν χαρακτήρα τοῦτον ἐνισχύουν καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐρεύνης, τὰ ὁποῖα ἀνεξαρτήτως τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν προσκομίζουσι ἐκάστοτε νέα στοιχεῖα εἰς τὰς γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ καθαρῶς πνευματικὸν ἔργον τῆς ἐναρμόνισεως μιᾶς συλλογικῆς προσπάθειας, ἀπλῆς ἢ πολυμόρφου, ἀπαιτουμένης διὰ πᾶσαν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ὡς καὶ ἡ κατεύθυνσις αὐτῆς πρὸς ἓνα προκαθωρισμένον στόχον, εἶναι ἴδιον τῶν μεγάλων διανοιῶν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης. Οὗτοι καὶ παρὰ τὸν συλλογικὸν χαρακτήρα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, παραμένουν οἱ μόνου, οἱ ὅποιοι εἶναι δυνατὸν νὰ

ὀνομασθῶν ἐφευρέται νέων πραγμάτων. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι σύγχρονοι ἐφευρέται διακρίνονται πάντων τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένων ἀνθρώπων, διότι μόνον τούτων αἱ φωτειναὶ ἐπινοήσεις διαφέρουν τῶν συνήθων πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν κοινῶν ἐκλάμψεων τοῦ ἀνθρώπινου λόγου. Αἱ ἐπινοήσεις αὐτῶν ἔχουν τι τὸ προφητικὸν καὶ τὸ ἀποκαλυπτικὸν ἐπὶ τῶν μυστικῶν καὶ τῶν θαυμασιῶν τῆς θείας δημιουργίας. Ἡ φαντασία καὶ ὁ ὑψηλὸς στοχασμὸς τῶν μεγάλων διανοιῶν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης ἐνέχουν τι τὸ καταπληκτικὸν καὶ θεῖον, ὡς καταδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν δέους ἔναντι τῶν θαυμασιῶν τῆς ὅλης δομῆς τῆς θείας δημιουργίας.

Καὶ αὗται αἱ ἐπινοήσεις τῶν μεγάλων συγχρόνων ἐρευνητῶν ἐκφράζουν τὸν συλλογικὸν χαρακτήρα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς προσπάθειας. Διότι καὶ αὗται ἀποτελοῦν τὴν συνισταμένην τῆς ὀριμότητος καὶ τῆς ἀκμῆς ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν τοῦ παρελθόντος. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ὁ ἐφευρέτης ἐπιστήμων ἀποβαίνει πολλαπλῶς μέγας πνευματικὸς λειτουργὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Πρῶτον, διότι διὰ τῶν ἐπινοήσεων του προάγει ὡς θεῖος μυσταγωγὸς τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὰ ἄδυστα τῆς γνώσεως. Δεύτερον, διότι διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀξιοποιήσεως τῆς πνευματικῆς παρακαταθήκης τοῦ παρελθόντος προσδίδεται ἐντονωτέρα ἀπόχρωσις εἰς τὸν ὑπερπροσωπικὸν χαρακτήρα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Τρίτον δὲ διότι διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως ταύτης ἐκφράζεται ἡ ἐνότης τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅθεν συγχέεται ὁ προσωπικὸς καὶ ὑπερπροσωπικὸς χαρακτήρ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἡ σύγχυσις αὕτη συνειδητοποιεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ ἐφευρέτου, διὰ τῆς προσωπικῆς του πίστεως εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἴδιος ἀφορμᾶται, καὶ ἀνευ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἀνέφικτος ἢ νεὰ του ἐφεύρεσις. Ἡ πίστις αὕτη εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων πρὸς νέας ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις ἀποτελεῖ τὸν σοβαρώτερον παράγοντα διὰ τὴν συνεχῆ ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ἔννοια τῆς πίστεως εὐρίσκει οὕτω τὴν θέσιν της καὶ εἰς αὐτὴν τὴν βάσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν θεολογίαν. Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὸ θεμέλιον τῆς συλλογικῆς προσπάθειας τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἐπ' αὐτῆς στηρίζονται οἱ μεγάλοι στοχασμοί, τὰ δύσκολα καὶ πολύπλοκα πειράματα, ὡς καὶ τὰ καθολικοῦ κύρους πορίσματα. Ἀποβαίνουν λίαν χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα λέγονται σχετικῶς ὑπὸ τινῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα «κυριώτερον τῆς ἐπιστήμης ἢ πίστις, καὶ ἐστὶν αὐτῆς κριτήριον» (Στρωμ. II, 15,5). Κατὰ τὸν Θεοδώρητον ἐπίσκοπον Κύρου «δίχως πίστεως οὐδὲ ὁ νοῦς ὄραν δύναται τὰ νοούμενα» (Ὁρα Α' λόγον περὶ πίστεως, Migne E.P. 83, 809), διότι «ὡσπερ ὁ ὀφθαλμὸς δεῖται φωτὸς ἐπιδεικνύντος τὰ ὄρατά, οὕτω δὴ καὶ ὁ νοῦς δεῖται πίστεως, ἐπιδεικνυούσης τὰ θεῖα καὶ τὴν περὶ τούτων δόξαν φυλαττούσης βεβαίαν...» (αὐτόθι στ. 812). Ὁ Θεοδώρητος

ἀποφαίνεται κατηγορηματικῶς, ὅτι «οὔτε γὰρ πίστις ἄνευ γνώσεως, οὔτε γνώσις δίχα πίστεως γένοιτο ἄν». Κατ' αὐτὸν «Ἠγεῖται τῆς γνώσεως ἢ πίστις ἔπεται δὲ τῆ πίστει ἢ γνώσις». (Αὐτόθι Migne E.Π. 83,816).

Ὅθεν τονίζεται, ὅτι ἀπὸ χριστιανικῆς ἐπόψεως ἐκτιμᾶται ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ πρόοδος ὡς ἡ πλουσία καρποφορία τῶν ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν ὄλων τῶν αἰώνων (πρβλ. Ἰωάν. δ' 37-38). Ἄλλωστε τοῦτο ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐκπροσώπων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Παρὰ ταῦτα δὲν ἀγνοεῖται ἡ μεγάλη πνευματικὴ συμβολὴ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἡ ὁποία πέραν τῶν συγκεκριμένων θετικῶν ἐπιτευγμάτων αὐτῆς, ἐκδηλοῦται συνεχῶς ἀξιομένη διὰ τὴν καθολικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ συμβολὴ αὕτη ἔγκειται εἰς τὴν τάξιν, τὴν ἄρμονίαν καὶ τὴν ἐπιδίωξιν προκαθωρισμένων σκοπῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς βασικότερους νόμους τῆς φύσεως καὶ τὰς βασικὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας.

ε') Ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἐρευνα καὶ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ θέσις τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται καλῦτερον τὴν κυριαρχικὴν του θέσιν ἐπὶ τῆς θείας δημιουργίας, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς ἐκμεταλλεύεται ὀλοῦν καὶ περισσότερον τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς φύσεως (πρβλ. Γεν. α' 28). Παρὰ ταῦτα ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιστήμη προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ἐπιτεύγματά της δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλῆς, οὔτε καὶ τόσο ἀπλοῦς, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ εὐκολος ἢ ὠφέλεια πάντων, ἄνευ ἄλλων κακῶν συνεπειῶν. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελοῦν τὰ πολλὰ δυστυχήματα ἐκ τῶν ἐφαρμογῶν τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης, αἱ συνεχεῖς προσπάθειαι βελτιώσεως αὐτῶν, ἡ δέσμευσις καὶ ὑποταγὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοὺς συλλογικοὺς κανονισμοὺς τῶν κοινοχρήστων ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης κλπ. Οὕτω, δεσμεύεται πολλὰκις ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦ 20οῦ αἰῶνος κινδυνεύει νὰ γίνῃ τὸ θῦμα τῶν ἐπιτευγμάτων αὐτῆς. Τὸ δράμα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου πλέκεται κυρίως ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν λαῶν κατευθύνει τὰς ἐπιστημονικὰς προσπάθειαι τῶν ἐρευνητῶν. Φαινόμενον, μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν κλασσικὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐκδηλούμεναι προσπάθειαι ἀνταγωνισμοῦ τῶν λαῶν συνιστοῦν τὸ ἄγχος, τὴν ἀγωνίαν καὶ τοὺς μεγαλυτέρους κινδύνους τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἀπομακρύνουν δὲ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν καὶ

γαλήνην ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα. Οὕτω κατανατᾷ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα νὰ ἐμφανίζηται ὡς ὁ πλέον οὐσιαστικὸς παράγων φοβίας, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτιμᾶται μόνον ὡς μία πραγματικὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν κόσμον. Τὸ κακὸν τοῦτο ἀποβαίνει δραματικώτερον, ὅπου ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν ἐρευνητῶν παρουσιάζεται ὑπερτιμῶσα τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων καὶ διακηρύσσουσα τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τὴν δι' αὐτῆς κατάργησιν καὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ Θεοῦ. Χαρακτηριστικὴ ἀποβαίνει ἡ σχετικὴ διαπίστωσις τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καθ' ἣν «ἡ γνώσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ» (Α' Κορ. ἡ' 1). Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς διδάσκει τὸ «Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε» (Ἰωάν. δ' 1) καὶ τὸ «Πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε» (Ἰωάν. ιβ' 35). Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις πράγματι δὲν εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της παντοδύναμος, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ ἐξήγησιν εἰς τὰ βασικώτατα πράγματα τοῦ τε πνευματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ταῦτα εἶναι: τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κακόν, αἱ ἀσθένειαι, αἱ θλίψεις καὶ ὁ θάνατος, τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας, ἡ οὐσία τοῦ φωτός, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς ἐνεργείας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀδυναμία αὕτη τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ὡς καὶ αἱ διάφοροι καταχρήσεις αὐτῆς διευρύνουν ἔτι περισσότερον τὸ πεδῖον τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀναπτύξεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸ δικαίωμα νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι διὰ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως καθίσταται ἐπιτακτικώτερα ἡ ἀνάγκη πνευματικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆ βᾶσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Μόνον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐπιτυγχάνεται ἡ καθόλου ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ὡς ταύτην ἀπαιτεῖ ὠλοκληρωμένην καὶ ἡ σύγχρονος ἀνάπτυξις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις μειονεκτεῖ καὶ ἐν τούτῳ ἔναντι τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅτι δηλαδὴ δὲν δύναται νὰ ἀξιολογήσῃ ἀντικειμενικῶς τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐνῶ ἡ τελευταία ἀξιολογεῖ πνευματικῶς πάντα τὰ θετικὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης. Τὸ μέγα σφάλμα τῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειαι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπῆρξεν ἀκριβῶς ἡ ἀτυχῆς προσπάθεια κρίσεως τοῦ περιεχομένου τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

(Συνεχίζεται)

ΜΑΡΚΟΣ Α. ΣΙΩΤΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΠΑΡΑ ΤΗ, ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ, ΔΙΑΚΟΝΙΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΑ «ΣΧΟΛΗ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ»

Μετ' ἐλπίδων πολλῶν ἐγένετο, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ὀργανωθείσης «Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας», ἣτις Σχολὴ εἶναι ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας λειτουργήσαντος «Φροντιστηρίου Στελεχῶν Ἐκκλησιαστικῆς Προνοίας».

Ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ φοίτησις εἶναι διετής, θὰ συνεχίσουν τὴν ἐπιμόρφωσιν των ἢ θὰ ἀρχίσουν νὰ ἐπιμορφῶνται πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν περατώσει τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς καὶ ἐργάζονται ἤδη ἢ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργασθοῦν ἐθελοντικῶς εἰς διαφόρους τομεῖς τοῦ προνοιακοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων ἢ εἰς διαφόρους ἐνορίας. Ἡ ἐπιμόρφωσις αὕτη θὰ συντελέσῃ, ὥστε νὰ συνειδητοποιηθῇ καλύτερον τόσον τὸ ἰδεῶδες, πὺν πρέπει νὰ τοὺς ἐμπνέῃ καὶ τοὺς καθοδηγῇ εἰς τὴν ὠραίαν διακονικὴν ἐργασίαν των, ὅσον καὶ ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν, διὰ νὰ εἶναι αἱ προσπάθειαι των περισσότερον τελεσφόροι καὶ καρποφόροι. Ἐπίσης, διὰ τῆς καθ' ἑβδομάδα συναντήσεως καὶ ἀδελφικῆς ἐπικοινωνίας των, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐπαφῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχουν τῇ βοήθειᾳ τῶν μαθημάτων μὲ τὰ μεγάλα καὶ φωτεινὰ πρότυπα τῆς διὰ τῶν αἰῶνων ἐκκλησιαστικῆς προνοίας καὶ διακονίας καὶ μὲ τὰς ἡρωϊκὰς τῶ ὄντι ψυχὰς, αἵτινες ἠσθάνοντο τὴν πρόνοιαν ὡς τὴν διακονίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πασχόντων ἀδελφῶν του, θὰ συναισθανθοῦν, ὅτι ἀνήκουν καὶ αὐτοὶ εἰς μίαν τετιμημένην στρατιάν καὶ *φάλαγγα*, ἡ ὁποία συνεχίζει διὰ τῶν αἰῶνων τὴν ἐνδοξὸν πορείαν της καὶ ἔχει ὡς ἔργον τὴν ἀπάμβλυσιν τῆς ὀξύτητος τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐξάλειψιν ἢ πρόληψιν αὐτοῦ.

Ἡ «Σχολὴ Ἐθελοντῶν Διακονίας» ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἀρχίσῃ ἡ Ἐκκλησία μας νὰ ἐπιμορφῶνῃ κατὰ τρόπον ὀργανωμένον καὶ συστηματικὸν καὶ νὰ ἀξιοποιῇ τὸ τεράστιον καὶ κολοσσιαῖον δυναμικὸν τῶν πολλῶν ἐκατοντάδων ἢ καὶ χιλιάδων τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἐθελοντριῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιστρατεύσῃ καὶ συνενώσῃ εἰς ἓνα ὀργανωμένον «Στρατὸν Ἀγάπης», ὁ ὁποῖος θὰ διακονῇ εἰς τὰ ἔργα τῆς Προνοίας μὲ τὸν ἀναγκαῖον ἐκεῖνον πνευματικὸν παλμόν, τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ χαρίσῃ εἰς τὰ ἔργα ταῦτα μόνον ἡ Ὁρθόδοξος Χριστοκεντρικὴ θεολογικὴ θεμελιώσις. Τὰ ἀπλῶς οὐμανι-

στικά, ἐνδοκοσμικά καὶ ἐκκοσμικευμένα ἀλτροῦστικά ἰδεῶδη, ὡς καὶ οἱ διάφοροι φροῦδικοὶ ψυχαναλυτικοὶ ἀκροβατισμοὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναδείξουν τοὺς ἡρώας τῆς Προνοίας καὶ νὰ θεμελιώσουν τὰς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις ἢ τὴν ὀργανωμένην κοινοτικὴν δράσιν καὶ τοὺς κοινοτικούς προγραμματισμούς ἢ τὸ ἔργον τῆς ἱκανοποιητικῆς ρυθμίσεως τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν κινήτρων καὶ ἐλατηρίων τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς ἢ τὴν διὰ λόγους ἐντυπώσεων καὶ συχνάκις χειραφεσίας ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος παρουσιαζομένην ὡς «μοντέρναν», ἀλλὰ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τόσον παλαιάν μεθοδὸν τῆς αὐτοβοηθείας ἢ τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας καθ' ὀμάδας ἢ κατὰ περίπτωσιν. Ὁ Χριστὸς κατ' ἐξοχὴν ἀναρριπίζει τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης καὶ δημιουργεῖ τὸ πνεῦμα τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας, τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ μεταρσιώσεως, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ βίωσιμος γνησίᾳ Πρόνοια καὶ Διακονία.

* **

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶναι ἄξιον ἐπαίνου, θερμῶν εὐχαριστιῶν καὶ συγχαρητηρίων ἀφ' ἑνὸς πᾶσαι καὶ πάντες, ὅσοι ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ προσφέρουν εἰς τὴν Σχολὴν τὰ φῶτα τῆς εἰδικῆς μορφώσεως καὶ πείρας των καὶ τοιοῦτοτρόπως κατέστησαν δυνατόν τὸν καταρτισμὸν ἑνὸς πλουσιωτάτου καὶ ἀρτιωτάτου τῶ ὄντι ἀναλυτικοῦ προγράμματος μαθημάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου πᾶσαι καὶ πάντες, ὅσοι ἐνεργήθησαν εἰς τὰ δύο ἔτη τῆς Σχολῆς καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ θυσιάσουν καθ' ἑβδομάδα ἐν σημαντικὸν μέρος τῆς ἀναπαύσεώς των καὶ νὰ ὑφίστανται θυσίας, διὰ νὰ ἐπανδρωθῇ ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία διὰ καλῶς κατηρτισμένων στελεχῶν, ἐργαζομένων εἰς ἓνα τόσον ζωτικὸν τομέα τοῦ ἀνακαινιστικοῦ ἔργου της. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῆσῃ δαυιλῶς τοὺς κόπους τόσον τῶν διδασκόντων, ὅσον καὶ τῶν διδασκομένων ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, ἵνα αὕτη καταστῇ θαλερὸν φυτώριον ἐκλεκτῶν στελεχῶν της, τὰ ὁποῖα ἐντὸς τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων θὰ συνεργάζονται μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις εἶναι τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Κυρίου.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ

Γ. Ἐπιστροφή, παλιννόστησις καὶ ἐπανατοποθέτησις. Καὶ μόνον ἡ σκέψις τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα ἀποβαίνει διὰ πολλοὺς τῶν ἀποδήμων ἀδελφῶν μας «ἄγχος». Τοῦτο δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις ὅλως ἰδιαίτερος κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίοδον τῆς σημειωθείσης ἀποτόμου κάμψεως τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας, ἣτις ἄμεσον εἶχε τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὰς βιομηχανικὰς πόλεις καὶ ἐπακόλουθον τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἀπόλυσις ἐργατῶν καὶ ἡ σημειωθείσα ἀνησυχητικὴ ἀνεργία, ὅχι μόνον ἄλλοδαπῶν ἀλλὰ καὶ Γερμανῶν.

Ἐναπόκειται εἰς ἡμᾶς καὶ μόνον ἐγκαίρως νὰ προετοιμάσωμεν «ψυχολογικῶς» τοὺς μετανάστας ἀδελφούς μας διὰ μίαν ὁμαλὴν ἐπανατοποθέτησιν τῶν ἐντὸς τῶν πραγματικότητων τῆς ἐνταῦθα ζωῆς μας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεσπάσθησαν καὶ ἀπεξενώθησαν, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν εἰς τὴν ξένην, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τινος δυσαρέστου συναισθήματος ἐπανέρχονται, ἀφοῦ ἐξήσαν ἀνετωτέραν ζωὴν, μὲ τὰς στοιχειώδεις ἀνέσεις, τὴν μόνιμον καὶ διαρκῆ ἐργασίαν, τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀμοιβὴν καὶ τὴν διὰ τῆς ἀμοιβῆς ἱκανοποίησιν τῶν καθημερινῶν τῶν ἀναγκῶν μετὰ τινος εὐχερείας, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀποταμίευσιν. Πάντα ταῦτα πρόκεινται ὡς τόσα τεκμήρια καὶ στοιχεῖα, τὰ ὁποία τώρα σιωπηρῶς ἀνακυκλοῖ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ὁ μετανάστης. Καὶ ἀναλογίζεται, ὅτι ἐπιστρέφων καὶ πρὸ τῆς παλαιᾶς καὶ πάλιν εὐρισκόμενος καταστάσεως ἀνεργίας καὶ δυστυχίας γίνεται ἐμπερίστατος. Καὶ δ' ἓνα ἐπὶ πλέον λόγον, ὅτι ἡ ἀπαίτησις τοῦ δικαίου του, ἦτοι ἐργασία καὶ ἀμοιβή, διὰ νὰ δυνηθῇ καὶ αὐτὸς νὰ ζήσῃ ζωὴν ἀνθρώπου, θεωρεῖται ὡς τι ἀσυμβίβαστον μὲ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, τὰ ὁποία ἐγνώρισεν ἱκανοποιούμενὰ πως εἰς τὴν ἄλλοδαπήν.

Θὰ διαμαρτυρηθῇ ἅπαξ καὶ δῖς. Θὰ παραπονεθῇ. Θὰ ἀγανακτήσῃ. Ἀνθρώπινον καὶ φυσικὸν εἶναι «ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε», λέγει ἡ Γραφή. Γνωρίζει πλέον τί σημαίνει ἐργασία καὶ τί ἀντιπροσωπεύει ὁ μόχθος του καὶ ὁ ἰδρωτῆς του. Ἐδῶ, λοιπόν, ἔχει ἀνάγκην τῆς συμπαραστάσεως τῆς Ἐκκλησίας του, τῆς στοργῆς Της καὶ τοῦ ἀμέσου ἐνδιαφέροντός Της. Ἄνάγκη νὰ κάμωμεν «συνειδησιν» εἰς τὸν ἀπόδημον, ὅτι ὁ τόπος μας δὲν εἶναι τόπος «ἐξορίας», ὅπως προσπαθοῦν πολλοὶ νὰ τοῦ τὸν παρουσιάσουν, ἀλλὰ ἡ Πατρίδα μας.

Ἄναπόφευκτος, ὁμολογουμένως, εἶναι ἡ σύγκρισις τῆς ἐν τῇ ξένη ζωῆς καὶ ἀπολαβῆς πρὸς τὸν ἐδῶ μόχθον καὶ τὰς στερήσεις. Ἄρνησιν καὶ πικρίαν δημιουργεῖ καὶ μόνη ἢ ἀνάμνησις, πολὺ δὲ περισσότερο ἢ σύγκρισις αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου περιβάλλοντος. Ἐδῶ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἀναπτύξωμεν εἰς αὐτὸν ἀφ' ἐνός μὲν τὴν ὠμὴν πραγματικότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τὸν ὀπλίσωμεν μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν αὐτο-

πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἐπιστροφή του θὰ σημάνη καὶ διὰ τὸν τόπον μας τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς «ἀλλαγῆς» καὶ αὐτὸς θὰ ἀποβῇ κύτταρον «κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως» τοῦ τόπου μας, μεταφέρων τὴν πείραν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς τὴν ἄλλοδαπήν, ἀναπροσαρμόζων τὴν συνειδητὴν ἐργατικότητά του, τὴν μεθοδικότητά του, εἰς τὰ ἰδικὰ μας πλαίσια.

Εἰς τὴν «ἐπανατοποθέτησιν» του αὐτὴν θὰ συναντήσῃ πολλὰς καὶ ποικίλας ἀντιξοότητας. Ὅχι μόνον ἡ σύγκρισις, τὴν ὁποίαν μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγκρουσις (φανερὰ ἢ ἀφανῆς) θὰ εἶναι ἀναπόδραστος, καὶ μὲ αὐτὸ ἀκόμη τὸ στενὸν οἰκογενειακὸν του καὶ συγγενικὸν περιβάλλον ἢ τὸν μικρὸν του κοινωνικὸν κύκλον. Θὰ ἐπιστρέψῃ ὡς ξένος. Ὡς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶδε καὶ ξέρει πολλὰ, θὰ προκαλέσῃ τὴν ζήλειαν, τὸν φθόνον. Θὰ εἰσάγῃ «καινὰ δαιμόνια». Θὰ εἶναι ἀκόμη ἐπικίνδυνος ἀνταγωνιστής, ὡς «ἀντίπαλος» εἰς τὴν καθημερινὴν βιοπάλην διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ «ἐπιουσίου», διότι κέκτηται περισσότερα «προσόντα» τοῦ μὴ ἀποδημήσαντος.

Ὅλα αὐτὰ ἀνάγκη νὰ ἐκτιμηθοῦν δεόντως καὶ λαμβανόμενα σοβαρῶς ὑπ' ὄψει, νὰ καταστοῦν ἀντικείμενον συστηματικῆς μελέτης καὶ σπουδῆς.

Ἄγαμοι Μητέρες - Ἐξώγαμα τέκνα. Πρόβλημα, ὅχι βεβαίως ἐντελῶς ξένον πλὴν ἀσυνήθους μορφῆς διὰ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, ἀποτελεῖ προσέτι καὶ τὸ θέμα τῶν ἀγάμων μητέρων καὶ τῶν ἐξωγάμων τέκνων, ὅπερ δέον νὰ μελετηθῇ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἀντιμετωπισθῇ μεθ' ὅλως ἰδιαζούσης ψυχολογικῆς ἐκτιμήσεως πλείστων ὄσων παραγόντων, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἑλληνικῆς νοοτροπίας καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου μας. Διότι λύσεις, αἱ ὁποῖαι εἰς τινὰς περιπτώσεις ἐδόθησαν, ὅχι μόνον ὅλως ἀμυχολόγητοι ὑπῆρξαν καὶ οὐδὲ ὁλως συνέβαλον εἰς συνειδητοποίησιν τῆς πραγματικότητος ἀπὸ μέρους τῶν προσώπων, ἀτινα διὰ λόγους γνωστούς ἢ ἀγνώστους ὠδηγήθησαν, εἰς ἣν κατάστασιν εὐρέθησαν, ἀλλὰ τούναντιον θὰ ἔλεγον ὅτι ἐλαφρᾶ τῇ συνειδήσει ἢ κατάστασις ἐνεφανίσθη ὡς ἀπλοῦν γεγονὸς ἀνευ σημασίας, τοῦ ἐξωγάμως ἀποκτηθέντος τέκνου υἰοθετηθέντος ἢ καὶ εἰς ἴδρυμα παραδοθέντος. Ἀποβαίνει σαφές, ποῦ δύνανται νὰ ὀδηγήσουν τοιαῦτα λύσεις καὶ ὁποῖα θὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ μέλλον τῶν ἀγάμων μητέρων καὶ τῶν ἐξωγάμων τέκνων.

Ἡ οἰκογένεια καθόλου-Μικτοὶ γάμοι. Ὅτι ὑπέστη τὴν μεγαλυτέραν καὶ ἰσχυροτέραν διαφοροποίησιν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ ἀποδήμου, ἐκ τῶν μέχρι τῆς χθὲς παραδεδεγμένων εἰς τὸν τόπον μας καταστάσεων καὶ συνθηκῶν, εἶναι ἡ οἰκογένεια ὡς θεσμὸς κοινωνικός. Αὕτη ἐδοκίμασε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δοκιμάζῃ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν «ἀποκαλύψεων» τῆς νέας ζωῆς καὶ τοῦ νέου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι. Οἰκογενειακὰ δράματα

ἄνευ προηγουμένου ἦλθον εἰς τὸ προσκήνιον τῆς μιᾶς σχεδὸν δεκαετίας, τὴν ὁποῖαν συμπληρώνει ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἀποδημῶν τῆς Δ. Γερμανίας.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐνταῦθα. Ἀκροθιγῶς ἀπτομαι τῆς πληγῆς ταύτης καὶ σημειῶν τὸ «νόσημα», διὰ τὴν ἀποτελέσει ἡ σημειώσεις αὐτὴ ἀφορμὴν σοβαρᾶς σκέψεως.

Ἐτερον θέμα εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν ἐκ τῶν μικτῶν γάμων προελθουσῶν οἰκογενειῶν. Ἐφ' ὅσον χρόνον αὐταὶ παραμένουν εἰς τὸν τόπον καὶ χώρον, ὅπου ἡ οἰκογένεια τὸ πρῶτον συνεστήθη, τοῦτο δὲν παρουσιάζεται τὸν ὅσον ὅξυ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὅμως ἡ οἰκογένεια αὐτὴ διέλθῃ τὰ σύνορα τοῦ τόπου τῆς καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται τὰ πρῶτα νέφη εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς οἰκογενειακῆς γαλήνης καὶ εὐτυχίας. Διάφορος νοστροπία καὶ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Χειραφέτησις καὶ ἐλευθερία χθές, ὑποταγὴ καὶ περιορισμὸς σήμερον εἰς τὸ νέον περιβάλλον. Ἀγωγή κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ διάφορος. Συμπεριφορὰ κοινωνικὴ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος. Οἰκογενειακαὶ ἀντιλήψεις, συγγενικός δεσμὸς καὶ σύνδεσμος, ὅλα αὐτὰ εἶναι διὰ μὲν τὸν Ἕλληνα σύζυγον καταστάσεις αὐτονόητοι καὶ ἀμετακίνητοι, διὰ δὲ τὴν ἀλλοδαπὴν σύζυγον ἕνας κόσμος ξένος καὶ περίεργος, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὅμως καλεῖται νὰ διέλθῃ τὸν ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς τῆς χρόνον.

Καθῆκόν μας νὰ παρασταθῶμεν εἰς τὰς οἰκογενεῖας αὐτάς, διὰ τὴν εὐρῶν τὸν δρόμον τῆς εὐτυχίας τῶν καὶ ἐπιτύχων τὸν προορισμόν τῶν, ὡς χριστιανικὰ οἰκογενεῖαι. Καὶ ἂν μὲν ἡ σύζυγος ἠσπάσθη τὴν Ὀρθοδοξίαν, εὐκολωτέρα εἶναι ἡ συνεννόησις, διότι ὑπάρχει ἡ προδιάθεσις. Ἄν ὄχι, τότε πῶς θὰ γίνῃ ἡ ὀρθὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν; Καὶ διὰ τὴν πρῶτην καὶ διὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐπιβάλλεται ἡ σύνταξις Κατηχήσεως, γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ. Ἀπὸ ἐτῶν μὲ ἀπτησχόλησεν ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ καὶ ἠθέλησα νὰ προβῶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν αὐτῆς, ἀλλ' οὐδεὶς τρόπος οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ὑπῆρχε.

Πρέπει νὰ καταβάλωμεν κάθε δυνατὴν προσπάθειαν, νὰ ἀποφευχθῇ ὁ διχασμὸς τῆς προσωπικότητος τῶν ἐκ τῶν γάμων τούτων παιδιῶν καὶ νὰ δυνηθῶν τὸσον οἱ γονεῖς, ὅσον καὶ τὰ παιδιά, νὰ τοποθετηθῶν ὀρθῶς ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος.

Περαιτέρω, τὸ πρόβλημα τῶν μικτῶν γάμων καὶ οἰκογενειῶν, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν σταματᾷ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡμέτεροι ἦλθον εἰς ἐπιγαμίαν μετ' ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ προκύπτει ἀνάλογον τοιοῦτον καὶ μεταξὺ ἡμεδαπῶν. Γάμοι μικτοί, κατὰ τινὰ τρόπον, εἶναι καὶ αὐτοὶ καὶ ἴδια ἢ ἀνάλογα προβλήματα καὶ δυσκολίας προσαρμογῆς ἔχουν. Αἱ πλέον ἀκραῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος συνητήθησαν καὶ ἔπηξαν οἰκογενεῖας. Κρήτες μὲ Θράκας. Πελοποννησιοὶ μὲ Μακεδόνας. Νησιῶται μὲ Στερεοελλαδίτας κ.ο.κ.

Διὰ τὴν ἀντιλήψιν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐλθῇ ἄρωγός εἰς τὰς δυσκολίας τῶν μικτῶν τούτων οἰκογενειῶν καὶ τὰς βοηθήσῃ νὰ ἐγκλιματισθῶν εἰς τὸν νέον τόπον καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς νέας πατρίδος, νομίζω, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ

σύστασις κατὰ Μητροπόλεις ἰδίως Ἐπιτροπείας, ἣν νὰ κατέχη λαϊκὸς θεολόγος καὶ ἦτις μοναδικὴν ἀπασχόλησιν νὰ ἔχη τὴν φροντίδα καὶ μέριμναν τοῦ ἀποδήμου, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχουν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Μητροπόλεως μετανάσται. Ἡ Ἐπιτροπεία αὕτη, δεχομένη καὶ λαμβάνουσα τὰς κατευθύνσεις ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπείας Μεταναστεύσεως τῆς Ἐκκλησίας, θὰ καλύπτῃ διὰ τὴν περιοχὴν τῆς ὅλον τὸν κύκλον τοῦ μετανάστου, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις. Πρὸ τῆς μεταναστεύσεως, ὡς προπαρασκευῆ. Κατὰ τὴν μετανάστευσιν, ὡς παρακολούθησις αὐτοῦ, μακρόθεν ἐνδιαφερομένη διὰ τοὺς ἐνταῦθα ἐναπομείναντας συγγενεῖς του καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαφὴν του. Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ὅπως ἰδιαίτερος θὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐπισταμένης φροντίδος. Διότι πόσοι γέροντες γονεῖς δὲν ἀπόλλεσαν τὸ μοναδικὸν τῶν στήριγμα; Πόσοι σύζυγοι δὲν ἔχασαν τὸν σύντροφον τῆς ζωῆς τῶν, ἐναπομείναντες ἢ ἐναπομείνασαι μόνοι εἰς τὴν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων καὶ πόσα τέκνα δὲν ἐστερήθησαν τῆς πατρικῆς καὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς, διότι εἴτε ὁ εἰς εἴτε ὁ ἄλλος ἐγένοντο ἐπιλήσμονες τῶν εὐθυνῶν τῶν; Σκοπὸς τῆς ἀποδημίας ὑπῆρξεν ὄχι ἢ διάλυσις τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ἢ ἀπόκτησις τῶν ὑλικῶν ἐκείνων μέσων, πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Καί, τέλος, ἡ Ἐκκλησία βοηθοῦσα αὐτόν, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του, νὰ ἐπανατοποθετήσῃ τὸν ἑαυτοῦ ἐντὸς τῶν ὁμοχωρίων του, χρησιμοποιῶν κατὰ τὸν πλέον ἀποδοτικὸν τρόπον ὅσα ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ ἐφόδια, εἴτε ὡς οἰκονομίας, εἴτε ὡς σκέψεις καθαρὰς, διὰ τὴν συμβάλῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἀποβῆ συντελεστής προκοπῆς καὶ προόδου τοῦ τόπου του.

Περαιτέρω, ἡ Ἐκκλησία θὰ βοηθήσῃ διὰ τὸν ἐγκλιματισμὸν τῶν μικτῶν οἰκογενειῶν, ἂν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν λαμβάνουν χώραν πανηγύρεις καὶ ἐκδηλώσεις, εἰς τὰς ὁποίας θὰ καλοῦνται νὰ μετέχουν ἰδίαι αἱ μικταὶ οἰκογενεῖαι.

Νὰ διοργανοῦνται ἐκδρομαί. Νὰ δίδωνται παραστάσεις θεατρικαὶ καὶ ἄλλαι. Νὰ τελοῦνται Θ. Λειτουργίαι κατὰ τὰς μνήμας τῶν τοπικῶν Ἁγίων τῶν περιοχῶν, ἐξ ὧν κατάγονται οἱ σύζυγοι τῶν μικτῶν γάμων. Καὶ γενικῶς νὰ διοργανοῦνται συνεστιάσεις καὶ συναντήσεις τῶν οἰκογενειῶν τούτων.

Περαιτέρω, περισσότερην προσοχὴν πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰς οἰκογενεῖας ἐκείνας ἐκ τῶν μικτῶν γάμων, τῶν ὁποίων αἱ σύζυγοι, καθολικαὶ ἢ διαμαρτυρόμεναι, διετήρησαν τὸ δόγμα αὐτῶν. Νὰ τοὺς παρασχεθῇ ἡ δυνατότης, νὰ δεχθῶν τὸ Ἱερέα τῶν. Νὰ λειτουργηθῶν. Νὰ πανηγυρίσων καὶ αὐταὶ τὰς θρησκευτικὰς ἢ ἐθνικὰς τῶν ἑορτᾶς. Ὅταν σκεπτῶμεθα τοὺς ἰδικούς μας ἀποδήμους ἐν τῇ ξένη, νὰ σκεπτῶμεθα καὶ τοὺς ξένους εἰς τὴν ἰδικὴν μας Πατρίδα. Ἄς γίνῃ καὶ τοῦτο μέριμνα ἐκάστης Μητροπόλεως. Ἴσως ἐλάχισται νὰ εἶναι αἱ περιπτώσεις. Τοῦτο δὲν αἶρει τὴν εὐθύνην μας. Ἄς πραγματοποιησῶμεν «κοινωνίαν ἀδελφικῆς ἀνατροφῆς ἐπὶ οἰκουμηνικῷ ἐπιπέδῳ» πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων δογματῶν κληρικούς. Ἡμεῖς πρῶτοι θὰ βοηθήσωμεν εἰς τὸ ἔργον μας.

ΕΚΑΤΟΝ ΕΤΗ ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

(1782 - 1867)

V. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν, ὁ Μητροπολίτης, εἰς τὸν ἰδιωτικόν του βίον, ὡς ἤδη εἶπομεν, ἤρκειτο εἰς τὰ ὀλίγα. Ἡ ἐπίπλωσις π.χ. τοῦ δωματίου του δὲν ἦτο ἀνταξία τοῦ προσώπου ποῦ ἐφιλοξένει. Διηγοῦνται, ὅτι μίαν ἡμέραν ὁ Μητροπολίτης προσεπάθει νὰ κρεμάσῃ εἰς τὸν τοῖχον μίαν εἰκόνα, διότι δὲν ἤθελε πρὸς τοῦτο νὰ ἐνοχλήσῃ τὸν ὑπὲρ τὴν του. Ἀνέβηκε λοιπὸν εἰς μίαν καρέκλαν «τόσον παλαιὰν ὅσον καὶ ὁ Μητροπολίτης», ἡ καρέκλα ἔσπασε καὶ ὁ Φιλάρετος εὐρέθη πεσμένος εἰς τὸ πάτωμα!

Πάντοτε σεμνὸς καὶ λεπτὸς, ἤρνεϊτο νὰ λάβῃ δῶρα ἀποστελλόμενα προσωπικῶς πρὸς αὐτόν. Συγχρόνως ἐδείκνυε ὅλην τὴν εὐγένειαν τῆς καρδίας του, ἐπιδεικνύων ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὑγείαν τῶν συνεργατῶν του καὶ τῶν προσώπων τοῦ περιβάλλον-

τός του. Τοὺς προσέφερε πολλάκις τὸ ὕφασμα διὰ τὸ ράσον των ἢ κάποιο ἄλλο ἀντικείμενον⁵⁵.

Ὅπως ἤδη ἐσημειώσαμεν, ὁ Φιλάρετος ἦτο λίαν αὐστηρὸς εἰς τὸν ἑαυτόν του. Πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοῦ ἐγνώριζε νὰ εἶναι ἐπιεικής. Εὐρίσκομεν εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Ἀρχιμ. Ἀντώνιον ὄχι ὀλίγας παιδαγωγικὰς συμβουλὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐντέλλεται νὰ μὴ φέρονται μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα πρὸς τοὺς ἐνόχους. Μέσα εἰς ἓνα μεγάλο μοναστήρι, ὅπως ἡ Λαύρα, ἦτο ἐπόμενον νὰ ὑπάρχουν καὶ μοναχοὶ ἀπειθεῖς καὶ ἀνυπάκουοι. Ὁ Φιλάρετος δὲν τοὺς φέρεται «ὡς ἐξουσίαν ἔχων», ἀλλ' ὡς ποιμὴν συνετὸς καὶ ὑπομονετικὸς. Ἴδου μερικὰ παραδείγματα: Εἰς μίαν ἐπιστολὴν του γράφει: «Τὸ χάρισμα τοῦ συγγραφεῖν εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτὸ τοῦ τιμωρεῖν». Καὶ ἄλλοι:

55) Kyprien Kern: "Εὐθ' ἄνωτ. σ. 407.

Πολλὰ θὰ ἐχρειάζοντο ἀκόμη σελίδες διὰ νὰ διαπιστώσω πρῶτον, διερευνήσω δεῦτερον καὶ ἀναπτύξω ὕστερον τόσας ἄλλας πτυχὰς τοῦ θέματος «μετανάστευσις-ἀποδημία». Ἐπεχείρησα μίαν σκιαγραφίαν ὀρισμένων σκέψεων καὶ ἐτόλμησα νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, ἣτις ἀποτελεῖ προσωπικὴν ἐμπειρίαν δεκαετοῦς σχεδὸν διακονίας μου ἐν μέσῳ τῶν ἀποδήμων ἀδελφῶν μου.

Πεποίθησίς μου εἶναι, ὅτι ὅσον δυνατὴ καὶ ἂν καταστῇ ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διαπίστωσις τῶν προβλημάτων τοῦ ἀποδήμου, οὐδὲν θὰ προσφέρωμεν θετικὸν εἰς αὐτόν, ἂν δὲν αὐτοθυσιαζώμεθα ὡς κληρικοί, ἐφ' ὅσον ἐτάχθημεν εἰς τὴν διακονίαν του. Μαζὺ του θὰ ἀγωνισθῶμεν. Ἀνάγκη καὶ νὰ ἐργασθῶμεν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα εἰς τὸ αὐτὸ ἐργοστάσιον, εἰς τὴν αὐτὴν μὲ αὐτὸν θέσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ λάβωμεν προσωπικὴν πείραν τοῦ καθ' ἡμέραν μόχθου του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ἐκεῖνος, ὅτι τὰ προβλήματά του καὶ ἡ ἀγωνία του μᾶς εἶναι γνωστά, καὶ ὄχι ἀπλῶς γνωστά, ἀλλὰ μέριμνα καὶ φροντίς μας.

Ἐκκίνησις καὶ συνειδητοποίησις τῆς μερίμνης καὶ φροντίδος αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὸν μετανάστην θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ σύστασις ἰδίας Ὑπηρεσίας Μεταναστεύσεως. Ἐξαπόλυσις Ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς τῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐπικρατείας, ὅπως προβοῦν εἰς τὴν σύνταξιν στατιστικῆς, παρεχούσης στοιχεῖα α) περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεταναστῶν ἐκάστης Μητροπόλεως καὶ β) περὶ τῶν μικτῶν γάμων. Ἄμεσος ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγονται οἱ ἀπόδημοι καὶ παράκλησις πρὸς τὴν Α.Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Ἀθηναγόραν νὰ παραχωρήσῃ εἰς

τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος τὸ δικαίωμα νὰ προβῇ εἰς τὴν σύνταξιν σχεδίου διοργανώσεως τοῦ ἀποδήμου ποιμνίου Τῆς, ἀφοῦ τὸ ἐμπερίστατον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κωλύεται νὰ δράσῃ ἀποτελεσματικῶς. Συνεργασία, τέλος, μετὰ τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ αὐταί, ὅτι «οἱ καιροὶ οὐ μενετοί». Ἄλλοι ἐργάζονται ἀντὶ ἡμῶν καὶ ἀπεργάζονται δεινὰ διὰ τε τὸν τόπον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν «ἐχθρὸς ἀνθρώπου», ὅπως λέγει ἡ Γραφή, καὶ «ἐποίησε καὶ ποιεῖ τοῦτο».

Τὸ καθῆκον καὶ ἡ ἠθικὴ ὑποχρέωσις ἐναντὶ τοῦ ἀποδήμου ἀδελφοῦ μας, μᾶς καλοῦν πρὸς τὴν «ἐξοδον». Πρὸς συνάντησιν τοῦ μετανάστου. Ἄν δὲν τὸν συναντήσωμεν τώρα, ἴσως ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ ἐκεῖνος νὰ μᾶς συναντήσῃ. Νὰ συναντήσῃ τὴν σκέψιν μας, τὴν νοοτροπίαν μας, τὴν συμπεριφορὰν μας ἀπέναντί του.

«Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι». Δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ προετοιμάσωμεν τὸν μετανάστην. Ἄς σπεύσωμεν νὰ τὸν ἐνισχύσωμεν νὰ μὴ χάσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀπολεσθῇ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸν τόπον. Ἄς τὸν προετοιμάσωμεν διὰ τὴν «ἐπανατοποθέτησιν» του ἀνάμεσά μας.

Ἡ Ἐκκλησία μας, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, εἰδείθη παντοῦ καὶ πάντοτε ἀξία τῶν περιστάσεων καὶ τῶν καιρῶν. Αὐτὴν Τῆς τὴν ἰκανότητα καλεῖται νὰ «μαρτυρήσῃ» καὶ βεβαιώσῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν. Διότι γνωρίζει νὰ εἶναι πάντοτε ἐκεῖ, ὅπου καὶ τὸ ποιμνιὸν Τῆς. Νὰ γίνεταί «τὰ πάντα τοῖς πᾶσι», μὲ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, «εἶνα πάντως τινὰς σώσῃ».

(Τέλος)

Ἀρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ Κ. ΚΟΝΤΟΜΕΡΚΟΣ
Προϊστάμενος τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

«εἶναι πιὸ δύσκολον νὰ ἀπομακρύνωμεν παρὰ νὰ μὴ δεχθῶμεν κάποιον». Ἐξέτιμα δὲ πολὺ τὴν συμβουλὴν τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώβ, «δὲν πρέπει νὰ ἐπιπλήττωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαλύπτωμεν εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν τὸ ὄνειδος καὶ τὰς συνεπείας τοῦ ἁμαρτήματος». Ἐξ ἀφορμῆς δὲ ἐνὸς νεαροῦ σπουδαστοῦ ἔγραφεν εἰς τὸν ἀρχιμ. Ἀντώνιον: «Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐνεργήσετε μὲ ἐπιείκειαν, χωρὶς αὐστηρότητα, καὶ νὰ μὴ ἐπιμείνετε εἰς μίαν πειθαρχίαν ταπεινωτικὴν»⁵⁶. Ὅταν ὁ ἡγούμενος κάποιου μοναστηρίου ἐφέρετο μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα, τότε ὁ Μητροπολίτης τοῦ ὑπενθύμιζεν, ὅτι πρέπει τὴν αὐστηρότητα νὰ τὴν ἐφαρμόζη μόνον κατὰ τοῦ διαβόλου, ὅσον δ' ἀφορᾷ ἐκείνους ποὺ παρεσύρθησαν εἰς τὸ κακὸν παρ' αὐτοῦ (τοῦ διαβόλου), ἅς τοὺς συγχωρήσῃ καὶ ἅς τοὺς φέρῃ εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης⁵⁷.

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις του, ὁ Φιλάρετος δὲν χάνει τὴν ἐννοίαν τῆς πειθαρχίας καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχήν: «Ἡ συμπάθεια εἶναι καλὴ ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ βλάπτῃ τὴν δικαιοσύνην». «Εἶναι προφανῶς πολὺ καλόν, λέγει ὁ Μητροπολίτης, νὰ συγχωρῆ κανεὶς ὅταν τὸ φάρμακον αὐτὸ εἶναι δεκτὸν ἀπὸ τὸν ἔνοχον. Ἄλλ' ὅταν τὸ παράπτωμα εἶναι πολὺ μεγάλο, ὅταν ἡ ἀνυπακοὴ δὲν ἐπιδέχεται θεραπείαν καὶ ὁ ἔνοχος εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκ νέου τὸν στραβὸν δρόμον, τότε ἀρκεῖ νὰ τοῦ εἰπώμεν, «πήγαυε ἐν εἰρήνῃ». Ἡ σύνεσις ἀπαιτεῖ ὅπως μὴ ἀφήσωμεν τὸ κακὸν νὰ θριαμβεύσῃ».

Αὐταὶ εἶναι αἱ πλήρεις σοφίας ἰδέαι τοῦ Φιλαρέτου περὶ συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ πειθαρχίας.

Ὁ Φιλάρετος ἐξέτεινε τὴν δρᾶσίν του καὶ ἤσκει τὴν πνευματικὴν του ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ προσώπων ἔξω τοῦ κύκλου τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Ἐπετύγχανε πολλάκις καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα καὶ κατῴρθωνε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ ὀδηγήσῃ ὄχι μόνον εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κλήρον ἢ τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Τέτοια περίπτωσις εἶναι π.χ. τοῦ Λέοντος Κρασονοπιέβκωφ, νεαροῦ μηχανικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος τόσο ἐνετυπωσιάσθη ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Φιλαρέτου, ὥστε ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμα του, ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἀκαδημίαν τῆς Μόσχας, ἔγινε μοναχὸς καὶ ἀνυψώθη κατόπιν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Ἱεροσλάβ. Παρομοίαι εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις τῆς κυρίας Γούτσκωφ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τὸ πεδὸν τῆς μάχης εἰς Μποροντίνο τὴν 26ην Αὐγούστου 1812, ἔκτισεν αὐτὴ τὸ 1838, εἰς τὴν θέσιν ἀκριβῶς ὅπου ἔπεσεν ὁ γενναῖος σύζυγός της, μοναστήριον γυναικεῖον, μὲ ἓνα σχολεῖον, ἓνα μικρὸν νοσοκομεῖον καὶ ἓνα ἄσυλον. Ἡ ἴδια ἔγινε μοναχὴ καὶ κατόπιν ἡγουμένη. Ἠκολούθει πάντοτε τὰς συμβουλὰς καὶ πνευματικὰς ὀδηγίας ποῦ ὁ Μητροπολίτης τῆς ἔδιδε. Πολλὰ ἄλλωστε προσωπικό-

τητες, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, καθωδηγοῦντο πνευματικῶς ἀπὸ τὸν ἅγιον καὶ σοφὸν Μητροπολίτην⁵⁸.

Εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Φιλάρετος ἦτο πολὺ δύσκολος εἰς τὰς φιλίας. Αἱ συνθήκαι τῶν σπουδῶν του κατὰ τὰ παιδικὰ καὶ νεανικά του χρόνια, ἢ ταχεῖα ἀνοδὸς του ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ καὶ ἡ κατάληψις ὑπευθύνων θέσεων, τὸν ἔκαμαν νὰ εἶναι πάντοτε ἐπιφυλακτικὸς καὶ ἥμισυ ἐκδηλωτικὸς.

Ἐξάρεσιν χαρακτηριστικὴν ἀποτελεῖ μόνον ἡ περίπτωσις τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίου. Αὐτὸς ὑπῆρξε πραγματικὸς φίλος τοῦ Φιλαρέτου, ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἐννοίαν τῆς λέξεως. Ἰὸς ἀπλοῦ χωρικοῦ, ὁ π. Ἀντώνιος ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ὑπάλληλος φαρμακείου. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἀπεσύρθη τοῦ κόσμου καὶ μετέβη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σαρώβ, ὅπου ἔγινε μαθητὴς τοῦ μετέπειτα μεγάλου ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώβ. Ἀπλὸς καὶ ὀλίγων γραμμάτων, ἀλλὰ προικισμένος μὲ διαίσθησιν καὶ σοφίαν θαυμαστὴν, ὁ π. Ἀντώνιος διήλθε μετὰ ταῦτα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ὡς ἡγούμενος αὐτῆς καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ Φιλαρέτου.

Ἄς ἀφήσωμεν τὸν Κυπριανὸν Kern νὰ μᾶς περιγράψῃ τὴν φιλίαν αὐτὴν καὶ νὰ ἐκθέσῃ μερικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου.

Μεταξὺ Φιλαρέτου καὶ Ἀντωνίου-λέγει-ἔχομεν τεραστίαν ἀλληλογραφίαν, διαρκέσασαν ἐπὶ 36 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα συνειργάσθησαν οἱ δύο ἄνδρες. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη ἐξεδόθη εἰς 4 ὀγκώδεις τόμους καὶ περιλαμβάνει 1681 ἐπιστολάς, θησαυρὸν ὀλόκληρον πνευματικῆς διδασκαλίας, πείρας διοικητικῆς καὶ ἱστορίας ἐκκλησιαστικῆς. Καλλίτερον ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἢ τὰς ὁμιλίαις τοῦ Μητροπολίτου, αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί, ὅπως κάθε ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία, μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Φιλαρέτου. Καθὼς τὰς διαβάζει κανεὶς διερωτᾶται, πῶς συνέβη νὰ συνδεθοῦν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν δύο πρόσωπα τόσο διαφορετικά. Πράγματι, ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν, ἓνας ἄνθρωπος μὲ ἰκανότητας σπανίας, πλουτισμένος μὲ δλοὺς τοὺς θησαυροὺς τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, φωτισμένος μὲ τεραστίαν φιλοσοφικὴν παιδευσιν καὶ κεκλημένος, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς του θέσεως, νὰ λύῃ τὰ πιὸ σπουδαῖα προβλήματα τῆς ἐποχῆς του· καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἓνας ἀπλὸς ἡγούμενος, χωρὶς καμμίαν μόρφωσιν καὶ ἀπησχολημένος μόνον μὲ τὴν διοίκησιν, ἐντὸς τοῦ περιβάλλου τοῦ μοναστηρίου... Ἐν τούτοις, ἀπεριόριστος ἐμπιστοσύνη καὶ φιλία βαθεῖα τοὺς συνέδεσεν. Ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξεν ὁ μοναδικὸς φίλος τοῦ Φιλαρέτου, τὸ πρόσωπον ποῦ τὸν ἐπλησίασε ψυχικὰ ὅσον οὐδὲν ἄλλο. Ἡ πλουσία ἀλληλογραφία των τὸ πιστοποιεῖ. Διότι εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν δὲν ἀπευθύνεται ἓνας προϊστάμενος πρὸς ἓνα ὑφιστάμενον, ἓνας ἀνώτερος πρὸς ἓνα κατώτερον. Εἶναι ἐκπληκτικὸν νὰ διαπιστώνη κανεὶς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν, ὅτι καμμία ἀπόφασις κατὰ τὸ μᾶλ-

56) Μητροπολίτου Φιλαρέτου; Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιμ. Ἀντώνιον. Τόμ. 2ος σ. 269.

57) Αὐτόθι σ. 232.

58) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 409.

λον ἢ ἤττον σοβαρὰ τοῦ Μητροπολίτου, ἀφορώσα τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἢ τὸν κρατικὸν τομέα ἢ τὴν προσωπικὴν του ζωὴν, δὲν ἐλήφθη, χωρὶς προηγουμένως νὰ τὴν ἔχη συζητήσει μὲ τὸν π. Ἀντώνιον. Ὁ Φιλάρετος ζητεῖ τὰς συμβουλὰς του καὶ εἰς τὰ ἐλαχιστότερα τῶν ζητημάτων. Δὲν ἀποφασίζει νὰ δημοσιεύσῃ ὠρισμένας ὁμιλίαις του ἢ ἄρθρα του, χωρὶς νὰ ἔχη συμβουλευθῆ τὸν ἔμπιστον συνεργάτην του! Τὸ παραδοξότερον δὲ εἶναι, ὅτι ὁ Φιλάρετος ἀπευθύνεται συχνὰ πρὸς τὸν φίλον του ὡς μαθητῆς καὶ ὄχι ὡς ἡγέτης προικισμένος μὲ ἀδιαμφισβήτητον σοφίαν καὶ διοικητικὴν πείραν σπανίαν. Εὐχαριστῶ διότι μὲ παρηγορήσατε, ἀλλὰ σὰς παρακαλῶ διδάξατέ μου περισσότερον τὰ πρόποντα, γράφει τὴν 27ην Ἰουνίου 1835. «Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὸν εὐλοκίον ἡ σὰς λόγον, διότι ἔχω ἀνάγκη νὰ οἰκοδομοῦμαι» διαβάζομεν εἰς μίαν ἐπιστολὴν τῆς 4ης Αὐγούστου 1842. «Εἶπατέ μου πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσω εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν». Καὶ ἄλλου: «Μὴ καθυστερήτε νὰ μοῦ ἀνακοινώσατε τὰς σκέψεις σας».

Κανεὶς δὲν εἰσεχώρησε τόσον βαθειὰ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ Φιλάρετου, ὅσον ὁ π. Ἀντώνιος. Ἦτο διὰ τὸν Φιλάρετον τὸ πρόσωπον τὸ πιὸ σεβαστὸν καὶ τὸ πιὸ ἀγαπητόν. Ποῦ νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν λύσιν αὐτοῦ τοῦ αἰνίγματος; Διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα, ὁ Φιλάρετος ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν Γκόρσκυ ἢ ἕνα ἄλλον διακεκριμένον καθηγητήν. Ἄλλ' εἰς τὰ ζητήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἢ τὰς καθημερινὰς πρακτικὰς δυσκολίας, ὁ κοινὸς νοῦς τοῦ ἀπλοῦ μοναχοῦ, τοῦ ὀλίγου μορφωμένου, καὶ ἡ πνευματικὴ του διαίσησις, ἡ μὴ διαφθαρεῖσα ἀπὸ τὸν ρασιοναλισμόν, εἶχον περισσότερον κύρος διὰ τὸν Μητροπολίτην, παρά ἡ μόρφωσις ἐνὸς σοφοῦ ἐπιστήμονος. Ὁ ἴδιος ἔγραφε κάποτε: «Ὁ Σωτὴρ μας ἀφοῦ ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του, αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρους καὶ προϊστάμενους νὰ ταπεινοῦνται ἐνώπιον τῶν κατωτέρων»⁵⁹.

Καὶ ἰδοὺ ὁ Μητροπολίτης αὐτός, ὁ κατηγορηθεὶς ὡς ἔχων χαρακτῆρα ἐπηρμένον καὶ ἐγωϊστικόν, ὁ ὁποῖος πράγματι ἦτο πολλὰκις ἀπλησίαστος καὶ ἀγέρωχος, ταπεινοῦται ἔμπροσθεν ἐνὸς ἀπλοῦ χωρικοῦ, τὸν ὁποῖον ἡμῶς τόσον ἐξέτιμα διὰ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐσέβειάν του.

Εἶναι γνωστὰί πολλαὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Φιλάρετος ἐφέρθη πρὸς τοὺς συνεργάτας του μὲ τρόπον πράγματι αὐστηρὸν καὶ τοῦτ' αὐτὸ αὐταρχικόν. Δὲν ἐπέτρεψε π.χ. κάποτε εἰς τὸν Πρύτανιν τῆς Ἐκκλησίας Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας Ἀρχιμ. Προκόπιον νὰ καθῆσθαι ἐπὶ τρεῖς ὥρας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελετῆς τῶν ἐξετάσεων ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους, καὶ ἐκεῖνος παχύσαρκος καὶ ἀσθενικός, ἐπιστρέφων εἰς τὸ δωμάτιόν του ἐρρίφθη εἰς τὸ κρεβάτι κλαίων ὡς μικρὸ παιδί⁶⁰. «Πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὰς τὰς

ἀντιθέσεις τοῦ χαρακτῆρος-λέγει ὁ Κυπριανὸς Kern-τῶν ὁποίων τὰ παραδείγματα ἤμποροῦν νὰ πολλαπλασιασθοῦν; Μήπως ἐπρόκειτο περὶ ὑποκρισίας καὶ προσποιήσεως; Κάθε ἄλλο. Αἱ δύο ὄψεις τοῦ χαρακτῆρος, τὰς ὁποίας ἄφηνε καὶ πάλιν ἐλάμβανε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, δὲν εἶναι κάτι τὸ κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Δὲν ἐπιβεβαιώνουν τὴν γνώμην τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου Πλωτίνου, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ὅτι «ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν εἶναι μία ἀρμονία» ἢ τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Emil Brunner, ὁ ὁποῖος ἤρώτα, «ἄρα γε ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν ἑαυτόν του;» Πράγματι, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Φιλάρετου, ὁ ψυχρὸς Ἰεράρχης ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ἡ συμπαθὴς καρδιά του ἀπὸ τὴν ἄλλην, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ δύο ὄψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς προσωπικότητος⁶¹.

Παρὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα, ὁ Φιλάρετος ἦτο βαθειὰ πνευματικὸς ἄνθρωπος. Ὁ Νικόλαος Ἀρσένιεφ ὡς ἐξῆς συνοψίζει τὴν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Φιλάρετου: «Τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Φιλάρετου ἦταν ἡ βαθειὰ πνευματικὴ ζωὴ του, μὴ ζωὴ ἐσωτερικῆς προσευχῆς. Ὁ μυστικισμὸς του συχνὰ ἐκδηλωνόταν ἀκόμη καὶ στὴν ἐξωτερικὴν του δραστηριότητα. Ἐξ ἄλλου ὁ Φιλάρετος μποροῦσε νὰ κρύβεται. Τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ κάποια ξηρότητα στοὺς τρόπους καὶ στὸ πνεῦμα του. Πολὺ ἀργότερα ἀποκαλύφθηκε πόσοι καὶ πόσοι ἄνθρωποι εἶχαν δεχθῆ τὴν ἀποτελεσματικὴν του βοήθειαν σὲ μὴ τοὺς ἀνάγκη. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἤξερε νὰ ἐνεργῇ μυστικά, νὰ ἐνισχύῃ ἀθόρυβα τοὺς δυστυχημένους καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα καὶ κυρίως ἤξερε νὰ ζῆ στὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον. Ἡ πνευματικὴ του ζωὴ ἦταν πολὺ πιὸ πλοῦσια καὶ πιὸ βαθειὰ ἀπ' ὅτι φαινόταν μὲ τὴν πρώτη ματιὰ»⁶². Καὶ ἄλλου: «Ὁ Φιλάρετος προσέφερε τεράστιες ὑπηρεσίας στὴν ἐξέλιξι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης στὴ Ρωσία..., τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶς στοιχεῖο τῆς μορφῆς του παραμένει ἡ ἐσωτερικὴ θρησκευτικὴ του ζωὴ, τῆς ὁποίας βρισκόμε μερικὲς ἀναλαμπές στὴν ἀφθονῆ ἀλληλογραφία του. Ἐκεῖ διαβάζομε καὶ τίς παρακάτω φράσεις :

«Εἶναι ἔργο ὑπομονῆς τὸ νὰ σηκώνη κανεὶς τὸ φορτίον τῶν ἀδελφῶν του. Αὐτὴ ἡ ὑπομονὴ κλείνει, νομίζω, ἕνα σπόρον ἐσωτερικῆς σιωπῆς». «Δὲν εἶμαι τίποτε. Ἄλλὰ, Ἐσὺ Κύριε, μὲ καλεῖς νὰ σὲ ὑπηρετήσω. Μεταμόρφωσε τὴν μηδαμινότητά μου σὲ ὅ,τι σοῦ εἶναι εὐάρεστο... Ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἀφιερώνεται στὸν Κύριον, τόσο πιὸ γενναϊόδωρα ὁ Κύριος τοῦ προσφέρει τὴν παρουσίαν του».

«Ἀλήθεια, τί εὐτυχία ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς γίνετα ἡ καρδιά καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ εἶναι σωτήριο ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἴδιον, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσους τὸν πλησιάζουν».

«Οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ περισπασμοὶ ποῦ μᾶς δημιουργοῦν οἱ διάφορες ὑποθέσεις δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμποδίζουν ν' ἀποσυρῶμεθα στὸ ἐσωτερικὸν μας κελλί καὶ νὰ προσευχώμεθα μυστικά πρὸς τὸν Πατέρα... Ναί,

59) Μητρ. Φιλάρετου: Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιμ. Ἀντώνιον. Τόμ. 1ος σ. 402.

60) Περιοδικόν, «Μπογκοσλόβσκυ Βιέστνικ», Ὀκτ.—Νοέμ. 1914, σ. 358.

61) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 413.

62) N. Ἀρσένιεφ. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 89.

αὐτὲς οἱ ὑποθέσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ μᾶς παρακολουθοῦν ὅταν, μπαίνοντας στὸ κελλί μας, δὲν κλείνουμε ἀρκετὰ καλὰ τὴν πόρτα πίσω μας... Ἀλλά, Ἐσὺ Κύριε, ποῦ μᾶς εἶπες «Ἐγὼ εἶμι ἢ θύρα...», κάνε μας ἀξίους νὰ ἐπιστρέφουμε στὸ ἐσωτερικό μας καὶ νὰ κλείνουμε τὴν πόρτα μας».

Αὐτὲς οἱ γραμμὲς μᾶς δείχνουν πόσο ὁ Φιλάρετος μαθῆτευσεν ἐν τῇ παράδοσι τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ. Μεγαλύτερος ὁμοῦ δάσκαλός του-παράλληλα μὲ τὴν Γραφὴν-ἦταν ὁ Μυστηριακὸς Χριστὸς ποῦ δεχόταν ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστία.

Ὁ ἐπίσκοπος Λεωνίδα, τοποτηρητὴς τοῦ ἐν τῇ Μητρόπολι τῆς Μόσχας, διηγεῖται ἐν τῇ ἀπομνημονεύματά του: «Ἡ ὕψις τοῦ ἀκτινοβολοῦσε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγάλλονταν κάθε φορὰ ποῦ ἔπαιρνε μέρος ἐν τῇ Θεῷ Λειτουργίᾳ. Ὅλοι ξέραμε πόσο πιὸ γλυκὸς καὶ πιὸ εὐπροσῆγορος ἦταν μετὰ ἀπὸ κάθε Λειτουργία. Συχνὰ ἔκλαιγε ὅταν ἱερουργοῦσε ὁ ἴδιος καὶ ὅταν κοινωνοῦσε. Ἰδιαιτέρα συγκινήθηκε ἐν τῇ Θεῷ Λειτουργίᾳ τῆς ἡμέρας ποῦ πέθανε. Τὰ δάκρυά του ἦταν ἀσταμάτητα. Εἶχε πάντα τὴν εὐσεβῆ συνήθεια, μετὰ τὴν προσευχὴ «Πιστεύω Κύριε καὶ ὁμολογῶ...», νὰ σταυρῶναι τὸ πρόσωπό του μὲ τὰ Ἱερά Δῶρα ποῦ κρατοῦσε ἐν τῇ χερσὶ τοῦ, ἐγγιζόντάς τα ἐλαφρὰ ἐν τῇ μάτι τοῦ. Ἀμέσως μετὰ κοινωνοῦσε»⁶³.

VI. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ

Τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1867, ἐνῶ εὐρίσκετο ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος εἶπεν ἐν τῷ π. Ἀντώνιον: «Εἶδα ἕνα ὄνειρον ἀπόψε, ἐν τῷ ὁποίῳ μοῦ ἐλέχθη: Πρόσεχε τὴν ἡμερομηνίαν 19». Ὁ π. Ἀντώνιος τοῦ ἀπήντησεν: «Ἡμποροῦμεν νὰ πιστεύωμεν ἐν τῇ ὄψει καὶ νὰ ἀναζητῶμεν τὴν σημασίαν τῆς; Ὑπάρχουν, ἄλλωστε, δώδεκα ἡμερομηνίαι μὲ τὸ 19 ἐν ὅλῳ τῷ χρόνῳ». Καὶ ὁ Μητροπολίτης τοῦ εἶπεν: «Ὁχι, δὲν ἦτο ἕνα ὄνειρον. Ἦτο ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου ποῦ παρουσιάσθη ἐν τῇ ἐμέ καὶ μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια. Ἀπὸ τῶρα καὶ ἐν τῇ ἐξῆς θὰ κοινωνῶ ἀνελλιπῶς τὴν 19ην ἐκάστου μηνός».

Πράγματι, μετὰ τὴν Λειτουργίαν τῆς 19ης Νοεμβρίου, ὁ Μητροπολίτης ἀπεσύρθη ἐν τῇ ἰδιαιτέρῳ του δωμάτιον. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τὸν εὗρον νεκρὸν ἐπάνω ἐν τῷ ἔδρανῳ τῆς προσευχῆς. Ἀπέθανε πιθανῶς κατὰ τὰς δύο ἢ ὅρα τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ ἀποπληξίαν.

«Ἡ κηδεῖα τοῦ Μητροπολίτου ἔγινε πάνδημος. Ἐπένθησεν ὄχι μόνον ἡ Μόσχα, ἀλλὰ ὁλόκληρος ἡ Ρωσία. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν περισσοτέρων περιφερειῶν, ὅλοι μαθηταὶ ἢ συνεργάται τοῦ ἀποθανόντος, ἑκατοντάδες ἱερέων καὶ μοναχῶν, ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης, ἦσαν παρόντες. Ἡ αὐτοκατορικὴ αὐλή, ὁ ὑπαλληλικὸς κόσμος, ὁ στρατός, αἱ ἐπιστημονικαὶ

ἐνώσεις, τὰ σχολεῖα, ὁ τύπος, ὁ τελευταῖος χωρικός τέλος, ἠσθάνθησαν μίαν θλίψιν ἀνεπρόσμενον. Ὅλοι εἶχαν καταλάβει, ὅπως ἔγραφεν ὁ Ἀκσάκωφ, «ὅτι μία μεγάλη ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀξία ἀπωλέσθη, μία μεγάλη οἰκοδομὴ κατέρρευσε, μία ἐποχὴ ἐτελείωσεν, ἕνα φῶς ἔσβησε καὶ μία φωνὴ ἔπαυσε διὰ παντός»⁶⁴.

Ὁ Μ. Jugie γράφει: «Παρὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς καὶ τὰς ἀντιδράσεις ποῦ ἐδοκίμασεν ἐν τῇ ζωῇ του, ὁ Φιλάρετος ἀπέθανε μέσα ἐν τῇ ἀποθέσει. Ὅλοι αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἐταιρεῖαι τῆς Ρωσίας τὸν εἶχαν συγκαταλέξει μετὰ τῶν μελῶν των. Ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κρατικὰ παράσημα ἔλαμπαν ἐν τῇ μίτρᾳ καὶ ἐν τῷ στήθεός του. Καὶ ὑπερῶν ὅλων ἕνα αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφο ἀπὸ τῆς ἐπαινετικῆς, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς χειροτονίας του ἐν τῇ ἐπίσκοπον (3 Αὐγούστου 1867), συνεπλήρωσε τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν διακρίσεων πρὸς τὸν διάσημον Μητροπολίτην»⁶⁵.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ, γραφεῖσάν τὴν 5 Φεβρουαρίου 1845, εἴκοσι χρόνια πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ Φιλάρετος εἶχεν ἐκφράσει πρὸς τὸν ἀρχιμ. Ἀντόνιον τὴν θέλησίν του νὰ ταφῆ ἐν τῷ ἐρημητήριον τῆς «Γεσθημανῆ», «πλησίον τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς καὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας». «Ἡ κόνις τοῦ σώματός μου ἄς ἐναποτεθῆ ἐν τῇ γῆν καὶ οἱ προσκυνηταὶ ἄς τὴν πατοῦν»⁶⁶. Πέντε χρόνια ἀργότερα (6 Ἀπριλίου 1859), ἐπανέρχεται ἐν τῷ αὐτῷ θέμα: «Ἐὰν ὁ Θεὸς τὸ θελήσῃ, ἐπάνω ἀπὸ τὴν κόνιν τοῦ σώματός μου ἄς μὴ εἶναι παρὰ κόνις· δὲν ἀξίζω διὰ κάτι καλλίτερον»⁶⁷.

Ἐθαψαν τὸν Μητροπολίτην ἐν τῇ Λαύρᾳ τοῦ Ἁγίου Σεργίου καὶ ὁ τάφος του εὐρίσκεται πλησίον τῶν τάφων τῶν μεγάλων ἁγίων Σεργίου καὶ Νικωνος, τοῦ Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ καὶ ἄλλων.

Ὁ καθηγητὴς Γκουϊλιάρφ-Πλατόνωφ ἔγραφεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ Φιλάρετου: «Ὁ θρόνος τοῦ Μητροπολίτου Μόσχας θὰ συμπληρωθῆ, ἀλλὰ ἡ θέσις τοῦ Φιλάρετου θὰ παραμείνῃ κενή». Καὶ ὁ π. Κυπριανὸς Kern προσθέτει: «Ἐν τῇ διάφορα θέματα, θεολογικά, κοινωνικά, πολιτικά καὶ ἄλλα, ὅλοι διερωτῶνται, πῶς θὰ ἐνεργοῦσεν ὁ Φιλάρετος; Αἱ ἀπόψεις του ἐπὶ διαφόρων θεμάτων εἶναι ἐπιδεικτικαὶ κριτικῆς, αἱ ἐνέργειαι του ἴσως δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε αἱ πρέπουσαι, αἱ ἰδέαι του δὲν ἦσαν πιθανῶς ἀλάθητοι, ἀλλὰ ἡ ἀξία τοῦ ἠθικῆς, ἡ πνευματικῆς, ἡ ἀσκητικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑπερακοντίζον ὅλα τὰ μειονεκτήματα ποῦ τυχὸν παρουσίασε ἐν τῇ ζωῇ του. Ἡ θέσις τοῦ Φιλάρετου μένει πάντοτε κενή»⁶⁸.

(Τέλος)

ΣΟΛΩΝ Γ. ΝΙΝΙΚΑΣ

64) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 414.

65) Martin Jugie: Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 1379.

66) Μητρ. Φιλάρετου: Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιμ. Ἀντόνιον. Τόμ. 2ος σ. 186-187.

67) Αὐτόθι. Τόμ. 4ος σ. 176.

68) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 414.

63) Αὐτόθι σ. 91.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ*

Πρακτικῶς δὲ πλείστους ὄσους, ἀπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἀγαλλιανού⁸ καὶ Γερασίμου Χαλκιοπούλου⁹ μέχρι τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως Θεοφάνους Α' τοῦ Καρύκη (+ 1597) καὶ Γερμανοῦ τοῦ Νέων Πατρῶν¹, οἵτινες κατέλιπον σημαντικὸν ἔργον εἰς τὴν ἰδίαν μουσικὴν γραφὴν.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸ δεύτερον ἐρώτημα, ἐὰν οἱ κατακτηθέντες εὐρέθησαν πρὸ ἀνωτέρου μουσικοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατακτητῶν.

Πολλὰ περιστατικὰ δίδουν τὴν ἀπάντησιν, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Δωροθέου (ἢ μᾶλλον Ἱεροθέου) Μονεμβασίας¹¹ ἀναγιγνώσκωμεν: «Ἐμαθε δὲ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σ. 536 τοῦ προηγουμένου φύλλου.

8. Θεόδωρος Ἀγαλλιανός. Τὸ 1437 ἦτο διάκονος καὶ Δικαιοφύλαξ (βλ. Ἐπετηρὴς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΑ' σελ. 48). Τὸ 1452 κατεῖχε τὸ ὄφρϊον τοῦ Μεγάλου Χαρτοφύλακος (βλ. Σ. Λάμπρου, Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, Β', Ἀθῆναι 1912-1924, σελ. 122) καὶ κατόπιν τὸ τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου (βλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, Α', σελ. 52). Ὁ Ἀγαλλιανός ἐπέζησε τῆς Ἀλώσεως, ὡς συνάγεται, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐκ τῶν σωζομένων ἔργων του: α) Στίχοι ἐπιτάφιοι εἰς Μᾶρκον Ἐφέσου, (ὅστις, ὡς γνωστόν, ἀπεβίωσε τῇ 23.6.1444 ἢ 45 [ἔξεδόθησαν ὑπὸ Σ. Λάμπρου, εἰς Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, Α', Ἀθῆναι 1912-1923, σελ. 43]) καὶ β) Χρονικὸν ἐπιμείωμα περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπενεχθέντων κειμένων. (βλ. Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1868, σελ. 107).

9. Ἰσχυρισμὸς τοῦ Χ. Πατρινέλη (βλ. Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ. τόμ. Α', σελ. 110) ὅτι ὁ Ἀγαλλιανός ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1459, καθόσον τὸ ἔτος αὐτὸ (τὸ ὄφρϊον τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου ἔφερον ὁ Θεοφάνης, ὁ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Μηδείας) ἐσταθεῖ μόνον ἐὰν ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ ὄφρϊον τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου ἐδίδετο εἰς ἓνα καὶ μόνον ἐκάστοτε.

10. Ὁ Ἀγαλλιανός εἶναι εὐφώνως γνωστός καὶ ὡς μουσικός. Τούτου σάξονται Πραγματεῖα περὶ Μουσικῆς (βλ. Miller, Catalogue de l'Escorial σελ. 113) καὶ δύο σειραὶ χειροβιβλίων (βλ. Γ. Παπαδοπούλου, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῶν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, σελ. 277). Εἶναι ἐπίσης γνωστός ὡς ἀντιγραφεὺς χειρογράφων.

11. Γεράσιμος Χαλιούπουλος. Μοναχὸς καὶ Δομῆστικός ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, σύγχρονος Θεοδώρου τοῦ Ἀγαλλιανοῦ. Μαθητὴς Μανουὴλ Δούκα τοῦ Χρυσάφει. Διεκρίθη ὡς μελοποιός. Σάξονται ἔργα του εἰς τὴν Παπαδικὴν τὸ Μαθηματάριον καὶ τὸ Στιχηράριον.

12. Γερμανός Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης) ἀρχιεπίσκοπος (1681-83), μαθητὴς τοῦ Πρωτοψάλτου Γεωργίου Ραιδεστικοῦ τοῦ Α'. Συνέθεσεν ἄργον Στιχηράριον, Χερουβικά καὶ τὸ θαυμασίον ἐπικηδεῖον ἄσμα τοῦ Ἐπιταφίου «Τὸν ἥλιον κρύψαντα» (κειμένον καὶ μουσικῆ).

13. Μεγάλῃ σύγχυσις ἐπιμαρτεῖ ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ Μονεμβασίας, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζησε καὶ ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς αὐτὸν «Χρονογράφου».

α) Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα, ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι οὐδεὶς Δωρόθεος μνημονεύεται Ἐπίσκοπος Μονεμβασίας (βλ. Ὁρη-

ὁ Σουλτάν Μεχμέτης—πρόκειται περὶ τοῦ Κατακτητοῦ Μωάμεθ—ἔτι οἱ Ρωμαῖοι γράφουν τὰς φωνὰς τῶν ψαλτῶν καὶ τῶν τραγουδιστῶν, καὶ ἔκτραξέ τους εἰς τὸ Παλάτι, καὶ εἶχεν ἓνα Πέρσην ἐκλεκτόν, καὶ ὤρισε καὶ ἐτραγουδῆσεν· ὁ δὲ Κύρ Γεώργιος (ὑπονοεῖ τὸν πρωτοψάλτην Γεώργιον Μπούνην τὸν Ἀλυάτην) καὶ Κύρ Γεράσιμος οἱ ψάλται ἔγραφον τὰς φωνὰς τοῦ Πέρσου. Ἐσχεδιάσαν οὖν τὸ τραγούδι τοῦ Πέρσου καὶ τότε ὤρισε νὰ τὸ ψάλουν· καὶ ἔψαλάν το καλλιώτερα παρὰ τὸν Πέρσην· ἤρεσέ του πολλὰ καὶ ἐθαύμασε τὴν λεπτότητα τῶν Ρωμαίων καὶ ἐφιλοδώρησε τοὺς ψάλτας· ὁ δὲ Πέρσης ὡς εἶδε πῶς εἶναι τοιοῦτοι τεχνῖται ἐπροσκύνησέ τους». Τόσον δὲ ἐξετίμησεν ὁ κατακτητὴς τὸ γραπτὸν σύστημα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ὥστε ἐκέλευσε τὸν ὡς εἴρηται πρωτοψάλτην, ὅπως διδάξῃ τὴν ἡμετέραν γραπτὴν μουσικὴν εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέδειξεν ἀδύνατον ὁ πεφημισμένος διδάσκαλος, ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς γραφῆς τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων, ὧν οἱ μὲν γράφουν χωροῦντες ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, οἱ δὲ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά.

Ὁ ἐντυπωσιασμὸς αὐτὸς τοῦ Σουλτάνου ἐκ τῆς τέχνης τῶν Ρωμαίων ψαλτῶν, ἢ ἔλλειψις μουσικῆς γραφῆς εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ χρησιμοποίησις Πέρσου Τραγουδιστοῦ, ἢ ὅποια, εἰρήσθη ἐν παρόδῳ, ἦτο συστηματικὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ μουσικοῦ βίου (συμπόσια κ.λ.π.) τί ἄλλο ἀποδεικνύουν ἀπὸ τὴν κατατερότητα τοῦ μουσικοῦ ἐπιπέδου τοῦ κατακτητοῦ;

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς ἄλλο γεγονός.

Ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως Θεοφάνης ὁ Α' ὁ Καρύκης, γόνος τῆς γνωστῆς Ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας

σιευτικῆν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλιαιπεδεῖαν τόμ. Γ', σελ. 798), ἄλλοι, ἀντιθέτως, παραδέχονται τὴν ὑπαρξὴν περισσοτέρων τοῦ ἐνός, παραδίδοντες αὐτὸν ὡς Δωρόθεον Β' (βλ. Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Παπύρου-Λαρούς, τόμ. Ε', σελ. 946).

β) Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς του, ἄλλοι ὀροθετοῦν αὐτὸν μεταξὺ β' ἡμισέος ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ α' ἡμισέος ΙΖ' (βλ. Ὁρησκ. καὶ Ἠθικ. Ἐγκ. Ε', 273) καὶ ἄλλοι ὅτι ἐγεννήθη πρὸ τοῦ 1520 καὶ ἀπέθανε μετὰ τὸ 1596, διατελὼν παρητημένος τῆς Ἐπισκοπῆς του τὸ 1591. (βλ. Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. ε', 796, 798 ἐν λ. Ἱερόθεος καὶ Θ', 45, ἐν λ. Μονεμβασία).

γ) Ὡς πρὸς τὸν «Χρονογράφον», ἄλλοι δέχονται ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Ἱεροθέου, ἄλλοι τὸ ἀμφισβητοῦν καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι ἔργον παλαιότερου, βελτιωθὲν ὑπ' αὐτοῦ. Προσωπικῶς (δεχόμενοι ὅτι ὁ Ἱερόθεος ἔζησεν ἐξ ὀλοκλήρου ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ΙΣΤ' αἰ., ὁ δὲ «Χρονογράφος» περιγράφει τὰ ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου μέχρι τοῦ ἐτους 1629 [πρώτη ἐκδοσις 1631]) ἀδυνατοῦμεν νὰ δεγθῶμεν τὸν Ἱερόθεον ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἔργου· ἐκτός καὶ τοῦτο ἐγράφη μέχρι τινὸς σημείου ὑπ' αὐτοῦ καὶ συνεπληρώθη ὑπ' ἄλλου, πρᾶγμα ἀμφίβολον.

Καρύκη ἢ Καρύτση, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν προηγουμένως, διετέλεσεν ἀρχικῶς ψάλτης ἐν Ἀθήναις¹² χειροτονηθεὶς δὲ μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τῆς Νταοῦ Πεντέλης, καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἀσματικὴν τέχνην, ἀπῆλθεν εἰς Κων/πολιν, ἐνθα ἐγένετο πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πρὸ τοῦ ἔτους 1578, καὶ ἀκολουθῶς Κληρικὸς, Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, τοποτηρητῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, καὶ τέλος Πατριάρχης Κων/πόλεως. Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐκαλλιέργησε μετὰ πάθους τὴν μουσικὴν, ἀναδειχθεὶς δόκιμος μελοποιός, καταλιπὼν πολυάριθμα ἔργα, σωζόμενα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Θεοφάνους τοῦ Καρύκη, Καρύτση, Καρύτση ἢ Κάρυκος. Σημειωτέον ὅτι οὗτος μνημονεύεται καὶ ὡς μουσικοδιδάσκαλος ἀναδείξας ἱκανοὺς μαθητάς. Ὁ Θεοφάνης οὗτος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του, ὅτε ἤσκει τὰ καθήκοντα τοῦ ψάλτου, τοσοῦτον ἐξετιμᾶτο διὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν τέχνην του ὑπὸ τῶν Ὁθωμανῶν, ὥστε ἡμέραν τινὰ ὑπεχρεώθη ὑπ' αὐτῶν ὅπως ψάλλῃ ὕμνους εἰς τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸν Προφήτην του ἀπὸ τοῦ ὕψους Ἀθηναϊκοῦ μιναρέ. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς νεανικῆς ἐπιπολαιότητος, τὸ ὁποῖον ἐμμέσως συνετέλεσεν εἰς τὸν θάνατόν του, (διότι ἐλεγχθεὶς οὗτος μετὰ παρέλευσιν ἱκανῶν δεκαετιῶν, τὸ 1597, ἐπὶ ἀπιστία, ἔνεκα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξάνδρειας Μελετίου τοῦ Πηγᾶ¹³, κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τῆς Ἀναστάσεως, ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας), τὸ γεγονός λέγω αὐτὸ δὲν δεικνύει τὴν μουσικὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τῶν ὁμοχωρίων του Ὁθωμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν προκειμένῳ καὶ παρεῖδον τὸν θρησκευτικὸν των φανατισμὸν προκειμένου νὰ ἀπολαύσουν τῆς τέχνης του;

Ἀσφαλῶς ναί, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν εἶναι μοναδικόν, ἀλλ' ἐπανελήφθη ἐπακριβῶς μετὰ παρέλευσιν δύο περίπου αἰώνων ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Πέτρου τοῦ Λακεδαιμονίου¹⁴, ὅστις οὐ μόνον ἐξηκολούθησε παρὰ ταῦτα νὰ φέρῃ τὴν κεφαλήν ἐπὶ τῶν ὤμων, διαφυγὼν τὴν Σουλτανικὴν ὄργην προσποιηθεὶς τὸν παράφρονα, ἀλλὰ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς Λαμπαδαρίας, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δῆθεν κλονισθείσης ὑγείας του, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς μουσικῆς ζωῆς του συγχρόνως τῆς εὐνοίας τῶν Πατριαρχῶν Σαμουήλ

12. Εἰς ἐνθυμητικὸν σημείωμα χειρογράφου κώδικος ἀνήκοντος εἰς τὴν μονὴν Ἀγίας τῆς Ἄνδρου ἀναφέρεται πρωτοψάλτης Ἀθηνῶν προγενέστερος τοῦ Καρύκη ὁ Ἀθανάσιος Ἀγγελάρχης, εἶτα Μεγάλος Οἰκονόμος. Ἀπεβίωσε αμηνὴ Ἰουλίῳ β' ζ'λα (=1523) Ἰνδικτιῶνος ια' (βλ. Θρ. & Ἡθ. Ἐγκυκλ. τόμ. Α', σελ. 164).

13. Μελέτιος ὁ Α' ὁ Πηγᾶς. Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ περὶ τὸ 1549. Ἐχρημάτισε Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1590, διαδεχθεὶς τὸν Σιλβέστρον καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοφάνους Καρύκη (1597) «Ἐπιτηρητῆς» τοῦ Οἴκου. Θρόνου. Ἀπεβίωσεν ἐν Αἰγύπτῳ τὸ 1602.

14. Περισσότερον γνωστὸς ὡς Πέτρος Πελοποννήσιος. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1730. Ἐχρημάτισε Β' Δομέστικος (1748-1765) καὶ ἀκολουθῶς Λαμπαδαρίος (1766-1777), ὑποσκελίσας (πράγμα ἀσύνηθες διὰ τὰ πατριαρχικά θέσματα) τὸν Α' Δομέστικον Ἰάκωβον (τὸν μετέπειτα γνωστὸν Πρωτοψάλτην). Ἀπεβίωσε τὸ 1777.

τοῦ Χατζερῆ¹⁵ καὶ Σωφρονίου τοῦ Β'¹⁶ καὶ τῶν Σουλτάνων Χαμίτ τοῦ Α'¹⁷ καὶ Σελίμ τοῦ Γ'¹⁸, λατρευόμενος ἅμα ὑπὸ τῶν ἀπειραρίθμων αὐτοῦ μαθητῶν, Γραικῶν τε καὶ Ὁθωμανῶν.

Συμπέρασμα δεύτερον· οὔτε λοιπὸν ἐξέλιπον παντάπασι οἱ συνεχισταὶ τῆς μουσικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, οὔτε καὶ εὐρέθησαν οἱ κατακτηθέντες πρὸ ἀνωτέρου μουσικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐπομένως συνέχισαν τὴν ἦν καὶ πρότερον εἶχον μουσικὴν. Οὔτε καὶ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ τοιοῦτό τι. Ἡ Ἑλλάς, ἔχουσα πάντοτε ἀνώτερον πολιτισμὸν, ἐπέβαλε τοῦτον εἶτε κατακτῶσα εἶτε κατακτωμένη. Δὲν εἶναι ἀσήμαντον τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (καὶ Περσῶν καὶ Σουσιανῶν καὶ Γεδρωσίων παῖδες, τὰς Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου τραγωδίας ἤδον), κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χαιρωνέως φιλοσόφου Πλουτάρχου, ὡς δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου (65-8 π.Χ.) ὅτι ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικυριαρχίας «ἢ Ἑλλάς ἠττηθεῖσα ἐνίκησε τὸν ἄγχιον νικητὴν καὶ ἔφερε τὰς τέχνας εἰς τὸ ἀγροῖκον Λάτιον».

Ποῦ λοιπὸν ἀφείλεται ὁ τόπος θόρυβος διὰ τὸν δῆθεν ἐκτουρισμὸν τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς; Ἀπλούστατα εἰς τὴν ὁμοιότητα ἀμφοτέρων, ἢ ὅποια εἶναι ἀπόρροια, ὅσον καὶ ἂν φανῇ περιέργον, τῆς κοινῆς προελεύσεως των. Ἀμφότερα πηγάζουν ἐκ τῆς Ἀραβίας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς.

Ἡ παρ' Ὁθωμανοῖς χρησιμοποιοιμένη μουσικὴ εἶναι Ἀραβοπερσικὴ¹⁹ γνησίᾳ Ὁθωμανικῇ δὲν ὑπάρ-

15. Σαμουήλ Χατζερῆς. Εἰς τῶν πλέον πεπαιδευμένων Πατριαρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐγεννήθη τὸ 1700. Μητροπολίτης Δέρκων (1731-1763), ἐπατριάρχευσε δις (1763-68, 1773-74) τὸ πρῶτον εἰς διαδοχὴν Ἰωαννικίου τοῦ Γ', τοῦ Καραντζᾶ, τὸ δεύτερον εἰς διαδοχὴν Μελετίου τοῦ Β'. Ἀπεβίωσε τὸ 1775.

16. Σωφρόνιος ὁ Β'. Κατήγετο ἐκ Χαλεπίου τῆς Συρίας. Βαθὴς γνώστης τῆς Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς. Μητροπολίτης Πτολεμαίδος (1700). Ἐγένετο Πατριάρχης Ἱεροσολύμων τὸ 1771, διαδεχθεὶς τὸν Ἐφραίμ, καὶ Οἰκουμενικὸς τὸ 1775 διαδεχθεὶς τὸν Χατζερῆν καὶ παραβίνας ἕως τοῦ θανάτου του (1780).

17. Ἀβδ-ὐλ-Χαμίτ ὁ Α'. Υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ Γ', 27ος Σουλτάνος τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐγεννήθη τὸ 1725, διεδέχθη ἐπὶ τοῦ Θρόνου τὸν ἀδελφόν του Μουσταφᾶ Γ' τὸ 1774, ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας τὸ 1788.

18. Σελίμ ὁ Γ'. Υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ', 28ος Σουλτάνος τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐγεννήθη τὸ 1761, διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν θεῖόν του Ἀβδ-ὐλ Χαμίτ τὸν Α' τὸ 1789. Ἐκηρύχθη ἑκπτωτος τοῦ θρόνου τὸ 1807 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Μουσταφᾶ, Μαχμουτ ὁ Β'.

19. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ὅλοι ὅσοι ἔγραψαν περὶ τῆς παρ' Ὁθωμανοῖς μουσικῆς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀμυγῇ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀποκαλοῦν ταύτην Ἀραβοπερσικὴν. (πρβλ. προχείρως τὰς πραγματείας: 1. Δημητρίου Καντιμίρι, βοεβόδα τῆς Μολδαβίας [Ἐγεννήθη τὸ 1673, ἀπέθανε τὸ 1723, βοεβόδας κατὰ τὰ ἔτη 1710-11], υἱοῦ τοῦ ἐπίσης βοεβόδα Κων/νου Καντεμιρ, ἐν ἧ' ὁ εὐπαίδευτος οὗτος ἀνὴρ [γνώστης, σὺν τοῖς ἄλλοις, τῆς τουρκικῆς, περσικῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης, καὶ τῆς ἀραβοπερσικῆς μουσικῆς, ἀεὶ ἐμελέτησεν ἐπισοπίτας, διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν Τουρκίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Περσίᾳ] ἀντιπαρατίθησιν, εἰς τὸ σωζόμενον ἔργον του, Τουριστί καὶ Ἑλληνιστί, τὴν Ἑλληνικὴν μουσικὴν πρὸς τὴν ἀραβοπερσικὴν. 2. Κυρίλλου Μαριμαρινοῦ, ἀρχιεπισκόπου Τῆ-

χει. Ἀλλά τόσοσ ἡ Περσικὴ ὅσον καὶ ἡ Ἀραβικὴ εἶχον ἐξελληνισθῆ ἀπὸ πολὺ ἑνωρίς. Ὁ Westphal²¹, ἐν τῇ «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς», παριστῶν τὴν ἐπενέργειαν τῆς μουσικῆς ἐν τῷ ἐξελληνισμῷ τῆς Ἀσίας ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἰσχυρὰν καὶ τελεσφόρον, ἱστορεῖ ὅτι οἱ διάδοχοι τῶν Ἀραβικῶν καὶ τῶν Σασσανιδῶν ἐθεράπευσαν μετὰ πλείστου ζήλου τὴν Μουσικὴν τῶν Ἑλλήνων, ὡς βραδύτερον καὶ οἱ πρῶτοι Καλίφαι, οἱ ὁποῖοι παρέλαβον οὐκ ὀλίγους μουσικούς καὶ ᾄδούς, διαδόντας καὶ παρὰ τοῖς Ἀραβί τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀκμάζουσαν αὐτόθι Ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ὁ αὐτὸς σοφὸς ἀπέδειξεν ὅτι τὰ πλείστα τῶν μέτρων τῆς Περσικῆς ποιήσεως εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὅτι ἀπὸ τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος οἱ Πέρσαι ἐνέτεινον εἰς Ἑλληνικὰ μέτρα τὸν ποιητικὸν αὐτῶν λόγον, καὶ ὅτι οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ρωμαίοις ἡ Ἑλληνικὴ μετρικὴ εἰσεχώρησε τοσοῦτον καὶ προσέλαβεν ἴδιον τοπικὸν χαρακτήρα, ὅσον παρὰ τοῖς Πέρσαις. Οἱ Ἀραβες ἐξ ἄλλου συγγραφεῖς τοῦ Γ' καὶ ΙΑ' μ.Χ. αἰῶνος ὁμολογοῦσιν ὅτι παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἔλαβον τὴν τέχνην τῆς μουσικῆς. Τοσοῦτον δὲ ἠγάπησαν καὶ ἐκαλλιέργησαν τὴν μουσικὴν, ὅτι ὄχι μόνον τὴν μουσικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν²² καὶ τὰ μαθηματικά²³ καὶ τὴν ἀστρονομίαν²⁴ καὶ τὴν ἰατρικὴν²⁵ καὶ πάσας τὰς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ χώρῳ ἀναπτυχθεῖσας ἐπιστήμας, ὥστε με-

νου (ἔζησε μεταξύ β' ἡμ. ΙΖ' αἰ. καὶ α' ἡμ. ΙΗ' αἰ. Ἀρχιεπίσκοπος Γῆνου κατὰ τὰ ἔτη 1736-42, πρότερον Γάνου καὶ Χώρας) ἐν ἧ, κατ' ἐρωταπόκρισιν διαλαμβάνει περὶ περδεδῶν, μακαμίων, καὶ ρυθμῶν τῆς ἀραβοπερσικῆς μουσικῆς. 3. Ἀρχοντος μεγάλου Ποστελνίκου Δημητρίου Σούτζου, περὶ ἀραβοπερσικῆς μουσικῆς καὶ 4. Παναγιώτη Χαλάτζογλου, πρωτοφάλτου τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας [ἔγεννήθη τὸ 1680, ἀπέθανε τὸ 1748], γραφεῖσιν ἐν ἔτει ἀπὸ Θεογώνιας ἀφικη (=1728), ἥτις καὶ μόνη τύποις ἐξεδόθη (βλ. Παράρτημα Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας, τεύχ. Β', σελ. 69-75). Ὁμοίως Π. Γ. Κηλτσανίδου Προυσσαέως, Μεθοδικὴ Διδασκαλία Θεωρητικῆ τε καὶ Πρακτικῆς πρὸς ἐκμάθησιν καὶ διάδοσιν τοῦ γνησίου ἐξωτερικοῦ μέλους τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς μουσικῆς κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν ἀραβοπερσικὴν, Κων/πολις 1881).

20. Westphal Ροδόλφος, Γερμανὸς φιλόλογος, εἰδικὸς εἰς τὰ θέματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μετρικῆς (1826-1892).

21. Γνωστότατον τυγχάνει ὅτι οἱ μέγιστοι τῶν Ἀράβων φιλοσόφων Ἀλ Κίντι († 873), Ἀλ Φαράμπι (872-950), Ἀβικέννας (980-1037) καὶ Ἀβερρόης (1126-1198) ἀνέπτυξαν τὸ φιλοσοφικὸν τῶν σύστημα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὡς δὲ γράφει ὁ Ι. Μιχαηλίδης (βλ. Πυρσὸς Ε', 286) «Μεταξὺ τῶν φιλοσοφούντων Ἀράβων δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν ὀνόματα καὶ ἔργα ἑκατὸν τοῦλάχιστον ἄλλων, ἀκμασάντων εἰς διαφόρους ἐποχάς. Ἀλλ' οὗτοι πάντες, ἄνευ ἐξαιρέσεως, εἶναι ἀντιγραφεῖς ξένης σκέψεως καὶ ἐργασίας, τῆς Ἑλληνικῆς».

22. «Τὰ συγγράμματα τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων γεωμετρῶν ἐξεραβίσθησαν καὶ τὰ ἀραβικὰ σχολεῖα ἐπρομηθεύοντο ὡς κείμενα τὰς μεταφράσεις τοῦ Εὐκλείδου, Θεοδοσίου, Ὑψικλέους, Μενελάου καὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου» (ἐνθ' ἄν., σελ. 289).

23. «Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἡλιακὸν σύστημα οἱ Ἀραβες θεωροῦνται πιστοὶ ἀντιγραφεῖς τοῦ Πτολεμαίου» (ἐνθ' ἄν., σελ. 288).

24. «Μεταφράσεις τοῦ Γαληνῶ καὶ Ἱπποκράτους προῆλθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐνέδυσσε τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην χιτῶνα ἀραβικόν» (ἐνθ' ἄν., σελ. 288).

τέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσάν των ἄπειρα Ἑλληνικὰ ἔργα²⁵, ὧν τινὰ ἀπωλεσθέντα εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν σώζονται καὶ μεταφράζονται ἐκ τῆς Ἀραβικῆς²⁶, ὡς εἶναι εἰς τὴν μουσικὴν τὰ τῶν Ἀρχαίων ἀρμονικῶν Ἀριστοξένου τοῦ Ταραντίνου²⁷ καὶ Ἀριστείδου τοῦ Κοῖντιλιανοῦ²⁸.

Καὶ τελευτώντες συμπεραίνομεν ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ὡς διέσωσε τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν γλῶσσαν, οὕτω διέσωσε μετὰ τὴν Ἄλωσιν καὶ τὴν μουσικὴν τοῦ Ἔθνους, τὴν ἀναποσπάστως συνδεδεμένην μετὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, μεταδιδόμενην δὲ διὰ τῆς διαδοχικῆς ἀκρόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Καὶ ὡς ἡ γλῶσσα, ἀμαυρωθεῖσα πῶς, ἀναγνωρίζεται ὡς γνησίᾳ ἑλληνικῆ κατ' οὐσίαν, οὕτω καὶ ἡ μουσικὴ ἀναγνωρίζεται ἔχουσα ἑλληνικὴν μορφήν ὑποκρυπτομένην ὑπὸ τὸν βυζαντινὸν μανδύαν.

Ὅτε πρὸ δεκάδων ἐτῶν ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὁμοίᾳζε πρὸς ἄμορφον μᾶζαν ἐκ τῆς ἐπικαθησάσης ἰλύος· ἀλλ' ὅτε οἱ Φαιδρυνταὶ ἢ Φαιδυνταὶ καλλιτέχνη ἀπεκάθησαν αὐτόν, ἀπέδωκαν αὐτόν τοῦτ' αὐτὸ Πραξιτέλειον ἔργον, σύμφωνον κατὰ πάντα πρὸς τοὺς αἰωνίους

25. «Ἐντύπωσιν μεγάλην ἐμποιεῖ (γράφει ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς καὶ Ἀκαδημαϊκός, ἀειμνηστος Ἀρ. Κούζης) ὅτι Χαλίφαι ἐν ταῖς συνθήκαις αὐτῶν ἐζήτησαν ἀντὶ λύτρων χειρόγραφα καὶ πολύτιμα συγγράμματα, ὧν τὴν μετάφρασιν ἀμέσως ἐπέτασσον» (βλ. Ἀρ. Π. Κούζη, Κλαυδίου Γαληνῶ περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρίσεων βιβλ. Θ-ΙΕ' σελ. γ-δ).

26. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὰ τελευταῖα βιβλία περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρίσεων τοῦ Γαληνῶ, ἅτινα μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν (ἐκτὸς ἐλαχίστων ἀποσπασμάτων) μετεφράσθησαν ἐξ ἀραβικοῦ χειρογράφου τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπὸ Max. Simon εἰς τὴν Γερμανικὴν (βλ. Sieben Bücher Anatomie des Galen Leipzig 1906) καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἀρ. Κούζη (Ἀθήναι 1910). Ὁμοίως ἐκ τῶν δάδεκα περιήτου μαθηματικο-γεωγραφικο-ἀστρονομικῶν ἔργων τοῦ Πτολεμαίου ἡ «Γεωγραφικὴ ἀφήγησις» (εἰς βιβλία ὀκτώ), ἡ «Μεγάλῃ σύνταξις τῆς Ἀστρονομίας» (εἰς βιβλία δεκατρία) καὶ ἡ «Ἀπλωσις ἐπιφανείας σφαίρας» ἐγένοντο γνωστά εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον δι' ἀραβικῶν μεταφράσεων (βλ. Πυρσὸν Ε/289). Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν μετεφράζον συνέθετον τὰ ἔργα των ἀποσπασματικῶς ἐξ ἔργων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ Ὄνάν Ἰμπν Ἰσάκ, (γράφει ὁ Dr. Max Meyerhof) ὁ μεγαλύτερος τῶν μεταφραστῶν, συνέθεσεν, ἐν Βαγδάτῃ περὶ τὸ 860 μ.Χ. Δέκα πραγματείας περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, με ἀποσπάσματα ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τοῦ ἔργου τοῦ Γαληνῶ τῶν ἀφορώντων τὸν ὀφθαλμὸν, εἰς τὰ ὅποια προσέθεσε φιλοσοφικὰς τινὰς ἰδέας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ εἰς τὴν δεκάτην πραγματείαν συνταγὰς κολλυρίων δανεισθείσας ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Γαληνῶ καὶ τῶν ἀποσπασματογράφων τοῦ Ὀρειβασίου καὶ Πούλου Αἰγινήτου. (βλ. I. Ophthalmologie de Mohammad al-Chatifi, Barcelone MCMXXXIII=1933, σελ. 5)

27. Ἀριστοξένος ὁ Ταραντίνος. Μουσικὸς καὶ φιλόσοφος. ὁ μέγιστος ἴσως θεωρητικὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἐγεννήθη εἰς Τάραντα μεταξύ τῶν ἐτῶν 360 καὶ 375 π.Χ. Κατὰ τὸν Σουῖδαν ἔγραψε 453 βιβλία (μουσικὰ τε καὶ φιλόσοφα καὶ ἱστορίας καὶ παντὸς εἶδους παιδείας), τὰ πλείστα τῶν ὁποίων ἀπωλέσθησαν.

28. Ἀριστείδης ὁ Κοῖντιλιανός. Ἑλλην μουσικογράφος, τοῦ ὁποῖου ἡ πατρις καὶ ἡ ἐποχὴ ἀγνοοῦνται. Τοποθετεῖται μετὰ τὸν 2ου καὶ 3ου μ.Χ. αἰῶνος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ 125ετηρίς τῆς Ριζαρείου.

Ὁ ἐπὶ παρουσία τοῦ Ἀντιβασιλέως καὶ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ἑορτασμός τῆς 125ης ἐπετείου τῆς λειτουργίας τῷ 1844 τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ἥτις ἰδρύθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου Ριζάρη, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀναμνησθοῦν οἱ Ἕλληνες τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφεραν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἴδρυμα.

Ἡ Ριζάρειος Σχολή, καίτοι στηρίζεται εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις καὶ οὐδεμίαν κρατικὴν βοήθειαν λαμβάνει, ἀπέβη ὑποδειγματικὸν φυτόριον ἑλληνο-χριστιανικῆς μορφώσεως μὲ ἀκτινοβολίαν, ἐξικνουμένην ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρις αὐτῶν τῶν ἑσχατιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ πολλὰ πέραν αὐτῶν. Κληρικοί, ἐπιστήμονες, ἄνδρες διαπρέψαντες ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ ζωῇ τῆς χώρας ἡμῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς Σχολῆς, προσενεγκότες πλείστας ὑπηρεσίας ἕκαστος εἰς τὸν τομέα τῆς δράσεως αὐτοῦ.

Ὡς ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου ἐν τῇ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν γενομένῃ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ, «οἱ Ριζάραι, ἰδρύνοντες τὴν Σχολήν, ἤρασαν ἓνα λαμπρὸν πνευματικὸν φάρον, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὰς ζωογόνους ἀκτῖνας του τόσο εἰς τοὺς ἑλευθέρους, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας, ἐβοήθησε δὲ ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας Ἑλλήνων, ἵνα μαθητευθέντες αἰεὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» ἐξάγωσιν «ἐκ τοῦ θησαυροῦ

νόμους καὶ κανόνες τοῦ καλοῦ, οὗς οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον ὡς θρησκείαν.

Ὅστω πρόκειται ἐνώπιον ἡμῶν καὶ ἡ Βυζαντινὴ Μουσική, ὁμοιάζουσα ἴσως πρὸς συντρίμματα μεγαλοπρεποῦς νηὸς ἢ πρὸς ράκη βασιλικῆς ἀλουργίδος, οὐδέποτε ὅμως ἀποβαλοῦσα τὴν αἴγλην αὐτῆς καὶ τὸ μεγαλεῖον.

Ἐν τῇ πραγματικότητι ἔχομεν ὑπερμεγέθη ἀδάμαντα ἐχωνευθέντα ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῶν καρδιῶν τῶν Πανελλήνων καὶ ἰριδίζοντα ἰριδισμοὺς ἐπουρανοῦ κάλλους, ἀπὸ τοῦ ἰώδους καὶ πορτοκαλιόχρου μιᾶς ξανθῆς ἁρμονίας, ἵνα τὴν Εὐριπίδειον ἐν τῇ Μηδείᾳ γλῶσσαν ὑπομνήσω, διερχόμενον δι' ὅλων τῶν ἀποχρώσεων τοῦ ἐρυθροῦ, ἐκ τῆς πορφύρας καὶ τοῦ βύσσου μεγαλεπήβολων Ἀυτοκρατόρων καὶ Δεσποτῶν, καὶ περατούμενον εἰς τοὺς γλυκεῖς τόνους τοῦ κυανοῦ, ἐμπεποτισμένου ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος παμφώτου Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶναι πλέον ἢ βέβαιον ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι πρόγευσις τῆς Μουσικῆς τοῦ οὐρανοῦ.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ
Μουσικολόγος

αὐτῶν» ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας «καινὰ καὶ παλαιὰ» (Μτ. ιγ', 52).

Ἀνεγνωρίσθη ὁμως ὑπὸ πάντων τῶν ὁμιλητῶν, ὅτι θὰ πρέπη σύντονος ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ὅπως ἡ Σχολὴ ἀνταποκριθῇ πλήρως πρὸς τὴν βούλησιν τῶν ἀοιδίμων ἰδρυτῶν αὐτῆς, διὰ τῆς προπαρασκευῆς καὶ καταρτίσεως τοῦ μεμορφωμένου ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Λαμπρὸς πανηγυρικὸς τόμος.

Ἐν συνεχείᾳ, δεόν νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 125ετηρίδος τῆς Ριζαρείου Σχολῆς τὸ Συμβούλιον αὐτῆς ἀπεφάσισε καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐκδοσὴν πανηγυρικοῦ τόμου, εἰς τὸν ὁποῖον Σύμβουλοι, Καθηγηταὶ καὶ ἀπόφοιτοι τῆς Ριζαρείου ἔρχονται νὰ ἀποτίσουν τὸν ὀφειλόμενον φόρον τιμῆς πρὸς τὴν Μητέρα καὶ τροφὸν Σχολήν.

Ὁ ἐξ 800 περίπου σελίδων ἀποτελούμενος τόμος οὗτος, ὅστις εἶναι λαμπρὸν ὑπόδειγμα καλλιτεχνικῆς ἐκδόσεως, διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῷ δημοσιευμένων μελετῶν, ἄρθρων, φωτογραφιῶν, στατιστικῶν καὶ συγκεντρωτικῶν πινάκων, παρουσιάζει λίαν εὐγλώττως ὅλον τὸν παλμὸν τῆς ἱστορίας τῆς Σχολῆς, ὡς καὶ πλείστας πτυχὰς καὶ ἀνταναγκίας τῆς μορφωτικῆς καὶ καθ' ὅλον ἐκπολιτιστικῆς δραστηριότητος αὐτῆς.

Ὅθεν ὀφείλονται εὐχαριστίαι καὶ συγχαρητήρια εἰς τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ λαμπροῦ τούτου τόμου καὶ εἰς τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον συντελέσαντας εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ἐμφάνισίν του.

«Σχολὴ Ἐθελοντῶν Διακονίας».

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος λειτουργήσαντος παρὰ τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ «Φροντιστηρίου Στελεχῶν Ἐκκλησιαστικῆς Προνοίας», ὁ ἐπιδειχθεὶς ζήλος τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία, ὅπως παρασχεθῇ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἢ εὐκαιρία μιᾶς συστηματικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ ἐπιμορφώσεως εἰς τὸν τομέα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προνοιακοῦ ἔργου ἤραγον τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως συνεχισθῇ ἡ ἀρξάμενη προσπάθεια διὰ τῆς ἰδρύσεως «Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας» διευτοῦς φοιτήσεως, περὶ ἧς Σχολῆς πλείονα γράφομεν εἰς ἄλλην στήλην τοῦ παρόντος.

Ἡ Σχολὴ αὕτη, ἐγκαινιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ἐπὶ παρουσία καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν κ. Πάτρα, ἀπευθυνθέντος πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῆς διὰ πλήρους ὑψηλῶν καὶ χριστιανικῶν νοημάτων προσλαλιᾶς, ἔχει κατὰ πάντα ἄριστον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα θεωρητικῶν μαθημά-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Σύνοδος

Ἡ Ἐπιτροπή Ἀλληλοβοηθείας καὶ Σχέσεων μετὰ τῶν Ζέων Ἐκκλησιῶν προέβη εἰς ἀλληλαγγέλους ἐνεργείας πρὸς τὰ ἀρμόδια Ὑπουργεῖα Οἰκονομικῶν, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους πρὸς ρύθμισιν, δι' ἐκδόσεως ἀναλόγου Νομοθετικοῦ Διατάγματος, τοῦ θέματος τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν καὶ φόρων, ὡς καὶ παντὸς ἐτέρου τέλους, εἰσπραττομένου κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πρὸς αὐτὴν δωρεὰν διὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς ἀποστελλομένων διαφόρων εἰδῶν ἐξωτερικῶν καὶ διανεμομένων μερίμνη τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων εἰς ἀπόρους καὶ εὐαγῆ Ἐκκλησιαστικά Ἰδρύματα.

Κατόπιν τῶν συνεχῶν καὶ ἐπιπόνων ἐνεργειῶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ ἐκδηλωθέντος ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀρμοδίων κυβερνητικῶν παραγόντων, εἰς τὸ ἐκδοθὲν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ὑπ' ἀριθ. 245 Νομοθετικὸν Διάταγμα, δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 143 Φ.Ε.Κ. τεῦχος πρῶτον τῆς 25ης Ἰουλίου 1969 προσετέθη σχετικὴ διάταξις, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἔχει οὕτω:

των καὶ πρακτικῶν ἀσκήσεων, ἀναφερομένων εἰς τὴν μεθοδολογίαν τῶν ποικίλων πτυχῶν τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου καὶ εἰς εἰδικὰ θέματα, ἀναφερόμενα εἰς τὸ δίκαιον τῆς κοινωνικῆς προνοίας, εἰς τὰς ὑφισταμένας κρατικὰς προνοιακὰς Ὑπηρεσίας, εἰς τὸ ἔργον τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρος προβλήματα, ἅτινα ἀπασχολοῦν τοὺς ἐργαζομένους εἰς προνοιακοὺς τομεῖς (ἐγκληματικότης ἀνηλίκων, παραστρατημένα κορίτσια, διακονία ἀσθενῶν, γερόντων, φυλακισμένων, τυφλῶν, χανσενικῶν, προσφύγων, ἀθιγγάνων, ἀγάμων μητέρων — ἐξωγάμων τέκνων, παιδιῶν παραστρατημένων γονέων, μικτῶν γάμων, ἀτελῶν οἰκογενειῶν καὶ πλειστῶν ἄλλων).

Γενικὴ εἶναι ἡ εὐχὴ, ὅπως αἱ ἐργασίαι τῆς Σχολῆς στεφθοῦν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἵνα ἀξήθη τὸ δυναμικὸν τῶν λαϊκῶν ἐθελοντῶν, οἵτινες συνεργάζονται μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, πρὸς δόξαν τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Σκοπὸς εὐρύτερον ἐθνικός.

Ἡ χαρὰ ἐκ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἐπίκειται ἡ κυκλοφορία τῶν πρὸς χάριν τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων συγγραφέντων «Ἀνθολογίων Πατερικῶν Κειμένων», ἐπεσκιάσθη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, παρὰ τὰς δοθείσας ἀρχικῶς ὑποσχέσεις, δὲν εἰσῆχθη τελικῶς εἰς τὰ Γυμνάσια ἡ εἰδικὴ ὥρα πρὸς διδασκαλίαν τῶν κειμένων αὐτῶν.

Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπανεξετάσῃ τὸ ἔλεον ζήτημα, διότι ἡ διδασκαλία τῶν Πατερικῶν Κειμένων δὲν πρέπει νὰ συμπιέζεται ἐντὸς τῶν ὥρῶν τοῦ μαθήματος τῶν Θερησκευτικῶν, αἵτινες ἀσφαλῶς θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀξήθοῦν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν

Ἄρθρον 3.

Ἡ ὑπὸ τῆς παραγράφου I τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Νόμου 3686/1957 «περὶ ἀτελοῦς εἰσαγωγῆς ἐνίων εἰδῶν γενικῆς καταναλώσεως κλπ.» προβλεπομένη ἀπαλλαγὴ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Φιλανθρωπικὴν Ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΖΕΝΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ».

Ἐπομένως, εἰς περίπτωσιν δωρεὰν ἀποστολῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικῶν διαφόρων εἰδῶν βοήθειας διὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς πρὸς τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις ἢ τὰ ὑπ' αὐτὰς Ἰδρύματα, πρὸς προστασίαν τῶν ἀπὸ τῆς καταβολῆς δασμῶν-φόρων καὶ λοιπῶν τελῶν, δέον νὰ ἀπευθύνονται πρὸς τὴν ἐν λόγῳ Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν.

— Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Γραφείου τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρεπισκόπου, τὰ δημοσιευθέντα εἰς καθημερινὰς ἐφημερίδας περὶ τοῦ κύρους τῆς συνθέσεως τῆς Διορκῆς Ἱερῶν Συνόδου καὶ τῆς ἐγκυρότητος τῶν πράξεων αὐτῆς, ἀποτελοῦν καθαρὰς εἰκοτολογίας τῶν γραφόντων, ἐμφανιζόμενας ὅτι στηρίζονται τὰχα ἐπὶ γνωματεύσεως τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Σημειωτέον, ὅτι ἡ γνωμάτεσις αὕτη ἔχει δημοσιευθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου εἰς τὰς σελ. 306-307 τοῦ 14ου τεύχους τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γνωμάτεσις ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν δυνατότητα

περιθώρια. Ἡ διδασκαλία τῶν Πατερικῶν Κειμένων ὅμως ἀπαιτεῖ ὁπωσδήποτε μίαν ἰδιαίτερον ὥραν, δοθέντος ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας ταύτης δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸς, ἀλλὰ καὶ φιλολογικὸς καὶ πολιτιστικὸς καὶ εὐρύτερον ἐθνικός. Ὡς ἔχει τοις ἄλλοις, τὸ ἔργον τῶν Πατέρων (πέθει ἀφ' ἑνὸς περὶ τοῦ ἀρίστου φιλολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τοῦ λογοτεχνικοῦ ταλάντου αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τοῦ ἀδιασπαστοῦ τῆς ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως διὰ τῆς γλωσσικῆς καὶ πνευματικῆς συνεχείας αὐτῆς).

«Γράμμα σ' ἓνα Ἑλληνα ναυτικόν».

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ ἔτος 1969 καθιερώθη καὶ τιμᾶται ὡς ἔτος τῆς «Ἑλληνικῆς Ναυτιλίας», ἐξετύπωσε καὶ ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν εἰδικὸν καλλιτεχνικῶς ἐκτετυπωμένον φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γράμμα σ' ἓνα Ἑλληνα ναυτικόν».

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδιον, ἀπευθυνόμενον ἐγκαρδίως πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλληνας ναυτιλλομένους, τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν, διὰ λόγων συμπαραστάσεως καὶ ἀγάπης προσπαθεῖ νὰ γεφυρώσῃ τὰς τεραστίαις ἀποστάσεις, αἵτινες χωρίζουν τοὺς Ἑλληνας ναυτικούς ἐκ τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ προσανατολίσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὴν κινδύνων.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας καὶ τοὺς πλοιοκτήτας ἐναπόκειται νὰ φροντίσουν, ἵνα τὸ φυλλάδιον τοῦτο φθάσῃ εἰς τὰς χεῖρας πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ναυτικῶν μας.

τῆς συγκλήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, κατὰ τὴν πρώτην τριετίαν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν σύνθεσιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀνεκοινώθη, ὅτι αὕτη εἶναι ἀπολύτως σύννομος, στηριζομένη εἰς ἀπόφασιν τῆς κατὰ τὴν παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 51 τοῦ Ν.Δ. 126/1969 ἀρμοδίας Δ.Ι.Σ., καθ' ὅσον ἡ σύνθεσις αὕτη, προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 5-3-69, ἐνεκρίθη καὶ ὑπ' αὐτῆς διὰ συντριπτικῆς πλειοψηφίας, καθ' ὅσον ἐπὶ παρόντων ἐξήκοντα ἑπτὰ (67), μόνον οἱ 10 κατεψήφισαν, οἱ 4 ἔδωκαν ψῆφον λευκὴν, 1 ἐπέσχε, 3 ἀπεχώρησαν καὶ 49 ἐνέκριναν τὴν πρότασιν. Ἀκολουθῶς, ἡ πρότασις αὕτη, κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 51 τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου, ὑπεβλήθη εἰς τὴν Διαρκῆ Ἱεράν Σύνοδον τῆς 11ης Συνεδρικῆς περιόδου καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10-3-1969.

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 21ης Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 5ης Νοεμβρίου ἔ. ἔτους:

Ἐτέλεσε τὴν 21 Ὀκτωβρίου τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας αἰθούσης τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν καὶ ἐγκατέστησε τὴν ἡγουμένην ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίου Ἰωάννου Χολαργοῦ.

Τὴν 26 Ὀκτωβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν Ἀγίου Δημητρίου Νέας Ἑλβετίας, ὡς καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν Κέντρων Προστασίας Γῆρατος τῶν ἐνοριῶν Ἀγίων Πάντων Καλλιθέας, Ἀγίου Νικολάου Καισαριανῆς καὶ Ἀγίου Χαραλάμπους Ἰλισσίων.

Τὴν νύκτα τῆς 27 πρὸς τὴν 28 Ὀκτωβρίου τὴν Ὀλοφυκτίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν.

Τὴν 28 Ὀκτωβρίου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν τὴν Δοξολογίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, καθὼς καὶ Μνημόσυνον εἰς τὸν τάφον τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Μεταξᾶ.

Τὴν 2 Νοεμβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν καὶ ἀκολουθῶς προέστη μὲν τῆς Δοξολογίας ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ 125ετηρίδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, παρέστη δὲ προσφωνήσας καταλλήλως εἰς τὴν ἐπακρολουθήσαντα σεμνὴν τελετήν.

Ἐχοροστάτησε τὴν 25 Ὀκτωβρίου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν Ἀγίου Δημητρίου Μυκονιάτικα Ἀγίων Ἀναργύρων Ἀττικῆς.

Προήδρευσε τὴν 21 Ὀκτωβρίου τῆς συνεδρίας τῆς Ὑποεπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Τὴν 22 Ὀκτωβρίου τῆς συνεδρίας τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Τὴν 23 Ὀκτωβρίου τῆς συνεδρίας τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κληροδοτήματος Ἀ. Μελισσοῦργου.

Τὴν 24 Ὀκτωβρίου τῶν συνεδριῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνεγέρσεως τοῦ Ἡρώδου Ἀγίας Λαύρας καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΟΔΔΕΠ.

Ἐπεσκέφθη τὴν 21 Ὀκτωβρίου τὸν Ἀ' Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργὸν Ἐσωτερικῶν κ. Στ. Παττακόν.

Συνειργάσθη τὴν 21 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καθηγητοῦ κ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου.

Τὴν 23 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ Ὑφυπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρθοσκευμάτων κ. Ν. Σιώρη, ὡς καὶ μετὰ τοῦ κ. Ἀ. Παπαντωνίου καὶ τῆς κ. Θ. Γόντικα.

Τὴν 24 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ. Νικοδήμου, καθὼς καὶ μετὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Στουροῦ κ. Γεωργακοπούλου.

Τὴν 3 Νοεμβρίου μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΟΔΔΕΠ κ. Ἡλ. Στεργιοπούλου.

Παρέστη τὴν 21 Ὀκτωβρίου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀ' Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Στ. Παττακοῦ δοθεῖσαν δεξίωσιν, παρακαθῆσας ἀκολουθῶς εἰς τὸ δεῖπνον, ὡς καὶ εἰς τὴν διάλεξιν τοῦ δημοσιογράφου καὶ δικηγόρου κ. Γ. Βαβαρέτου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, οἱ πολῖται, ἡ Πολιτεία ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ Συντάγματος τοῦ 1968».

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Γεωπονικὴν Σχολήν.

Τὴν 27 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐν «Παρνασσῶ» ὁμιλίαν τοῦ κ. Σάββα Λοιζίδου.

Τὴν 28 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ἐδέχθη τὴν 21 Ὀκτωβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Χαλκίδος κ. Νικόλαον, τὸν Διοικητὴν Χωροφυλακῆς κ. Διαμάνου καὶ τοὺς κ. κ. Ἡρ. Πρωπαδημητρίου, Ἀθ. Φραγκόπουλον καὶ Ἰω. Καψιμάλλη.

Τὴν 22 Ὀκτωβρίου τὸν καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνεῖου Ἀθηνῶν κ. Λοῖζον, τὴν ἡγουμένην τῆς Ἱ. Μονῆς «Θεομήτωρ» Πελαγίας, τὸν κ. Σ. Βαρβιτσιώτην, τὸν κ. Ν. Ρακιντζῆν καὶ τὴν δ. Ἀ. Καραμπέτσου.

Τὴν 23 Ὀκτωβρίου τὸν τέως Ὑπουργὸν κ. Γ. Βογιατζῆν καὶ ἐπιτροπὴν ἐκ θεολόγων καθηγητῶν.

Τὴν 24 Ὀκτωβρίου τὸν κ. Δ. Σκουζέ, τὸν δικηγόρον κ. Χρυσουλάκη, τὸν κ. Γκουρβέλον καὶ ὁμάδα ἱερέων ἐκ Βαρῆ τῆς Ἱταλίας.

Τὴν 27 Ὀκτωβρίου τὸν κ. Γ. Σχίζαν.

Τὴν 3 Νοεμβρίου τὸν ἀντισυνταγματάρχην κ. Μπούραν.

Τὴν 4 Νοεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Βελγίου κ. Αἰμιλιανόν, τὸν ἐκδότην καὶ διευθυντὴν τοῦ «Ἐλευθέρου Κόσμου» κ. Σάββαν Κωνσταντόπουλον, τὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου κ. Σ. Πλακίδην καὶ τὸν δικηγόρον κ. Γ. Βελιαντίτην.

Τὴν 5 Νοεμβρίου τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ κ. Ἀ. Μπότση, τοὺς δημοσιογράφους κ. κ. Κ. Παράσχον καὶ Δ. Μαρκίδην καὶ τὸν πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Γερμανικῆς Ἐκκλησίας κ. Βίσμαν.

2α Ἐκθεσις Ἀγίας Γραφῆς.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος ἐτέλεσε τὴν 14 Ὀκτωβρίου ἔ. ἔτους τὰ ἐγκαίνια τῆς Β' Ἐκθέσεως Ἀγίας Γραφῆς, τὴν ὅποιαν διοργάνωσαν εἰς αἶθουσαν τοῦ κτιρίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἀδελφότης «Ὁ Εὐαγγελισμός».

Μετὰ τὸν Ἀγιασμόν, τὸν ὅποιον ἐτέλεσεν ὁ ἐφημέριος τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν αἰδεσιμολ. κ. Εὐάγγελος Μπονώρης, ὠμίλησεν ὁ Μακαριώτατος, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«Ἀδελφοί μου,

Διὰ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ ἡμᾶς αὕτη ἡ Ἐκθεσις ἀποτελεῖ ὄχι μόνον χαρὰν, ἀλλὰ καὶ μίαν ἐκπληξιν, διότι φαντάζομαι, ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν παρευρισκομένων διὰ πρώτην φοράν θὰ τὴν ἐπισκεπτόνται.

Αὕτη ἡ Ἐκθεσις ὁμως δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὅποιαν γίνεται. Ἡ προηγουμένη εἶχε γίνει εἰς τὴν Ν. Σμύρνην, ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα «Ἐδδαγγελισμός». Ἐθεωροῦμαι ὁμως, ὅτι μία τοιαύτη Ἐκθεσις δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ «ἐν γωνίᾳ» τρῶπον τιμᾶ, ἀλλὰ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν κεντρικώτερον

μέρος. Νὰ τεθῆ «ἐπὶ τὴν λυγρίαν», διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τὴν ἀγιογραφικὴν ἔκφρασιν, διὰ τὴν φωτίσθιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερους ἐκ τῶν «ἐν τῇ οἰκίᾳ» (Ματθ. ε' 15).

Ἡ Ἐκθεσις αὐτῆ δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἰς ἀκόμη δημοσιώτερον χρόνον καὶ εἰς ἀκόμη εὐρύτερας αἰθούσας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναδειχθῆ ὅλον αὐτὸ τὸ πλοῦσιον ὑλικόν, τὸ ὅποιον ἔχει συγκεντρωθῆ εἰς αὐτήν, καὶ ταυτοχρόνως νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομωσῆ κανεὶς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἀκόμη καὶ ἐπιπολαίαν θεώρησιν ὄλων ὅσα ἐκτίθενται ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν αὐτῶν.

Ἀδελφοί μου, ὅπως γνωρίζομεν ὅλοι, ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι, μαζὶ μὲ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἡ βᾶσις τῆς πίστεώς μας. Ἰδοὺ λοιπὸν, ὅτι ζωντανεὺν αὐτὰς τὰς πηγὰς κατὰ τρόπον ἀρμονικώτατον εἰς τὰ μάτια μας ἡ Ἐκθεσις αὐτῆ καὶ δι' αὐτὸ εἰμεθα βαθέως ἐγνωμόνες καὶ ἐκφράζω τὸν δίκαιον καὶ ἐπιβεβλημένον ἔπαινον τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀδελφότητα «Ἐδᾶγγελισμός», καὶ ἰδιαιτέως εἰς ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας ἀκόμη — ἐβλεπα τὸ φῶς ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν — εἰργάζοντο ἐδῶ εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτήν, διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσουν αὐτὸ τὸ ὅποιον βλέπομεν.

Εὐχόμαι ἢ προσεχῆς Ἐκθεσις νὰ εἶναι, ὡς εἶπον, ἀκόμη δημοσιώτερα καὶ ταυτοχρόνως, καὶ ὅταν ἀκόμη διαλυθῆ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, νὰ μείνῃ εἰς τὴν καρδίαν μας διαρκῶς ὡς κέντρισμα καὶ ὡς ὑπόμνησις, τὸ ὅτι ἐὰν δὲν καταφεύρωμεν εἰς τὰς πηγὰς τῆς πίστεώς μας ὡς πνευματικὰ ὄντα, ὡς βλαστῆματα πνευματικὰ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μείνωμεν ἀνθηροὶ καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ καρποφόροι.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀνθοφορῶμεν, νὰ εἰμεθα «ὡς τὰ ξύλα τὰ πεφτυεμένα παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων» (Ψαλμ. α' 3) καὶ νὰ φέρωμεν καρπὸν πολύν, θὰ πρέπει νὰ εἰμεθα ἐν συνεχείᾳ ἐπαφῇ μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δι' αὐτὸ εἶπον, ὅτι, καὶ ἐν ἀκόμῃ διαλυθῆ ἡ Ἐκθεσις αὐτῆ, θὰ πρέπει νὰ τὴν διατηρήσωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ ταυτοχρόνως νὰ διατηρήσωμεν ἑσσεὶ τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται ἐξ αὐτῆς.

Εὐχόμαι νὰ τὴν ἐπισκεφθῶν χιλιάδες ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας καὶ νὰ συναγάγουν τὰς ἀφελείας, αἱ ὁποῖαι ἀναμένονται ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψίν της. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογῇ».

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Ὁ Εὐάγγελισμός» κ. Ἀγγελος Ρουσόπουλος ἐξιστόρησε δι' ὀλίγων τὸ μέχρι τοῦδε ἔργον τῆς ὡς ἄνω ἀδελφότητος, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ἐμπνευστὴς καὶ πρωτοεργάτης τῆς Ἐκθέσεως ταύτης κ. Γεώργιος Μαυρομάτης, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη μὲ ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν κατὰ πάντα ἀρτίαν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκθέσεως. Ὁ κ. Μαυρομάτης ὑπεγράμμισεν εἰς τὴν ὥραϊαν ὀμιλίαν του, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας Ἐκθέσεως, ἡ ὁποῖα παρουσιάζει ἐποπτικῶς τὸ περιεχόμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἶναι νὰ γνωρίσουν οἱ πιστοὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ ὠφεληθοῦν ψυχικῶς ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ἐκθέσεως. Ἀφοῦ ἐτόνισεν ἀκολουθῶν, ὅτι ἡ παρούσα Ἐκθεσις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ προγράμματος διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὁ ὀμιλητὴς ἐξῆρε τὴν ἀνάγκην, ὅπως αὕτη ἐκδοθῆ εἰς τὴν νεοελληνικὴν καὶ ὅπως ἱδρυθοῦν Ὁρθόδοξος Βιβλικὴ Ἐταιρεία καὶ Ὁρθόδοξον Βιβλικὸν Ἰνστιτούτον.

Τελευταῖος ὀμιλήσεν ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Προκόπιος Παπαθεοδώρου, ὁ ὁποῖος ὑπεγράμμισε τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ μας.

Τὴν ὥραϊαν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων ἐκλείσεν ὁ Μακαριώτατος ὁ ὁποῖος, παραλαμβάνων ἀπὸ τὸν ζηλωτὴν κ. Μαυρομάτην τὴν ὡς δῶρον προσφερθεῖσαν μικρογραφίαν τοῦ ἐν τῇ Ἐκθέσει ἀνηρτημένου πανοράματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἶπεν ὅτι τὸ δῶρον τοῦτο θὰ κατατεθῆ εἰς τὸ ἱδρυθησόμενον Μουσεῖον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐν τέλει, ὁ Μακαριώτατος διεβεβαίωσε τοὺς παρισταμένους, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Μαυρομάτη

ἐκτεθέντα ὄνειρα ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς «πρέπει νὰ γίνουιν πραγματικότης καὶ θὰ γίνουιν πραγματικότης».

Ἐκκλησις

τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐταιρείας πρὸς διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου τελοῦσα «Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐταιρεία πρὸς διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς» καλεῖ ὅλους τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ τῆς ζητοῦν ἐλευθέρως ἀντίτυπα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅσοι δὲ ἔχουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν τόπων πολυανθρώπου ἀπασχολήσεως νὰ φροντίζουιν ἰδιαιτέως διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν μὲ τὸ ἱερὸν κείμενον καὶ τὴν καθιστώσαν αὐτὸ εὐκολονόητον ἐρμηνευτικὴν παράφρασιν. Ἡ ἴδια προμηθεύεται τὰ ἀντίτυπα διὰ τῶν ἰδίων τῆς πόρων ἀντὶ τριακόντα δραχμῶν ἕκαστον, ἀλλ' ἀποστέλλει ταῦτα εἰς τοὺς αἰτούντας ἐντελῶς δωρεάν. Δι' ὃ καὶ ποιεῖται ἐκκλησίαν εἰς πάντας τοὺς δυναμένους νὰ ἐνισχύσουιν τὴν προσπάθειάν της, ἀποστέλλοντες τὰς εἰσφορὰς τῶν εἰς τὸν εἰδικὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ (Κεντρικὸν Κατάστημα, Αἶθλου 86) ὑπ' ἀριθμ. 480.848 λογαριασμὸν τῆς καταθέσεως ὄψεως.

Ἡ Ἐταιρεία ἀπέστειλεν ἐντελῶς δωρεάν εἰς στρατιωτικὰς μονάδας, Νοσοκομεῖα, Σχολεῖα, Ὁρφανοτροφεία, ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ ἄνω τῶν 5.000 ἀντιτύπων τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, μετ' ἐκκλησιαστικῶς ἐγκεκριμένης παραφράσεώς της ἀπὸ τοὺς γνωστὸς θεολόγους, τὸν ὁμότιμον καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Π. Τρεμπέλαν καὶ τὸν Θεολόγον Γυμνασιάρχην κ. Ἰ. Κολιτσάραν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀργολίδος

Τὴν 15ην καὶ 16ην Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ., ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὸ Ἄργος ἡ ἑτησίᾳ ἱερὰ σύναξις τῶν Ἐφημερίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Τὴν πρώτην ἡμέραν, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀργολίδος κ. Χρυσόστομος ὀμίλησε κατὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ναυπλίου περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κληρικοῦ, ἀναπτύξας τὸ τοῦ Προφητὰνακτος Δαυὶδ: «Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ».

Μετὰ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου. Ὁ αἰδεσμ. Ἱλίας Ψαρρολόγος εἰσηγήθη τὸ θέμα: «Ὁ Ἱερεὺς τύπος τῶν πιστῶν».

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ μὲν Ἱερεὺς Εὐάγ. Στασινόπουλος εἰσηγήθη τὸ θέμα: «Προβλήματα Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως», ὁ δὲ Ἱερεὺς Ἰωάννης Γιαννόπουλος τὸ θέμα: «Ἡ διακονία τοῦ Ἱερέως ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ».

Τὴν δευτέραν ἡμέραν, 16 Ὀκτωβρίου, τὸ Συνέδριον ἐπραγματοποιήθη ἐν Ἄργει, εἰς τὸ Παρεκκλήσιον τῆς Χριστιανικῆς Ἑστίας Νεανίδων Ἄργους «Ἁγία Φωτεινή». Μετὰ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν, ὁ πανοσ. Ἀρχιμ. Παῦλος Σχινοχωρίτης εἰσηγήθη τὸ θέμα: «Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἐφημερίων εἰς τὸ γενικὸν ἔργον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως», ὁ δὲ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κατέκλεισε τὰς ἐργασίας τοῦ Ἱερατικοῦ Συνεδρίου, ἀναπτύξας καὶ τονίσας τὴν μοναδικὴν παρὰ Θεοῦ, Δομήτορος τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, τιμὴν τοῦ Κληρικοῦ καὶ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην αὐτοῦ ἕναντι τοῦ δικαιοκρίτου Κυρίου καὶ τῶν προβάτων τῆς λογικῆς ποιμήνης Του, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς σημερινούς χαλεποὺς καιροὺς, δούς ἐν τέλει συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον ἔργον τῶν καὶ εὐχθεῖς αὐτοῖς πλουσίαν τὴν εὐλογίαν τοῦ Οὐρανοῦ Πατρὸς διὰ τὴν πνευματικὴν καρποφορίαν αὐτῶν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Τὸ Οἰκουμἐνικὸν Πατριαρχεῖον, ἐρωτηθὲν ἐπὶ τῆς διαπραχθείσης ἱεροσυλίας τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ τεμένου Ἑλ Ἀκσα, ἐξέδωκε τὴν κάτωθι ἀνακοίνωσιν:

«Τὸ Οἰκουμἐνικὸν Πατριαρχεῖον μετ' ἀποτροπισμοῦ καταδικάζει τὴν βέβηλον πράξιν τῆς πυρπολήσεως καὶ καταστροφῆς ἐνὸς τόσον ἱεροῦ τόπου λατρείας τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου, ὡς τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ Τέμενος Ἐλ Ἄκσα, καὶ θεωρεῖ ταύτην ὡς πλήγμα οὐχὶ μόνον πρὸς τὴν Μουσουλμανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον πρὸς τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ βασικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ συμπάθειαν πρὸς ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους τοῦ Κόσμου, διακηρύττει ὅτι πᾶσα πράξις βεβηλώσεως τόπων λατρείας καὶ καταστροφῆς μνημείων καὶ ἔργων τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἀποτελεῖ ἀντίθεον ἐνέργειαν καὶ ὕβριν κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος.

Δι' ὃ καὶ τὸ Οἰκουμἐνικὸν Πατριαρχεῖον, ἰδιαίτερος εὐαίσθητον εἰς τὸ θέμα τῆς ἐνότητος τῶν εἰς Θεὸν πιστευόντων καὶ καλῆς πίστεως ἀνθρώπων, θεωρεῖ ὅτι εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἐπιβάλλεται σήμερον ὁ ἀλληλοσεβασμὸς τῶν θρησκειῶν, ἢ προστασία τῆς λατρείας καὶ τῆς ζωῆς ἐκάστης θρησκείας καὶ ἡ ἀποφυγὴ πάσης πράξεως μισαλλοδοξίας καὶ φανατισμοῦ.

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ συμμετέχει εἰς τὴν θλίψιν τῶν Μουσουλμάνων καὶ ποιεῖται ἐκκλησιν, πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ὅπως ἅπασι διὰ παντὸς τεθῆ τέρμα εἰς πᾶσαν βεβήλωσιν τῶν ἱερῶν τοῦ Κόσμου».

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βαρνάβας ἐπεσκέφθη ἀπὸ τῆς 7ης μέχρι τῆς 14ης Ὀκτωβρίου ἐ. ἔτους τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, τυχῶν θερμότητος ὑποδοχῆς καὶ ἐγκαρδίου φιλοξενίας ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτοῦ καὶ τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος. Ὁ Σεβασμιώτατος ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν ἑπταήμερον διαμονὴν του τοὺς εἰς τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραὴλ εὐρισκόμενος Ἁγίους Τόπους καὶ ἱερὰ προσκυνήματα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λένινγκραντ καὶ Νόβγκοροντ κ. Νικόδημος ἐπεσκέφθη τὸ Βατικανόν, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Ἀγιότητος τοῦ Πάπα Παύλου ΣΤ'. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονὴν του ὁ Ρώσος Μητροπολίτης ἦτο φιλοξενούμενος τοῦ Ποντιφικοῦ Ρωσικοῦ Κολλεγίου. Ἐπίσης, ὁ Σεβασμιώτατος κ. Νικόδημος ἐπεσκέφθη τὴν Νεάπολιν καὶ τὸ Μπάρι.

— Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐφεινεῖν θέρους, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ποντιφικοῦ Ρωσικοῦ Κολλεγίου κ. Μαγιέ καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γρηγοριανοῦ Πανεπιστημίου κ. Καρριέρ διήλθον τρεῖς ἑβδομάδας εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσην ὡς φιλοξενούμενοι τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ. Ἀλεξίου.

— Συνεπληρώθησαν 25 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐπαναλειτουργίας τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀπεφοίτησαν ἐκ τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας 493 σπουδασταί, ἐκ τῶν ὁποίων 31 ἀνεκνήρυχθησαν μάγιστροι καὶ 11 διδάκτορες, 17 δὲ ἀπόφοιτοι αὐτῆς ἐξελέγησαν καὶ ἐχειροτονήθησαν Ἐπίσκοποι.

— Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας κ. Μ.Α. Σταροκαντόμσκι ἀνεκνήρυχθη διδάκτωρ θεολογίας, κριθείσης ὡς ἑξαιρέτου τῆς διατριβῆς του «Προσπάθειαι θεωρητικῆς θεμελιώσεως τοῦ θεϊσμοῦ εἰς τὰ ἔργα τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας».

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Ἐκυκλοφόρησε τὸ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεῦχος τοῦ 1969 τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τῶν Θεολογικῶν Ἰνστιτουτῶν τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας «Studii Teologice», τὸ ὁποῖον δημοσιεῖ τέσσαρας μελέτας καὶ πλουσίαν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν ἐπὶ τῶν τελευταίων θεολογικῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων. Αἱ δημοσιευόμεναι μελέται εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Καθηγητοῦ Ἰωάννου Γ. Κόμαν, Ὁ «Προμηθεὺς δεσμώτης» τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὴν ρουμανικὴν λογοτεχνίαν καὶ θέατρον. Στοιχεῖα συμβιώσεως μεταξύ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ

τῆς θρησκείας ἐν Εὐρώπῃ. 2) Καθηγητοῦ Ἰωάννου Ραμουρεάνου, Ἡ Β' Οἰκουμἐνικὴ Σύνοδος ΚΠόλεως (381): Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Σύμβολον Κωνσταντινουπόλεως. 3) Αἶδεσιμ. Μάριν Σάββα, Ἡ μορφή τοῦ θεολόγου κατὰ τὸν Ἁγιὸν Γρηγόριον Ναζιανζηνόν. Καὶ 4) αἶδεσιμ. Πέτρε Γ. Κόμαν, Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Βουλγαρίας κ. Κύριλλος ἀνεχώρησε τὴν 11 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔτους διὰ τὴν Γαλλίαν (Βισσὺ καὶ Παρισίους), ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα χάριν θεραπείας καὶ ἀναπαύσεως.

— Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Σόφιας κ. Τ. Σάμπεφ ἐπανεξελέγη μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

— Τὴν 1 Ἰουλίου 1969, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Κυρίλλου καὶ συνιεργούντων δέκα Ἀρχιερέων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Πριγκιπωνήσων κ. Δωρόθεος, ἐγένετο ἡ χειροτονία εἰς ἐπίσκοπον τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ρίλας κ. Ἰωάννου.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης τῶν Μελιχιτῶν κ. Μάξιμος Ε', ὁμιλῶν εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ συνελευθούσαν Σύνοδον τῶν Ἐπισκόπων, εἶπε μεταξύ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Πρέπει νὰ ἀναπτύξωμεν περισσότερο τὴν περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίαν ὡς μυστικοῦ σώματος, ἢ ὁποία προσεγγίζει τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ὀρθόδοξον». Συνεχίζων, ὁ Πατριάρχης τῶν Μελιχιτῶν ὑπεγράμμισεν, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ θεολογία διασφαλίζει καλῶς τὴν συλλογικότητα καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὠρισμένα δικαιώματα καὶ ἐξουσίαι εἰς τὰς κατὰ τόπους Συνόδους τῶν Ἐπισκόπων, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀναποκρίνεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὸ σύγχρονον φρόνημα.

— Τὴν 6, 7 καὶ 8 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔτους συνῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην ἡ ἄρτι συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐδρας τριακονταμελὴς Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Καρδινάλιου Σέπερ. Ἡ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη ἀπὸ διαπρεπεῖς θεολόγους, εἶναι ἐπίσημον ὄργανον μελέτης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἁγίας Ἐδρας. Πρὸς τὸ παρὸν πρόκειται νὰ μελετηθοῦν τὰ ἑξῆς θέματα: 1) Ἐνότης τῆς πίστεως, 2) ἡ ἠερωσύνη, 3) ἡ θεολογία τῆς ἐλπίδος: ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ 4) Τὰ κριτήρια τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς γνώσεως.

— Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βολωνίας κ. Πόμα διωρίσθη πρόεδρος τῆς Ἰταλικῆς Ἱεραρχίας, εἰς διαδοχὴν τοῦ μεταστάτους Καρδινάλιου Οὐρμπάνι, Πατριάρχου Βενετίας.

— Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν καθολικῶν ἀνέρχεται εἰς 28 ἑκατομμύρια. Προσφάτως ἐξεδόθη τρίτομον ἐγχειρίδιον Κατηχητικῆς, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς 20 ἀφρικανικὰς γλώσσας. Πρόκειται περὶ σπουδαίου ἔργου ἐμπειρῶν ἱεραποστόλων καὶ κατηχητῶν, χαράσσοντος τελείως νέας ὁδοὺς καὶ συγχρόνους μεθόδους εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς πίστεως, προσηρμοσμένας εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν ἀφρικανικῶν λαῶν καὶ φυλῶν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἀντιπροσωπεῖα τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ προέδρου τῆς παρά τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ Ὑπηρεσίας Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων κ. Βίσμαν ἐπεσκέφθη τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μετέσχεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λένινγκραντ οἰκουμἐνικοῦ διαλόγου περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Ἐν συνεντεύξει του μετὰ δημοσιογράφων, ὁ κ. Βίσμαν ἐξήρε τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητα τῶν Ρώσων, τὴν ὁποῖαν κυρίως διεπίστωσεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, πολιούχου τοῦ Λένιν-

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ε Σ Ο Δ Α	Ε Ξ Ο Δ Α
1. Ἐκ δίσκων 1968 καὶ 1969	1. Ἔξοδα κινήσεως καὶ συντηρήσεως Ἱεραποστόλων ἔργαζομένων εἰς χώρας ἱεραποστολῆς τῶν ἐτῶν 1968 καὶ 1969
1.540.411,85	239.123.—
2. Ἐξ ἱεραποστολικῆς δραχμῆς Κατηχητικῶν Σχολείων 1968-1969	2. Ἔξοδα διὰ ταξίδια Ἀφρικανῶν ἱεραποστόλων εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐνίσχυσιν Ἀφρικανῶν καὶ Ἀσιατῶν φοιτητῶν ἐν Ἑλλάδι (1968 καὶ 1969)
352.846,90	109.558,50
3. Ἐκ διαφόρων δωρεῶν 1968 καὶ 1969	3. Δι' ὀργάνωσιν Ἑβδομάδος Ἱεραποστολῆς (1968 - 1969)
339.411.60	104.468.—
Σύνολον: 2.232.670,35	4. Ἐμβάσματα εἰς Ἱ. Μητρόπολιν Εἰρηνοπόλεως (1968-1969)
	1.001.583,30
	5. Διὰ στέγασιν Ἱερῶν Ναῶν ἐν Ἀφρικῇ (1968), ἀγορὰ ὀχημάτων κλπ.
	10.009,80
	6. Διὰ Ἐκκλησιαστικὸν Σεμινάριον (1969) ἐν Κέννυα
	50.000.—
	7. Δι' ἐνίσχυσιν Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Νεολαίας (1968) ἐν Ἀνατ. Ἀφρικῇ
	4.759,70
	8. Δι' ἀγορὰν διαφόρων εἰδῶν, ἀποσταλέντων εἰς Ἀνατ. Ἀφρικὴν (1968 καὶ 1969)
	25.488,50
	9. Διὰ διαμετακομιστικὰ - ναῦλα ἀποστολῆς διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐφοδίων
	10.861,50
	10. Ἀμοιβαὶ ἐκτάκτου προσωπικοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς (1968-69)
	61.140.—
	11. Διὰ συντήρησιν Γραφείου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς-Διακίνησιν προσωπικοῦ ἐκτὸς ἕδρας καὶ μικροῦ ἔξοδα (1968 καὶ 1969)
	14.119,90
	Σύνολον: 1.631.112,20
Ἔσοδα	2.232.670,35
Ἔξοδα	1.631.112,20
Υπόλοιπον πρὸς διάθεσιν μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1970	601.558,15

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6ῃ Νοεμβρίου 1969.

γκραντ, τῆς ὁποίας μετέσχον πολλοὶ χιλιάδες πιστῶν. Ὡσαύτως, ὁ κ. Βίσμαν ὠμίλησε περὶ τοῦ ἐν Λένινγκραντ ὀρθοδόξου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ πρώτην φοράν λουθηρανὸς γερμανὸς πάστορ ἐκήρυξε τὸν θεῖον λόγον ἐνώπιον 4500 πιστῶν.

—Πέντε μέλη ἀεροπλάνου τῆς πρὸς τὴν Μπιάφραν «Ἡνω-

μένης Βοηθείας Ἐκκλησιῶν τῶν Η.Π.Α.» ἐφονεύθησαν μετὰ συντριβῆν τοῦ ἀεροσκάφους κατὰ τὴν νύκτα τῆς 26ης Σεπτεμβρίου. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὀργάνωσις διενεργεῖ καθ' ἑκάστην νύκτα 10 ἕως 15 πτήσεις βοηθείας. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1968, πέντε ἀεροπλάνα αὐτῆς ἔχουν συντριβῆ κατὰ τὴν διενέργειαν τῆς ἀποστολῆς ταύτης.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Ίερά Μητρόπολις Έδέσσης, Πέλλης και Άλμωπίας

Έχοντας υπ' όψιν τὰ άρθρα 33, 34, 35 και 36 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν), προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἁγίου Νικολάου Ἀγίας Φωτεινῆς, 2) Ἁγίου Δημητρίου Ἀγίου Γεωργίου, 3) Ἁγίου Δημητρίου Ἀετοχωρίου, 4) Ἁγίου Νικολάου Ἀλώρου, 5) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀμπελειῶν, 6) Ἁγίου Νικολάου Ἀνδρού, 7) Ἁγίων Νικάνδρου καὶ Ἰωαννικίου Ἀριδαίας, 8) Ἁγίου Νικολάου Ἀρχαγγέλου, 9) Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀχλαδοχωρίου, 10) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀψάλου, 11) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Βορεινοῦ, 12) Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Βρυττῶν, 13) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γαρεφείου, 14) Ἁγ. Κων/νου καὶ Ἐλένης Γιαννακοχωρίου, 15) Ἁγίου Γεωργίου Γιαννιτσῶν, 16) Ἁγ. Κων/νου καὶ Ἐλένης Γιαννιτσῶν, 17) Θείας Ἀναλήψεως Δωροθέας, 18) Ἀγίας Σκέπτης Ἐδέσσης, 19) Ἁγίου Δημητρίου Ἐδέσσης, 20) Ἁγίων Ἀρχαγγέλων Ἐπισκοπῆς, 21) Θείας Ἀναλήψεως Θεοδωρακείου, 22) Ἁγίου Νικολάου Καισαριανῶν, 23) Ὑψώσεως Τιμίου Σταυροῦ Καλῆς, 24) Ἁγίου Δημητρίου Καλλιπύλεως, 25) Κοιμήσεως Θεοτόκου Καρυπίσσης, 26) Ἁγίου Ἀθανασίου Κουφαλίων, 27) Ἁγίου Γεωργίου Κουφαλίων, 28) Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Κρούας Βρύσης, 29) Ἁγίου Νικολάου Κρώμνης, 30) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Λάκκας, 31) Ἁγίου Ἀθανασίου Λειβαδίτης, 32) Ἁγίου Νικολάου Λεπτοκαρυῆς, 33) Ὑψώσεως Τιμίου Σταυροῦ Λουδία, 34) Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου Λουτρακίου, 35) Ἁγίου Νικολάου Μεγαπλατάνου, 36) Ἁγίου Γεωργίου Νέου Μυλοτόπου, 37) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Νεοχωρίου, 38) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πιπεριῶν, 39) Ἁγίου Δημητρίου Πολλῶν Νερῶν, 40) Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Πολυκαρπίου, 41) Ἁγίου Δημητρίου Ποντοχωρίου, 42) Ἁγίου Γεωργίου Ριζοχωρίου, 43) Ἁγίου Γεωργίου Σαμαρίου καὶ 44) Ἁγίου Νικολάου Σαρακηνῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρῦξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Ἐδέσση τῆ 29ῆ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας ΚΑΛΙΝΙΚΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Έχοντας υπ' όψιν τὰ άρθρα 33 παρ. 2 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ (Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν), καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν χρεώουσαν θέσιν τακτικῆς ἐφημερίας τῆς ἐνορίας Πορτίτης, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ άρθρου 36 τοῦ αὐτοῦ Κανονισμοῦ ὀριζόμενα δικαιολογητικὰ ἐγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Καρδίτῃ τῆ 24ῆ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Στερουμένης τῆς ἐνορίας Μοναστηρίου καὶ Πλατανιώτισσης τακτικῆς Ἐφημερίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ άρθρου 48 τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 2200 (περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημεριῶν) προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλωμεν πρὸβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Αἰγίῳ τῆ 21ῆ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Καστορίας

Έχοντας υπ' όψιν τὰ άρθρα 33, 34, 35 καὶ 36 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν), ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν άρθρων 46-48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940. ὡς ἐπίσης καὶ τὰς διατάξεις τοῦ Ν.Δ. 3859/58 «Περὶ τρόπου πληρώσεως κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων παραμεθωριῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Ἀγίας Ἀννης, 2) Ἁγίου Ἀντωνίου — Ἀγίου Ἀντωνίου, 3) Ἀγ. Νικολάου — Ἀγίου Νικολάου, 4) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Ἀκοντίου, 5) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Ἀμπελοκήτου, 6) Ἀγίου Σπυριδωνοῦ — Ἀμπελοχωρίου, 7) Προφήτου Ἡλιοῦ — Ἀσπρονερίου, 8) Ἀγίου Δημητρίου — Αὐγῆς, 9) Ἀγίου Νικολάου — Βαστοχωρίου, 10) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Βέργας, 11) Ἀγίου Νικολάου — Βυσινιάς, 12) Ἀγίου Νικολάου — Δενδροχωρίου, 13) Γενεσ. τῆς Θεοτόκου — Κομνηνάδου, 14) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Ζευγοστασίου, 15) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Καστανοφύτου, 16) Ἀγίου Νικολάου — Κορυφῆς, 17) Ἀγίου Δημητρίου — Κρανῶνος, 18) Ἀγίου Ἀθανασίου — Κρεμαστοῦ, 19) Ἀγίου Γεωργίου — Κρυσταλλοπηγῆς, 20) Ἀγίου Νικολάου — Λάγκας, 21) Ἀγίου Νικολάου — Λαχανοκήπων, 22) Ἀγίου Νικολάου — Μακροχωρίου, 23) Ἀγίου Δημητρίου — Μακροκάμπου, 24) Ἀγ. Εὐσταθίου — Μελά, 25) Ἀγίου Νικολάου — Νυμφαίου, 26) Ἀγίων Κων/νου καὶ Ἐλένης — Ὄξυᾶς, 27) Ἀγίου Γεωργίου — Πεδινῶ, 28) Ἀγίου Δημητρίου — Περιβολίων, 29) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Περικοπῆς, 30) Ἀγίου Νικολάου — Πετροπουλακίου, 31) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου — Πευκοφύτου, 32) Ἀγίας Ματθάνης — Πολυανέμου, 33) Ἀγίου Νικολάου — Πολυκεράσου, 34) Ἀγίου Γεωργίου — Πρασίου, 35) Ἀγ. Γεωργίου — Πτεριᾶς, 36) Ἀγίου Ἀθανασίου Σιδηροχωρίου, 37) Ἀγίας Τριάδος — Σταυροποτάμου, 38) Ἀγίου Νικολάου — Τριγώνου, 39) Ἀγίου Νικολάου — Χαλάρας, 40) Ἀγίου Νικολάου — Χιονάτου, 41) Μεταμ. τοῦ Σωτῆρος — Χρυσῆς καὶ 42) Ἀγίας Παρασκευῆς — Πεύκου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ καὶ τῶν Νόμων προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρῦξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά πρὸς ἀνακήρυξιν των.

Ἐν Καστορίᾳ τῆ 22ῆ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Καστορίας ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Έχοντας υπ' όψιν τὰ άρθρα 33, 34, 35 καὶ 36 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν), προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἀγίου Ἰωάννου Καλυβίτου Μυτιλήνης, 2) Ἀγίου Συμεὼν Μυτιλήνης, 3) Ἀγίου Νικολάου Πλωμαρίου, 4) Ζωοδόχου Πηγῆς Βρίσας, 5) Κοιμήσεως Θεοτόκου Μιστεγνῶν, 6) Ζωοδόχου Πηγῆς Μεσαγροῦ καὶ 7) Ἀγίου Βλασίου Πλακάδου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ, ἐκδοθέντος βάσει τοῦ υπ' ἀριθ. 126/1969 Ν.Δ. «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρῦξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῆ 29ῆ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Νικαίας

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπαρχούσης παρὰ τῆ Ἱεράς Μητροπόλεως Νικαίας θέσεως Β' Ἱεροκήρυκος, παρακαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν ταύτην καὶ ἔχοντας πρὸς τοῦτο τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς

ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ὑποβάλλωσι τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Νικαίᾳ τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Νικαίας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200 / 1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακηρύξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τῆς ἐνορίας Ἁγίου Παντελεήμονος Προαστίου Πατρῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων των.

Ἐν Πάτραις τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1969.

† Ὁ Πατρῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Σπύρου Ν. Ἀβούρη, **ΘΕΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ**. Ἐν Ἀθήναις 1968. Σελίδες 128.

Ὡραῖον δοκίμιον, ἀπαύγασμα μελέτης καὶ πείρας τοῦ ἐξαιρέτου μορφωτοῦ τῆς νεότητος, γυμνασιάρχου Σπύρου Ν. Ἀβούρη.

Τὰ θέματα: «αἰσιοδοξία», «ἀγάπη», «γέλιο», «ἐπιείκεια», «φανατισμός» ἐλκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, τοῦ πιεζομένου ὑπὸ τοῦ ἄγχους τῆς ἐποχῆς. Ἐκαστον τῶν θεμάτων διεπραγματεύθη ὁ σ. εἰς δοθείσας ἐπικαιρούς διαλέξεις. Τὸ βάρος τῆς ὄλης ἀναπτύξεως τῶν θεμάτων τίθεται ὀρθῶς ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς διδασχῆς, χωρὶς νὰ παραθεωρῆται ἢ τε φιλοσοφικὴ καὶ ἢ ἱστορικοκοινωνικὴ θεώρησις τούτων. Τὸ ἔργον εἶναι γεγραμμένον εἰς ἀπλὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, χάριν τῶν πολλῶν.

Αἱ Ἁγία Γραφαί, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἀκόμη καὶ σύγχρονοι λογοτέχαι χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατοχύρωσιν τῆς μετὰ ζωηρότητος γεγραμμένης ἐκθέσεως ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου συγγραφέως.

Κ. Γ. Μ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα, Ἀπὸ τὸ δρᾶμα τοῦ Γολγοθᾶ. Ἀδελφότης Θεολόγων ἢ «Ζωή». Ἀθῆναι 1969, σελ. 243.

Ἀρχιμ. Πέτρου Χριστοδοῦλια, Ποῦ πηγαίνει λοιπὸν ἡ νεότης; Ἀδελφότης Θεολόγων ἢ «Ζωή». Ἀθῆναι 1969, σελ. 96.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Ἡ δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ κρίσεως αἰτήσεων δανείων, συνελθοῦσα εἰς συνεδρίασιν τὴν 31-10-69, ἐνέκρινεν ἀπάσας τὰς μέχρι 30-10-1969 ὑποβληθείσας εἰς τὸ Τ.Α.Κ.Ε. αἰτήσεις ἀπλῶν δανείων ἐξαιρέσει ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὀφείλουν πλέον τοῦ 1/3 ἐκ προηγουμένου δανείου, ὡς καὶ τῶν μὴ ἐγγραφέντων εἰσέτι εἰς τὰ μητρώα ἠσφαλισμένων τοῦ Τ.Α.Κ.Ε., λόγῳ μὴ ὑποβολῆς τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν.

Ἀθῆναι τῇ 31-10-1969.

Ἐκ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 100 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 4 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Περὶ θείας γνώσεως (B').

Μητροπολίτου πρ. Κυθήρων Μελετίου, Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Διαστήματος καὶ ἡ θεολογία.

Κων. Ι. Βουρβέρι, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τὸ Διεθνὲς Κέντρον Ἀνθρωπιστικῶν Κλασσικῶν Ἑρευνῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας.

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Μάρκου Α. Σιώτου, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Χριστιανικὴ πίστις καὶ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Εὐάγγελου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ παρὰ τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ λειτουργοῦσα «Σχολὴ Ἐθελοντῶν Διακονίας».

Ἀρχιμ. Τιμοθέου Κοντομέρκου, Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἀπόδημοι.

Σόλωνος Γ. Νινίκα, Φιλάρετος Μητροπολίτης Μόσχας (1782-1867).

Ἀποστόλου Λ. Βαλληνδρά, μουσικολόγου, Ἱστορικὴ συνάφεια τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Οἰκονομικὸς ἀπολογισμὸς τοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς νέων ἱερέων.

Βιβλιοκρισίαι.

Νέα Βιβλία.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθῆναι, Ἰασιῶ 1 — Τηλέφ. 710.734.